קנין הלכה

3



מראי מקומות

מס׳ 11

חודש אייר תשפ"ה

או"ח הלכות עירובין

סימנים שפח - שצח סעיף ו

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד׳ ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שפח

מקור הדין בגמרא שבת דף קל: - קלא. דאמר ר"נ אמר רבה בר אבוה אמר רב מבוי שלא נשתתפו בו [וגם לא עירבו בחצרות שבו זו עם זו, אם עירבו סומכין על זה משום שיתוף כמבואר בשו"ע סי' שפז].

אם עירבו חצירות עם הבתים [פי' כל חצר בפ"ע] אסור לטלטל בכל המבוי, לא עירבו חצירות עם הבתים מותר לטלטל בכולו. וסברו בגמרא לומר דטעמו של רב משום דאין מבוי ניתר בלחי וקורה אלא כשיש בתים וחצירות פתוחין לתוכו, והכא ע"י שעירבו חצירות עם הבתים נטפלו אליהם והרי הן כאילו אינן פתוחות למבוי, וממילא אין המבוי ניתר בלחי וקורה. והקשו על זה דא"כ גם בלא עירבו יאסר, דניחזי לבתים כמאן דסתימי וכאילו אין כאן בתים. ושקלו וטרו עד דמסיק רב אשי מי גרם לחצירות שיאסרו בתים, ואינן.

ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת רב אשי:
א] רש"י ותום' ושאר ראשונים פירשו שלמסקנא הדרינן מהטעם הראשון [שאין כאן בתים וחצירות], אלא טעמו של רב דכאשר עירבו חצירות עם הבתים שכיחי מאני דבתים וחצירות, ולכן אסרו חכמים לטלטל כלים מחצר למבוי, ולא רק כלים ששבתו בבתים, אלא אף כלים ששבתו בחצר, שהיה מן הדין להתיר טלטולם למבוי, כיון שקיי"ל כר"ש שחצר ומבוי רשות אחת הן, גזירה שמא יטלטלו כלים ששבתו בבתים אל המבוי, ומתוך כך גזרו לגמרי על המבוי ועשו דינו ככרמלית שאין מטלטלין בו אלא בתוך ד' אמות, אפילו כלים ששבתו בתוכו.
וכתבו התום' דזו דעת רב, אך להלכה קיי"ל כריו"ח דמותר לטלטל כלים ששבתו בחצר אל המבוי, אף כשעירבו, ולא גזרינן אטו כלי בית, וממילא גם המבוי עצמו מותר לטלטל בו כלים ששבתו בו ובחצר.
וכתב הב"י דזו גם דעת הרי"ף והרא"ש שהשמיטו מימרא דרב.
ב] הרמב"ם [פ"ה הט"ו] נקט [וכן פי' המ"מ בדבריו] שרב אשי סובר כטעם הראשון שהובא לעיל בגמרא, דע"י שעירבו חצירות עם הבתים ה"ז כמבוי שאין חצירות פתוחות לתוכו, ואינו ניתר בלחי וקורה. [ומה שהקשו דא"כ ה"נ בלא עירבו נאסור, דנימא דהוי כמבוי שאין בו בתים, ע"ז אמר ר"א מי גרם לחצירות שיאסרו בתים, ואינן?, בתמיהה, דהיינו דלא שייך לומר שהבתים כמאן דסתימי וכאילו אינן, שהרי אנו אוסרים לטלטל מהבתים לחצירות, ועל כרחנו הבתים כמאן דאינהו].[1]
וכתב המג"א שיודה הרמ"א שאם תיקנו את פתח המבוי בצורת הפתח או בשני פסין מותר לטלטל בו, שהרי רק לחי וקורה אינם מתירים מבוי שאין בו חצירות, אבל צוה"פ ופסין מתירין.

<u>להלכה</u>: משמע בשו"ע וכן כתב הא"ר, דנקטינן כדעת רש"י וסיעתו שהיא דעת רוב הראשונים, וכן הביא המשנה ברורה [ס"ק ד], ולכן מותר לטלטל במבוי ע"י תיקון לחי וקורה גם כשלא נשתתפו בו, בין כשעירבו חצירות עם הבתים, ובין כשלא עירבו.

סימן שפט

מקור הדין בגמרא דף סז., עיי"ש דאפילו הנכרי משתמש כל היום בפתח שיש לו אל המבוי בגמלים וקרונות, מ"מ אמרינן דבפתח המיוחד לו ניחא ליה טפי.
וכתבו הפרישה והא"ר דהיינו משום שאת הכלים הקטנים מוציא הוא בפתח שיש לו אל הבקעה או אל הקרפף, ודייק המאמר

ביאורים והערות

1. והט"ז כתב בדעת הרמב"ם שטעמו משום שגזר דילמא אתו לאפוקי מאני דבתים למבוי [וצ"ע דלא משמע כן מלשון הרמב"ם ועי' בתו"ש ועצי אלמוגים].

קנין הלכה

מראי מקומות

מרדכי מדבריהם שאם גם את הכלים הקטנים מוציא הוא דרך המבוי הרי הוא אוסר, דחזינן שאינו מעדיף את הפתח המיוחד לו על הפתח למבוי, והמאמ"ר עצמו נטה לומר מסברא שגם באופן זה לא נאסר, והניח בצ"ע.

<u>פתח היוצא לקרפף</u>

כתב הריטב"א דנראה דמיירי באופן שמאותו הקרפף יש פתח נוסף שדרכו אפשר לצאת לחוץ, דאל"ה זקוק הוא בהכרח להשתמש במבוי לכניסה ויציאה אל רה"ר ואינו מסולק ממנה. והביה"ל [ד"ה או] הביא את דבריו ותמה על הפוסקים שלא הביאוהו.

אם זה פתוח לקרפף בית סאתיים בנכרי אוסר, כתב בעבודת הקודש שזה דוקא אם הנכרי רגיל יותר בפתח שהוא לצד המבוי. ישראל שיש לו פתח לקרפף בית סאתיים אינו אוסר. וכתב האליהו זוטא דה"ה אם הקרפף פחות מב"ס אינו אוסר, אך הוסיף דנראה דבעינן שהקרפף יהא גדול יותר מהמבוי, כדי שיהא אוירו מרובה מאויר המבוי. והחזו"א [סי' פו ס"ק כ] חלק ע"ז, דכיון שלקרפף מותר לו לטלטל ולמבוי אסור, בפתח הקרפף ניחא ליה טפי,[2] אף כאשר שטח הקרפף קטן יותר משטח המבוי.

והנה המג"א הקשה דהא שיטת רש"י ותוס' דאסור לטלטל לקרפף שאינו מוקף לדירה אף כשהקרפף שייך לו, ואיך אמרינן הכא דניח"ל טפי בקרפף. וכתב המג"א דאפשר דנהי דאסור לטלטל מהבית לקרפף מ"מ בקרפף עצמו מותר לטלטל, ואף שגם במבוי מותר לטלטל כלים ששבתו, מ"מ ניחא ליה טפי בקרפף שהוא מיוחד לו.

<u>בית הפתוח לחצר ויש לו פתח אחר לבקעה או קרפף</u>

כתב החזו"א [סי' פו ס"ק יט] דנראה דרק לענין שימוש במבוי אמרינן דטפי ניח"ל בפתח המיועד לו לבקעה או לקרפף, ולכן אינו אוסר במבוי, אבל בית הפתוח לחצר אוסר בו גם כשיש לו פתח אחר לבקעה או לקרפף, כי החצר הוא מעיקרי תשמישי הבית, ולכן נקטו בגמרא דוקא מבוי. ובחידושי השפת אמת [דף סז.] נקט שגם בחצר נאמר היתר זה.

<u>ישראל שיש לו פתח לקרפף המוקף לדירה</u>

בגמ' מיירי בישראל שיש לו פתח לקרפף שאינו מוקף לדירה, ובזה אמרו שאם הוא יותר מבית סאתיים הרי זה אוסר, והראשונים נחלקו במקרה שהקרפף מוקף לדירה:

א. רש"י נקט שבאופן זה קיל טפי, ושרי אף ביותר מבית סאתיים כיון שמותר לטלטל בכולו.

ב. תוס [דף סז: ד"ה וישראל] נקטו איפכא, שאם הקרפף מוקף לדירה הוי כמו ביתו ואינו מועיל לו במקום מבוי. וכתב הביה"ל שהעיקר כדעת רש"י שכן גם דעת הרמב"ם והמ"מ.

<u>סימן שצ</u>

<u>סעיף א</u>

מקור הדין של סעיף זה הוא בגמרא דף עד:, וכבר נתבאר דין זה לעיל [סימן שפב סעיף יט] לגבי ישראל הדר יחיד עם גוי בחצר,

ביאורים והערות

2. מש"כ החזו"א שלקרפף מותר לטלטל ולמבוי אסור, לכאורה הוא כהרמב"ם שהתיר לטלטל מבית לקרפף שלו [עיין בריש סי' שעב], אבל לרש"י אסור לטלטל לקרפף, ואי משום שבקרפף עצמו מותר לטלטל, גם במבוי עצמו מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכו. [והחזו"א עצמו נקט להלכה שגם כלי בית שיצאו למבוי בדרך מלבוש מותר לטלטלן בכל המבוי]. ולכאורה ע"כ העדיפות של הקרפף הוא משום שזה אויר המיועד לו משא"כ מבוי שהוא משותף וכדלקמן.

קנין הלכה

מראי מקומות

שאין לערב עמו דרך חלון משום שעל ידי זה גורמים לכך שהישראל ידור יחידי במקום הנכרי.[3] ובסימן זה נתבאר הדין לגבי מבוי.

סעיף ב

גם סעיף זה נתבאר לעיל [סימן שפב סעיף כ], ויסודו הוא דעירוב אינו גורם לכך שייחשבו כל החצירות כחצר אחת ויהיו בגדר יחיד במקום נכרי, ואמנם מותרים לטלטל מחצר לחצר ע"י העירוב, אבל במבוי הם אסורות עד שישכרו מהגוי את רשותו.

סימן שצא

סעיף א

השו"ע מדמה את דיני חצר הפתוחה למבוי לדיני בית הפתוח לחצר, הן לענין דיני ביטול רשות אם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה במבוי, והן לענין דיני גוי הדר עמהם במבוי.

בני חצר לגבי מבוי חשיבי כיחיד

כתב השו"ע שבני חצר לגבי מבוי חשיבי כיחיד. דין זה נאמר בפוסקים לגבי כמה נפק"מ:

א] השו"ע הביא דין זה לענין דיני ביטול רשות, שאם שכחה חצר ולא נשתתפה במבוי יכולות שאר החצירות שבמבוי לבטל רשותן לה, אע"פ שבני החצר רבים, כיון שלגבי המבוי חשיבי כיחיד.

וביאר הט"ז דמיירי שבני החצר הזו עירבו יחד, דאם לא עירבו מאי מהני הביטול להם, סו"ס אסורים הם. והמשנה ברורה [ס"ק ב] הוסיף שהואיל ועירבו יחד לכן חשיבי כיחיד לענין דיני הביטול, [שלא נאמר דמתוך שלא נשתתפו במבוי יחשבו כרבים שלא עירבו שאין מבטלין להן רשות].[4]

ב] אם החצר ששכחה לערב ביטלה רשותה לשאר החצירות, הביא הביה"ל [ד"ה מבטלת] שנחלקו בזה האחרונים:

א. הגר"ז נקט שדינה כיחיד המבטל לרבים, שנתבאר [סי' שפ ס"ב] שיחיד שביטל לרבים רשות ביתו וחצירו נעשה אורח אצלם, ואחרי שהחזיקו ברשותו רשאי גם הוא להוציא מביתו לחצר, וה"נ בני חצר זו שביטלו לשאר החצירות רשות ביתם וחצירם, חשיבי כיחיד לגביהם ונעשין אורח, ואחרי שהחזיקו שאר חצירות ברשותם רשאים גם הם להוציא מביתם למבוי.

ב. החמד משה [סי' שפ] כתב דלענין הך דינא דיחיד נעשה אורח אצל רבים לא חשיבי כל בני החצר כיחיד, ואפילו רבים הדרים בבית אחד ומבטלים רשות ביתם לבני חצר לא חשיבי כיחיד, והוו כרבים לגבי רבים דאינן נעשין אורחים כמבואר בסי' שפ [ס"ד],[5] ולכן אסור לבני החצר שביטלו ביתם וחצירם לשאר החצירות להוציא מבתיהם למבוי אף אחר שהחזיקו שאר בני החצירות ברשותם.

ג] מבוי שיש בו חצירות של גויים, ויש בו חצר אחת שבה דרים כמה ישראלים, כתב הרא"ש דחשיבי כיחיד במקום נכרי ומותרים

ביאורים והערות

3. דבלי העירוב עשוי הישראל לפחד לדור יחידי עם הגוי, וע"י העירוב נכנס הישראל השני ויוצא בחצירו וכבר אינו מפחד לדור עמו. ונחלקו הראשונים אם גם כשיש פתח ממש בין החצירות קיים איסור זה, או דכשיש פתח לא מסתפי לדור עמו אף כשאינו מערב.

4. כן פירש הגר"א [ס"ק ב] את החידוש של הטור והשו"ע במה שכתבו "אע"פ שהן רבים".

5. וציין הביה"ל לשיטת האבן העוזר [סי' שפ] שנקט להלכה שגם רבים נעשין אורחים אצל רבים.

קנין הלכה

מראי מקומות

להוציא למבוי בלי לשכור את רשות הנכרי.[6] [ואף שהמהרי"ק הביא שהמרדכי והסמ"ג סוברים דלא חשיבי כיחיד ובעו שכירות, מ"מ כתב הב"י דכדאי הוא הרא"ש לסמוך עליו, ובפרט בדיני עירובין דקיי"ל כהמיקל].

ד] הגר"א [ס"ק ב] ציין לדברי הרמ"א [סי' שפז] שכתב דחצר שעירבה לעצמה ובאו להשתתף במבוי, סגי בזה שאחד מהם יתן לשיתוף, וא"צ כגרוגרות מכל בית שבחצר.

<u>עיר שיש בה שתי חצירות של ישראלים</u>

כתב המשנה ברורה [ס"ק י] דעיר מוקפת חומה של נכרים שיש בה שתי חצירות של ישראל, כל אחת מהן במבוי אחר, אסור לישראלים לטלטל בכל מבואות העיר, דמכח היקף החומה חשיבי כל מבואות העיר כמבוי אחד, ונמצא שיש כאן שני ישראלים הדרים עם נכרים. והיינו דוקא אם המבואות שבהם דרים הישראלים מתוקנים בלחי וקורה [וכ"ש אם אינם מתוקנים כלל בפתחם], אבל אם המבוי שבו נמצאת חצר הישראל עשתה ב' פסין לפתחו או צורת הפתח, נתחלק בזה משאר העיר והרי הוא נידון בפני עצמו, כמבואר בסי' שצב [ס"ו],[7] ואז חשיבא החצר של ישראלים שבתוכו כיחיד במקום נכרי ומותרים לטלטל במבוי אם עירבה החצר לעצמה.

<u>שכירות משר העיר</u>

כתבו הטור והשו"ע ששכירות משר העיר אינה מועילה. מקור הדברים הוא במרדכי [סי' תקט] בשם המהר"ם מרוטנבורג, אמנם כתב הב"י דהיינו דוקא בשר שאין לו אפשרות לסלק את הגויים הדרים בעיר, וגם אין לו זכות להניח כליו בבתיהם.
והוסיף הב"י שבעיר כזו אשר יש לשר הממונה עליה רשות להושיב בשעת מלחמה את אנשי הצבא וכלי המלחמה, אפשר לשכור מהשר או מהממונים שתחתיו, שאין זה גרוע משכירו ולקיטו. וכן הביא הב"י מתשובת הריב"ש [סי' תכז].
ובשו"ת חכם צבי [סי' ו] תמה דאם יש לשר רשות להכנים כליו רק בשעת מלחמה מאי מהני, והרי כעת אין מלחמה. וכתב החכ"צ דאמנם אם ביד השר לעורר מדנים ולעשות מלחמה בכל עת שירצה ואז תהא לו רשות להושיב אנשים וכליהם אפשר לשכור ממנו, וכן כתב בשו"ת גינת ורדים.
ובזמנינו נשתנו החוקים, ואין ביד הממשלה או המשטרה להכנים כלים לבתים בלי אישור מיוחד, ולכן היתה דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שא"א לשכור מהמשטרה או מהצבא. והגרש"ז אויערבאך זצ"ל היקל בזה משום סברת החכ"צ והגינת ורדים הנ"ל, שבידם לעורר מדנים וליצור מצב חירום, ובפועל ישתמשו ברשויות התושבים אם יראו לנכון.[8]
ובקונטרס 'תקנת העירוב' הובאו דברי הגר"נ קרליץ שליט"א שאפשר לשכור מנזברי העיריה מחמת מוני המים שיש להם בחצירות הבתים או בחדרי המדריגות, וכן מחברת החשמל מחמת מוני החשמל. [ועוד הביא מעשה שהחזו"א הורה לשכור מאחד מחברי העירייה].

ביאורים והערות

6. החזו"א [סי' פא ס"ק יג] הקשה דהא דשרינן יחיד במקום נכרי הוא משום דלא שכיח שידור ישראל אחד עם נכרי, והכא שיש בחצר כמה בתים הא שכיחי דדיירי. ותירץ דצ"ל דכל שהוא בגדר "יחיד" לא גזרו בו, א"נ גם זה לא שכיח שתהא חצר יחידה של ישראלים בין הגויים.

7. ובסימן שסג [סל"א] מבואר דאפילו מבוי אחד אפשר לחלק ע"י ב' פסין או צוה"פ.
מבוי שיש בו ג' חצירות, בשתים מהן דר ישראל יחיד במקום נכרי, ובשלישית גר רק נכרי, מותרות כל אחת משתי החצירות שדר בהן ישראל יחיד, אך נראה שאסורים לטלטל במבוי, דלגבי המבוי ה"ז כשתי חצירות של ישראל והחצר השלישית של נכרי.

8. ויש להוסיף דאף אם לא תהא להם שליטה בתוך הדירות, מ"מ בחדרי המדריגות תהא להם שליטה בשעת חירום.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ב

בסעיף זה מובא הדין שאורח אינו אוסר על בעל הבית הקבוע הדר בחצר או בעיר,[9] ומעתה אם בעל הבית הקבוע הוא יחיד במקום נכרי בחצר או בעיר, אין האורחים גורמים להיחשב רבים במקום נכרי להצריך שכירות.

ועיקר דיני אורח נתבארו בסוף סימן שע, ונחזור עליהם כאן בקצרה:

א. אורחים בטלים רק לגבי ישראל שהוא בעה"ב קבוע, אבל אם נתארחו כמה ישראלים בבתים שונים בחצר או במבוי של גוי שאין בו ישראל קבוע, א"נ בעיר שכולה גויים ואין בה ישראל קבוע, אוסרים האורחים זה על זה וצריכים לערב ולשכור מן הגוי, דכיון שדירת גוי לא חשיבא דירה אין האורחים בטלים לגביו.

ב. אם בעיר יש ישראל אחד קבוע, והעיר מוקפת חומה או מתוקנת בתיקוני עירובין כדין, אין האורחים הלנים בחצירות של גוי אוסרים זה על זה, דבטילי הם לגבי הישראל הקבוע הדר בעיר.

ג. אבל אם יש בעיר ב' ישראלים קבועים ולא שכרו רשות מן הגויים, באופן שהעיר נחשבת כחצר שאינה מעורבת, בזה חוזרת כל חצר לבית נידונית בפנ"ע. ואם בחצר מסויימת יש אורחים האוכלים בבתים נפרדים צריכים הם לערב יחד, ואם יש שם נכרי צריכים לשכור ממנו. וכ"ש אם אינה מוקפת בתיקוני עירוב כדין, שאין שייכות בין החצר הזו לבין הישראלים הקבועים בעיר.[10]

ד. אורח הרגיל לבוא ג' או ד' פעמים בשנה, ובכל פעם אינו בא לשלושים יום, נחלקו בזה הפוסקים, דעת המהרש"ל להחמיר בזה כמו בגוי הרגיל לבוא, שנתבאר [בסי' שפד] דאוסר, והרמ"א [סוף סי' שע] היקל בזה, וכן נקט לקולא בשער הציון [סי' שע ס"ק לג] וכן פסק החזו"א [סי' צ ס"ק לד].

סימן שצב

במשנה ובגמ' דף נט-ס נתבארו שתי תקנות שתיקנו חכמים:

א] עיר של יחיד,[11] אפילו נעשית אח"כ של רבים, אין מערבין אותה לחצאין אלא כולה יחד.[12] והטעם כתב רש"י [דף נט: ד"ה מבוי] דכיון שהיתה עיר של יחיד והורגלו כולם להיות אחד, לכן אוסרים אלו על אלו בכל העיר. [והיינו דכל מבואות העיר חשיבי כחד מבוי וכל בני העיר שייכי בכל העיר].

דיני עיר של יחיד מתבארים בסעיפים ד-ו.

ב] עיר של רבים, אפילו נעשית אח"כ של יחיד, אין מערבין את כולה יחד אלא אם עשה שיור מחוץ לעירוב, והיינו שהשאיר מקום מסויים [שיתבאר דינו להלן] שאינו כלול בעירוב של העיר. טעם התקנה הוא כדי שלא תשתכח תורת רשות הרבים, והיינו שיהא היכר לבני העיר שהחיתר שלהם לטלטל נובע מהעירוב, ולולי העירוב היו אסורים. [משא"כ אם יערבו את כל העיר ללא שיור עלול איסור ההוצאה להשכח לגמרי].

דיני עיר של רבים מבוארים בסעיף א-ג ובסעיף ז.

ביאורים והערות

9. דעת המג"א שדין זה הוא רק לענין הטעם שאינו אוסר על בעה"ב הקבוע להוציא מבית בעה"ב אל החצר, אבל אסור להוציא מדירת האורח לחצר, דבעה"ב אוסר על האורח, אך המשנה ברורה [ס"ק כג] כתב בשם האחרונים דנקטו כהשו"ע שגם מבית האורח מותר להוציא אל החצר.

10. עיין שעה"צ [ס"ק ט] שהכריע לאיסור אף שהחיי"א נסתפק בזה.

11. להלן בסעיף זה יבואר מהו עיר של יחיד ומהו עיר של רבים.

12. להלן [סעיף ד] יבואר מהו עירוב לחצאין.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף א

הגדרת עיר של יחיד ועיר של רבים

הראשונים נחלקו מהי עיר של יחיד ומהי עיר של רבים:

א] רש"י [דף עט. ד"ה עיר] כתב שעיר של יחיד היא עיר שאין נכנסים בה תמיד שישים רבוא בני אדם.[13] ועיר של רבים היינו עיר שנכנסים בה תמיד שישים רבוא. ומבואר ברש"י [ד"ה מערבין] דאף באופן שאין בעיר רשות הרבים דאורייתא, כגון שאין מבואותיה רחבים טז אמה, מ"מ נאמרה בזה תקנת עיר של רבים להצריך שיור.

וכתבו האחרונים שרש"י אזיל לשיטתו שנקט בגמ' [שבת דף ו.] שאין רשות הרבים דאורייתא אלא במקום שיש בו שישים רבוא.

ב] הרמב"ם [פ"ה ה"ט] והרמב"ן ביארו דעיר של יחיד היינו שהעיר היא קנין יחיד,[14] וביאר הרשב"א [עבודת הקודש סוף שער ב] דהיינו שבנאה לעצמו ואח"כ השכירה לרבים, או שבנאה מלכתחילה להושיב בה דיורים אך שיור לעצמו את הדרכים והפלטיאות שבתוכה. [וכתב הריטב"א דהיינו שיכול לבנות בתים בדרכים אלו ועי"ז למנוע משם את רגל הרבים].

וכתב הרמב"ן דעיר כזו שהיא קנין יחיד אינה רשות הרבים אף שמהלכין בה שישים רבוא והמבואות רחבים טז אמה, דרשות הרבים כשמה שהיא שייכת לרבים, ובעיר כזו לא הצריכו שיור, דכיון שלא שייך בה רשות הרבים לכן לא חששו שמא תשתכח תורת רה"ר.[15]

ונמצא שיש קולא וחומרא בין בעיר של יחיד ובין בעיר של רבים, דבעיר של יחיד יש קולא, דאפשר לערב כולה יחד וא"צ שיור, ויש בה חומרא שכל בני העיר מכל המבואות אסרי אהדדי ולכן חייבים לערב את כולה יחד ולא לחצאין, ולא מבוי מבוי בפ"ע, משום שכולם אוסרים בכל העיר [אא"כ נתחלקו זה מזה באופן המבואר להלן סעיף ד].

ובעיר של רבים יש קולא שאין חייבים לערב כולה ביחד אלא אפשר לערב לחצאין,[16] הואיל ובני המבואות לא אסרי אהדדי כיון

ביאורים והערות

13. ומשמע ברש"י דאף אם בעיר עצמה אין שישים רבוא, מ"מ אם נכנסין בה ששים ריבוא ה"ז עיר של רבים, ולכן גם פירש [ד"ה ונעשית של רבים] כגון שניתוספו בה דיורין או נקבעו בה שווקים, והיינו שע"י השווקים נכנסים אל העיר בני אדם מחוצה לה.

14. כתבו בעל המשכנות יעקב [הובא בשו"ת בית אפרים סימן כו] וכן הביאור הלכה [סי' שמה ס"ז ד"ה שאין] שהרמב"ם אזיל לשיטתו דס"ל דיש דין רה"ר אף כשאין נכנסין בה שישים רבוא, ולכן לא פירש כרש"י שדין עיר של יחיד ושל רבים תלוי בשישים רבוא, ומתוך כך הסיקו שהשו"ע שנקט [סימן שצב] כפירוש הרמב"ם, פסק להלכה כהרמב"ם גם בדין רשות הרבים דאורייתא, דאף כשאין שישים רבוא הרי זו רה"ר.

15. עיר שהיתה קנין יחיד ומכרה לרבים ויש בה עכשיו רה"ר מן התורה, נחלקו בה הראשונים: דעת הרשב"א דעדיין היא בגדר עיר של יחיד שנעשית של רבים ואפשר לערב את כולה ללא שיור, דעדיין זוכרים שהיתה פעם קנין יחיד ולא יטעו ברשות הרבים גמורה, ודעת הרמב"ן והריטב"א דכל שיצאה העיר מרשותו לגמרי וחייבין עליה משום רה"ר מיקרי עיר של רבים ובעיא שיור. ולגבי עיר של רבים שנמכרה ליחיד דן השעה"צ [ס"ק ד] לומר דאף להריטב"א והרמב"ן בעי שיור כל זמן שלא נשתקע שם הרבים, דחיישינן שמא תחזור לבעלות הרבים ויטעו להקל ולכן בעינן שיור. [ויש לעיין לאידך גיסא דכיון שעכשיו היא של יחיד ומורגלים ביחד, שאין לערבה לחצאין ויהא כאן ציור של עיר שיש בה שתי החומרות, שצריכה שיור ושאין מערבין אותה לחצאין].

כתב החזו"א [סי' פו ס"ק טו] דנראה דעיר של יחיד שניתוספו בה דיורין ונבנו בתים וחצרות הרי זו עיר חדשה ודינה כעיר של רבים, ולא כעיר של יחיד שנעשית של רבים, ובעיא שיור. ובריטב"א לכאורה לא משמע כן, שהקשה על רש"י דהיכי משכחת לה עיר של רבים, דלא שכיח שמתחילת בנינה נכנסו בה שישים ריבוא, ולהחזו"א משכח"ל שנוספו בה בתים וחצרות.

16. כן נראה מלשון רש"י ותוס' [דף נט: ד"ה מהו] והרא"ש שכתבו שהואיל והורגלו לערב יחד לכן אסרי אהדדי ואין מערבין לחצאין, אך סתם עיר של רבים לא חשיבא כולה כחצר אחת ולא אסרי אהדדי ולכן מערבין אותה לחצאין, ולכן גם מערבין אותה מבוי מבוי בפ"ע. [ודעת תוס' הרא"ש ותוס' ר"פ דמ"מ אם רשות הרבים עוברת בתוכה אין מערבין לחצאין אלא כדיני עיר של יחיד, כיון שכולם זקוקים

שלא הורגלו יחד, ומאידך יש חומרא שאין מערבין כולה יחד אלא צריכים שיור.

<u>בדיני השיור</u>

הרמב"ם [פ"ה ה"כ] הצריך שהשיור יהיה בית וחצר [וכלשון הגמ' דף ס.], וכן העתיק השו"ע. והטור כתב בית ולא הצריך חצר. ובריטב"א הצריך חצר ובית, והובא בביה"ל.

ולהלן [סעיף ג] כתב השו"ע דאפילו בית התבן ובית הבקר [שבעלמא א"צ לערב עמם] יכולים לעשותם שיור, וכתב החזו"א [סי' צה ס"ק יד] שזה דלא כהרמב"ם והריטב"א שהצריכו בית דירה. ולענין מעשה השו"ע [להלן ס"ג] כתב בפשיטות שבית התבן ובית הבקר הוו שיור, והפוסקים ובכלל זה המשנה ברורה לא העירו על זה, אמנם החזו"א [הנ"ל] כתב להחמיר להצריך חצר ובית דירה.

<u>דיני המחיצה בין העיר ובין השיור</u>

כשעושין שיור לעיר ואסור לטלטל מן העיר אל השיור בעינן שתהא מחיצה בין העיר ובין השיור, שלא יהיו פרוצים זה לזה.[17] וכתב הרמ"א שצריך שיעשו ביניהם תיקוני חצר דהיינו שני פסין משהו, או צוה"פ. והמג"א [ס"ק ד] תמה דלענין שלא יהיו פרוצים זה לזה סגי בלחי או קורה בראש המבוי, ואם משום שלא יאסרו המבואות זה על זה, הא בעיר של רבים איירי דלא הורגלו לערב יחד. וכתב המשנה ברורה [ס"ק יג] בשם האחרונים דאה"נ אם השיור הוא מבוי שלם די בזה שאותו מבוי יעשה בפתחו לחי או קורה, ובזה לא יהיה פרוץ במילואו אל שאר המבואות. אך הרמ"א מתייחס לציור שעשו את השיור באמצע מבוי, ובזה אנן בעינן תיקוני חצר שיוכלו בני המבוי להיחלק זה מזה.[18]

ועיין לעיל במשנה ברורה [סי' שסג ס"ק קל] שנקט דמה שאפשר לחלק אמצע מבוי ע"י ב' פסין, הוא דוקא כשיש למבוי פתח נוסף, אך כשיש למבוי רק פתח אחד א"א לחלק את המבוי בפסין, דהפנימיים יוצאים דרך החיצוניים. אבל החזו"א [סי' צה ס"ק י] נקט שבכל גווני אפשר לחלק את המבוי, דכיון שיש לפנימיים חלק מהמבוי ויכולים הם להשתמש בו תשמישי מבוי, תו אין הם אוסרים על החיצוניים אלא כדין חצר פנימית וחיצונית, [שאם נשתתפו הפנימיים לעצמם הוו רגל המותרת במקומה ואינם אוסרים על החיצוניים].

<u>עיר של רבים שיש בה חומה ודלתותיה נגעלות בלילה</u>

עיין ביה"ל [להלן סעיף ד ד"ה לפיכך] שהביא מהאחרונים שגם עיר של רבים שדלתותיה נגעלות בלילה [ולכן אין בה דין רשות

ביאורים והערות

לרה"ר ואסרי בה]. אבל הרשב"א [בסוגיא ובעבודת הקודש] והרמב"ם [פ"ה הכ"ד] נקטו דגם עיר של רבים אין מערבין אותה לחצאין ולא מבוי מבוי בפ"ע [אם לא עשו מצבה לפתחי המבואות].

ומהשו"ע [סעיף ד] משמע שנקט כרש"י וסיעתו שרק עיר של יחיד אמרינן בה דאין מערבין אותה לחצאין, ומשמע במשנה ברורה [ס"ק כה] שזה גם כאשר רשות הרבים עוברת בתוכה, וכן כתב החזו"א [סי' צה ס"ק ג].

17. ובנוסף לזה בעינן נמי שלא יאסרו בני השיור את העיר בדריסת רגל, אלא דכיון דאיירי בעיר של רבים שלא הורגלו יחד אין בני מבוי זה אוסרין על שאר העיר, ולכן א"צ לעשות מצבה לסלק דריסת הרגל.

18. ומה שכתב המשנה ברורה [תחילת ס"ק יג] דכשם ששני פסין מועילים גם מצבה מועילה, לא קאי על אמצע מבוי, שבזה מבואר להלן במשנה ברורה [ס"ק כד] דלא מהני מצבה באמצע מבוי, וכך הוא בביה"ל [סוד"ה זה]. [ודעת המג"א (ס"ק ח) דהא דלא מהניא מצבה הוא רק כשרשות הרבים עוברת בתוכה, דאין המצבה מועילה לבטל דריסת הרבים, אך כשאין המצבה באה לבטל דריסת הרבים הרי היא מועילה. אך הביה"ל נקט שגם באמצע מבוי אין מצבה מועילה ואף כשאין שם דריסת הרבים].

קנין הלכה

מראי מקומות

הרבים אלא דינה כרשות היחיד] מ"מ בעיא שיור ואין לערב את כולה.[19]

<u>האם בתי נכרים יכולים להיחשב שיור</u>

המג"א [ס"ק ג] הביא את דברי הכנה"ג שכתב ב' דיעות בזה:

א] הר"ן בתשובה [סי' ג] כתב דבתי נכרים נחשבים שיור.

ב] מהר"י בן לב [ח"ג סי' עד] כתב שבתי נכרים אינם נחשבים שיור. והמשנ"ב [שער הציון ס"ק ח] הביא שבספר קרבן העדה תמה על הר"ן מירושלמי מפורש שבתי נכרים לא חשיבי שיור, ושבספר עצי אלמוגים יישבו בדוחק. והמשנה ברורה [ס"ק י] כתב דטוב להחמיר בזה.[20]

<u>למה לא נהגו בזמנינו לעשות שיור כשמערבין עיר</u>

המג"א [ס"ק ב] הקשה דצ"ע שלא ראה בזמנינו שעושין שיור, אלא מערבין כל העיר. וכתב דאפשר דס"ל כרש"י שכאשר אין שישים ריבוא ה"ז עיר של יחיד וא"צ שיור. והא"ר כתב על זה שהדברים צ"ע דהרי לא קיי"ל כרש"י אלא מחמרינן דיש דין רה"ר אף כשאין שישים רבוא. ולכן כתב הא"ר דסומכין על תשובת הר"ן הנ"ל שבתי נכרים הוו שיור, ובדרך כלל בערי היהודים יש גם נכרים.[21]

והחזו"א [סי' פו ס"ק טו] כתב דמתוך שהמנהג בזמנינו לתקן את ראשי המבואות בצוה"פ ולא בדלתות, מוכח שסומכין על שיטת רש"י בדיני רה"ר, וא"ש דברי המג"א שגם לענין דיני שיור בעיר של רבים סומכין על רש"י.

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף נט: ויסודו הוא דלא שייכא תורת רשות הרבים בעיר שאין לה אלא פתח אחד, ולכן גם תקנ"ח של עיר של רבים להצריך בה שיור.

עוד מבואר בגמרא דגם כשיש סולם בצד אחד של העיר, ואפשר להכנס לעיר ולצאת ממנה ע"י הסולם, אין זה נחשב כפתח נוסף לעיר להצריך בה שיור. [אף שבעלמא סולם תורת פתח עליו לענין ששתי חצירות יכולות לערב, היינו לקולא ולא לחומרא. ולכן גם אם יש סולמות סמוכין זה לה בשיעור יותר מעשר אמות, אין הם נחשבים כפירצה יותר מעשר אמות, שו"ע ומשנ"ב (ס"ק טז)].

<u>סעיף ג</u>

מקור הדין הוא בגמ' דף ס. ולענין מה שפסק השו"ע שבית התבן חשיב שיור,[22] עיין לעיל [סעיף א] שהבאנו שלכאורה דעת

ביאורים והערות

19. ומה שהביא המג"א שמהריב"ל הסתפק בעיר שדלתותיה ננעלות בלילה לא קאי על הנידון אם בעיא שיור, אלא אם נאמרה בה החומרא של עיר של יחיד שאין מערבין אותה לחצאין כיון שהורגלו לערב יחד. [ונמצא שלהך צד שאין מערבין אותה לחצאין יהיו בעיר כזאת ב' החומרות, אין מערבין אותה לחצאין וכדין עיר של יחיד, הואיל והורגלו לערב יחד, וצריכה שיור כדין עיר של רבים, שהרי בעיקרם היא עיר של רבים רק שתיקנו אותה בדלתות].

20. ומסתבר שגם להר"ן שבתי נכרים הוו שיור, מיירי באופן שנתבאר לעיל בדיני שיור שהיא אינה פרוצה אל בתי הנכרים, אלא יש לחי או קורה או תיקוני חצר המבדילים ביניהם, ושהדיירים הנכרים לא יאסרו על שאר העיר, כגון אם עשה את השיור באמצע המבוי, ובצד הפנימי של המבוי דרים נכרים, צריך לעשות תיקוני חצר בין חלקי המבוי.

21. ועיין בהערה הקודמת שכתבנו דלא סגי בזה שיש בתי נכרים בעיר, אלא צריכים הם להיות מובדלים ממנה באופן שתהא העיר פרוצה למקום האסור, וגם שלא יאסרו בדריסת הרגל.

22. לכאורה צ"ע שבית התבן ייחשב שיור, דהא אינו אוסר כלל בחצר, ולא שייך לערב עמו, ואיך נאמר שעשו שיור בזה שלא עירבו

קנין הלכה

מראי מקומות

הרמב"ם והריטב"א אינה כן, והפוסקים שאחרי השו"ע ובכללם המשנה ברורה לא השיגו על פסק השו"ע [בסעיף זה] ושבית התבן חשיב שיור, אך החזו"א [סי' צה ס"ק יד] נקט להחמיר בזה.

סעיף ד

בסעיף זה מבואר הדין של עיר של יחיד, שאין מערבין אותה לחצאין משום שכל העיר נידונית כחצר אחת של רבים.[23] ונתבארו בגמרא ובפוסקים אופנים שונים של עירוב לחצאין ואופנים שונים של תיקונים המתירים לערב לחצאין:

א] כאשר רשות הרבים עוברת בתוך העיר ובא לערב את העיר לחצאין באופן שהעירוב חוצה ומחלק גם את רשות הרבים, זהו עיקר הדין המבואר בגמרא [דף נט:] שאין מערבין לחצאין, ופליגי בגמ' תרי לישני, ללישנא קמא רק את אורך רשות הרבים אין מחלקין [פירוש שכל המבואות של צד אחד של רה"ר ישתתפו יחד ויצרפו אליהם את החלק הסמוך להם מרשות הרבים], אבל לרחבה מערבין לחצאין, [שחצי מהמבואות משני צידי רה"ר יקחו להם את רה"ר הסמוכה להם, וחצי האחר מבני העיר יקחו משני צידי החלק האחר של רה"ר], וללישנא בתרא בכל גווני אין מערבין לחצאין כיון שכל בני העיר משתמשים בכל משך רה"ר.

<u>להלכה</u>: רוב הראשונים נקטו כלישנא בתרא שאין חוצים כלל את רה"ר לא לארכה ולא לרחבה, וכן פסק השו"ע, והרמ"א [סעיף ו] פסק כלישנא קמא שלרחבה מתחלקים.

ולהלן [סעיף ו] יתבאר כיצד מתחלקים שלא יאסרו זה לזה, [והיינו דלפי השו"ע אין יכולים להתחלק ברה"ר זה מזה כלל, רק ע"י מחיצת עשרה, כמבואר בשו"ע (סעיף ו), ולהרמ"א דלרחבה מתחלקים כתב דסגי בלחי וקורה. והמג"א תמה דהא אסרי אהדדי, והצריך תיקוני חצר].

ב] אופן אחר של עירוב לחצאין הוא שמערבין כל מבוי בפ"ע וכמבואר בברייתא [דף נט.] דמערבין מבוי מבוי בפ"ע, ובפשטות מיירי שכל מבוי עושה לחי או קורה בפתחו. והקשו בגמ' ואמאי לא אסרי אהדדי, ותירצו דמיירי שעושה כל מבוי בפתחו דקה, שבזה הוא מסלק את דריסת רגלו משאר חלקי העיר ותו אינו אוסר בה. [וזה מלבד הלחי או הקורה שעושה כל מבוי לפתחו]. ולהלן יבואר מהי דקה.

וכתב הרא"ש שה"ה שיכולים להתחלק המבואות מהעיר ע"י שיעשו תיקוני חצר בפתח המבוי, דהיינו בפסין משהו או פס ד"ט, ואם רוחב המבוי יותר מעשר אמות עושין צוה"פ.

והשו"ע [כאן] הביא את התיקון של דקה [ובלשון הרמב"ם "מצבה"], ובסעיף ו הביא את התיקון של ב' פסין.

<u>מהי דקה</u>

רש"י [דף נט: ד"ה דעביד] פירש שדקה היא פתח נמוך.[24] והרי"ף והראב"ד כתבו דהיא מצבה והיינו כעין אצטבא על פתח

ביאורים והערות

עמו. וכתב העצי אלמוגים דלפי רש"י הסובר דגם בחורבא ובבית התבן אף שאין הם אוסרים בחצר מ"מ אין מטלטלים כלי בית לתוכן, א"ש שהשיתוף היה מועיל לטלטל לתוכן, ועושין שיור ואין משתתפין עמם. [וכעי"ז כתב החזו"א סי' צד ס"ק יד]. ולפי תוס' דס"ל שמותר לטלטל לתוך חורבא או לתוך בית התבן, כתב העצי אלמוגים דאפשר שמתוך שתיקנו שייחשבו שיור לעיר, תיקנו גם איסור לטלטל לתוכם כאשר הם נחשבים השיור.

23. ולעיל סעיף א [הערה 16] הבאנו שברשב"א מבואר דס"ל שגם עיר של רבים נידונית כולה כחצר אחת ואין מערבין אותה לחצאין, וכן משמע ברמב"ם [פ"ה הכ"ד]. אך השו"ע נקט בסעיף זה כמשמעות רש"י ותוס' והרא"ש שרק עיר של יחיד שהורגלו כולם להיות יחד חשיבא כחצר אחת ואסרי אהדדי ואין מערבין לחצאין, וכן נקט בפשיטות המשנה ברורה [ס"ק כה] וכן נקט החזו"א [סי' צה ס"ק ג].

24. ולכאורה כוונתו שיש פס משהו מכאן ופס משהו מכאן, שיהא כאן היכר פתח, וא"צ שיהיו הפסים גבוהים י"ט דהכא די בפתח נמוך.

קנין הלכה

מראי מקומות

המבוי. וכן כתבו התוס' [דף נט:] שדקה היא מחיצה גבוהה ד"ט כעין אצטבא בפתח המבוי. ורבינו ירוחם והטור כתבו שהגובה הוא עשרה טפחים, וכתב הב"י שגם בתוס' צריך לגרום עשרה טפחים, וכן הוא ברמ"א [סעיף ו]. אך המשנה ברורה [ס"ק כב] הביא הסכמת הב"ח והמג"א דסגי בגובה ד"ט, וציין שהאו"ז הצריך שגם רוחב האצטבא יהיה ד"ט.
ועיין בשער הציון [ס"ק כ] ובביה"ל [להלן סעיף ו ד"ה או] שכתב שבמקרה שפתח המבוי רחב יותר מעשר אמות נחלקו הפוסקים: הגר"א נקט שגם בזה די באצטבא גבוהה ד"ט, והתו"ש והפמ"ג כתבו שבזה בעינן דוקא גובה י"ט או צוה"פ.

ג] אופן שלישי של עירוב לחצאין הובא במשנה ברורה [ס"ק כד] והוא כאשר באים לחלק מבוי אחד לחצאין, שהחצירות שבחלקו החיצוני ישתתפו לעצמן והחצירות שבחלקו הפנימי ישתתפו לעצמן, וכתב המשנה ברורה שבאופן זה לא מהניא מצבה באמצע המבוי[25] רק מחיצה גבוה עשרה, והיינו דגם לא מהני בזה ב' פסין או צוה"פ. ועיין ביה"ל [סעיף ו סוד"ה זה] שכתב להדיא שלחלק מבוי באמצעו ה"ז אסור בכל גווני אא"כ יעשה מחיצה עשרה.

והנה השו"ע [לעיל סימן שסג סעיף לא] כתב שאפשר לחלק מבוי לשני חלקים ע"י שיעשה באמצעו ב' פסין, וזה סותר לכאורה לדברי המשנה ברורה האלו. ואולי המשנה ברורה לשיטתו שכתב [סי' שסג ס"ק קל] שחילוק מבוי לשני חצאים אפשר רק אם יש פתח נוסף למבוי, וכל חצי של המבוי ישתמש בפתח אחר, אבל מבוי סתום שאין לו אלא פתח אחד א"א לחלקו לשנים ע"י פסין.
אמנם החזו"א הקשה ע"ז, דסתימת השו"ע והפוסקים משמע שגם מבוי סתום אפשר לחלקו לשנים, וישתתפו החצירות של כל חלק לעצמן וממילא לא יאסרו הפנימיים על החיצוניים בדריסת הרגל הואיל והוו רגל המותרת במקומה. וכתב החזו"א דרק על רשות הרבים אמרו הפוסקים שא"א לחלקה במצבה או בתיקוני חצר.

ולגבי הגדרת החילוק בין רשות הרבים שאותה א"א לחלק לשנים ע"י מצבה, לבין מבוי שבזה נקט החזו"א שאפשר לחלק לשנים, כתב החזו"א [סי' צה ס"ק יא] דנראה שדרך המפולשת אל מחוץ לעיר לעיירות אחרות זוהי רה"ר לענין זה [אף כשאין בה רוחב טז אמות] שהרי כל בני העיר משתמשים ברה"ר זו, ואילו שאר מבואות שבעיר המיוחדים לדיוריהם אפשר לחלקם לחצאין.

<u>עיר של רבים המתוקנת בדלתות הנגעלות בלילה</u>

המג"א [ס"ק ט] הביא שמהר"י בן לב הסתפק בעיר של רבים שדלתותיה נגעלות בלילה אם יהא דינה כעיר של יחיד שאין מערבין אותה לחצאין.
והביה"ל [ד"ה לפיכך] הביא שהאחרונים נקטו שעיר של רבים שדלתותיה נגעלות בלילה דינה כעיר של רבים להצריכה שיור.[26]

<u>סעיף ה</u>

מקור הדין הוא במ"מ [פ"ה הי"ט] בשם הרמב"ן דכל מה שנאמר שאין מערבין לחצאין הוא דוקא כאשר כל העיר מתוקנת במחיצות, דאז דינה כחצר של רבים. אבל אם רק חלק מהעיר מתוקן, בודאי יכולים להשתתף רק באותו חלק ואין דיורי שאר

ביאורים והערות

25. השער הציון [ס"ק כא] ציין כמקור לחומרא זו את דברי המג"א [ס"ק ח], אך המג"א עצמו כתב זאת רק לגבי עיר שרשות הרבים עוברת בתוכה שא"א לחלקה ע"י מצבה כיון שהיא מקום דריסת הרבים, והמשנ"ב נקט שגם לענין חילוק מבוי לשנים יש לומר דברים אלו, דכיון שכל החצירות שייכי בכל המבוי אין מחלקין אותן ע"י מצבה ולא ע"י פסין רק ע"י מחיצה י"ט.
26. וקצ"ע דנהי דצריך שיור מ"מ אפשר שגם יאמר בזה הדין של עיר של יחיד שאין מערבין אותה לחצאין הואיל ויכולים לערב יחד, ויאמרו בעיר זו שתי החומרות גם בעיא שיור וגם אין מערבין לחצאין.

קנין הלכה

מראי מקומות

העיר אוסרין עליהם, שהרי מפסקת כרמלית ביניהם ואין כאן חצר של רבים.
וכן הדין במבוי שאם עשה לחי לחצי מבוי, יכולים בני החצירות שבאותו חצי מבוי להשתתף לעצמן, ואין החצירות שמחוץ ללחי אוסרות [כך נקט המ"מ וכ"כ הרא"ש (סי' ט), ודלא כתוס' [דף נט: ד"ה מבוי].[27]

סעיף ו

כתב השו"ע דמה שנתבאר לעיל שאין מערבין לחצאין היינו דלחי וקורה אין מועילים לסלקם זה מזה, אבל תיקוני חצר [ב' פסין או פס ד"ט] מועילים. והביא הביה"ל דכמה אחרונים תמהין על השו"ע, דהא השו"ע עצמו סובר כלישנא קמא שאין מערבין עיר לחצאין כלל, אף לרחבה של רה"ר, ומשמע שגם ע"י תיקוני חצר אין מערבין אותה לחצאין.
וכתב הביה"ל דהמובחר שבתירוצי האחרונים הוא דהשו"ע לא קאי על מקרה שחולק את המבוי לשתים, אלא על מקרה שמערב את העיר מבוי בפ"ע, שבזה עושה תיקון חצר בפסי המבואות וזה מועיל, אבל באמצע מבוי סובר השו"ע דא"א לחלק כלל, אף ע"י תיקוני חצר.
וכבר הבאנו לעיל [סעיף ד] ששיטת החזו"א שרק לגבי רשות הרבים נקט השו"ע שאין חולקין אותה אף לרחבה, כיון שכל בני העיר זקוקים לרה"ר, אבל מבוי אפשר לחלק לשנים אף באמצע מבוי, ולשיטת החזו"א חילוק מבוי באמצעו דינו כחילוק מבוי בפתחו ומהני תיקוני חצר.
וכן מוכח בשו"ע [סי' שסג סל"א] שאפשר לחלק מבוי בשני פסין. [וכתבנו לעיל דאפשר שהמשנ"ב יתרץ דהתם מיירי דוקא כשיש למבוי פתח נוסף משא"כ הכא].

<u>בדברי הרמ"א דמערבין רה"ר לחצאין ברחבה</u>

א] כתב הרמ"א שי"א שהלכה כלישנא קמא בגמ' שאפשר לערב רה"ר לחצאין ברחבה. ולשון הרמ"א היא שאלו יוצאים מפתח זה ואלו יוצאים מהפתח האחר.
ונחלקו הפוסקים אם אכן אסור לבני צד אחד של העיר לעבור דרך הצד השני, או שמותר להם לעבור ודינם כאורחים בצד השני, שדעת רבינו יהונתן שבאמת אסורים לעבור שם, וכן כתב המג"א [סי' שעד ס"ק ב], וכן משמע במשנה ברורה [סי' שפו ס"ק נט], אך הבית מאיר [סעיף זה] והחזו"א [סי' צה ס"ק טז] נקטו דרשאין לעבור, דאין זה נקרא שהם דרים שם רק שעוברים שם.

<u>להלכה</u>: כתב החזו"א [סי' צה ס"ק יט] שלכתחילה עדיף לחוש לשיטת השו"ע שפסק שאין מערבין רה"ר לחצאין אף לרחבה, אבל מעיקר הדין נקט דיש לסמוך על הרמ"א שמערבין לחצאין לרחבה, אם יעשה תיקוני חצר ביניהם.

ב] לענין התיקון הנצרך לפי הרמ"א בין שני חלקי רה"ר, כתב הרמ"א דסגי בלחי וקורה, והמג"א [ס"ק יא] תמה דכיון דמיירי כשהיא כולה מוקפת מחיצות כדין, א"כ כדי שלא יאסרו אלו על אלו בעינן שיעשה תיקוני חצר ביניהם, דהיינו שיניח פסין או פס ד"ט ולא סגי בלחי וקורה. והסכים לזה המשנ"ב [ס"ק לב], והביא בשעה"צ דכן הוא ברא"ש בשם התוס'.

סעיף ז

מקור הדין הוא בגמ' דף ס., עיי"ש דפליגי אמוראי בזה והלכה כהמיקל בעירוב. ומבואר מהשו"ע שדין זה הוא אף במקרה

ביאורים והערות

27. עיי"ש בתוס' שתירצו דמה שאמרו עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי, מיירי כשאין חצירות בחלק החיצוני של המבוי, ומשמע שתוס' סוברים שאם היו שם חצירות היו בני החצירות אוסרים על אלו שלפנים מן הלחי.

קנין הלכה

מראי מקומות

שמתחילה היו בעיר הרבה דיורין, כל שנתמעטו ואינם אלא חמישים אינם צריכים שיור.[28]

סעיף ח

מקור הדין הוא ברמב"ם פ"ה הכ"ג, ויסודו הוא דבסתמא אמרינן שניחא לכל בני העיר להיות משותפים יחד, ורק אם גילו דעתם שרוצים להסתלק אז אינו זכות להם.

סימן שצג

סעיף א

מקור הדין שאין מערבין עירובי חצירות מיו"ט לשבת הוא בגמרא ביצה דף טז:, וכתב רש"י [ד"ה לא] שהטעם הוא שנראה כמתקן.

ובגמרא [עירובין דף לח.] איתא דר' אליעזר סובר דאין מערבין עירוב תחומין מיו"ט לשבת משום הכנה. וביארו תוס' [שם] שהכוונה להכנה דרבה שעיקרה איסור דאורייתא, שיהיו צרכי שבת מוכנים מכח יום חול ולא מכח יו"ט. ונתבאר [שם בתוס' ד"ה ורבי] שאיסור זה של הכנה הוא טעם גם לאסור עירובי חצירות מיו"ט לשבת.

ובדיעבד אם הניח עירובי חצירות מיו"ט לשבת נסתפק הפמ"ג [מ"ז ס"ק א] אם חל העירוב, והביאו המשנ"ב [ס"ק א].

<u>האם כשהניח עירובי תבשילין מותר לעשות עירובי חצירות מיו"ט לשבת</u>

הראשונים נחלקו אם עירוב תבשילין מתיר לעשות עירוב חצירות מיו"ט לשבת:

א. בהג"א [פ"ב ביצה סי' ז] הובא את דברי האו"ז שעירוב תבשילין מתיר להניח עירובי חצירות מיו"ט לשבת.

ב] הר"ן [ביצה דף ט. ד"ה ת"ר] אסר, וטעמו שעירובי תבשילין מתיר רק צרכי סעודה.[29]

והרמ"א [סי' תקכח ס"ב] פסק כהר"ן, ולזה ציין כאן הרמ"א לעיין בסי' תקכח.

<u>עירוב על תנאי</u>

מקור הדין שבשני ימים טובים של גלויות יכול להניח עירוב על תנאי הוא בגמרא [שם דף יז.], עיי"ש שאמרו כן לענין עירוב תבשילין, ובראשונים כתבו דה"ה לענין עירוב חצירות.

וכתב הפמ"ג [הובא בשעה"צ ס"ק ג] דגם לצורך הוצאה ביו"ט שני יכול להתנות, והיינו שיעשה ביו"ט ראשון עירוב חצירות לצורך יו"ט שני, ויאמר אם היום קודש, א"כ למחר חול וא"צ כלל עירוב, ואם היום חול ומחר קודש הריני מניח עירוב חצירות. ויועיל העירוב לעשות הוצאה מחצר לחצר אף שלא לצורך היום כלל.[30]

ביאורים והערות

28. וכן מבואר במקור הדין בב"י בשם רבינו ירוחם. [ולרש"י וסיעתו הסבורים דעיר של רבים היינו שנכנסים בה שישים ריבוא, על כרחנו מיירי שהיו מתחילה רבים ונתמעטו, אך להרמב"ם וסיעתו דכל שאינה קנין יחיד הו"ל עיר של רבים, אין הכרח דמיירי גם באופן שהיו מתחילה רבים ונתמעטו].

29. והנה סברת הר"ן אינה מוסכמת על כל הפוסקים, דעיין בסי' תרסז שמהרי"ל התיר לגלול ביו"ט את ספר התורה לקריאת התורה של שבת אם עשה עירוב תבשילין. ולכאורה יש לומר טעם נוסף שלא יועיל עירוב תבשילין להתיר עירוב חצירות, דלרש"י דנראה כמתקן י"ל דמהאי טעמא אסור גם על ידי עירוב תבשילין, וכן לטעם של הכנה י"ל דאסור. [והא דעירוב תבשילין מתיר לבשל מיו"ט לשבת כתבו תוס' [עירובין דף לח.] דהוא משום הואיל ואי מיקלעו אורחין].

30. הפמ"ג אזיל בשיטת הרמ"א בסימן תקיח [ס"א] שגם ביו"ט גזרו חכמים שלא להוציא מחצר לחצר בלי עירוב, ועיי"ש במשנ"ב [ס"ק

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ב

מקור הדין שמערבין עירובי חצירות בזמן בין השמשות הוא במשנה פרק במה מדליקין דף לד. ספק חשיכה ספק אינה חשיכה וכו' ומערבין, וביארו בגמ' דקאי על עירובי חצירות [וה"ה שיתופי מבואות] לאפוקי עירובי תחומין.

ולענין אם מברך על העירוב כשמניחו ביה"ש, הביא הכף החיים תשובות נודע בשערים שכתב שמסברא היה צריך לברך, כפשטות המשנה שכתבה בסתמא דמערבין, אך למד מתשובת חכם צבי שלא לברך בספק, וה"ה בספק בה"ש.

אך המשנה ברורה [סי' רסא ס"ק יא] כתב לברך, והביה"ל כתב דכן משמע מדברי המגן אברהם, וכתב הביה"ל הטעם משום דלענין ע"ח דרבנן עשאוהו כודאי יום.

ועיין עוד בביה"ל דאם הוא מסופק שמא כבר עבר זמן בין השמשות לא יברך וגם נראה להחמיר שלא יערב, משום שכתבו האחרונים דספק זה הוי ספק חסרון ידיעה ולא אמרינן בזה דספיקא דרבנן לקולא.

<u>האם מערבין אחרי שקיבלו עליהם שבת</u>

במרדכי [שבת סי' רצ] הביא מחלוקת אם הך דינא דמערבין ע"ח בבה"ש נאמר גם במי שקיבל עליו את השבת.[31] רבינו יואל התיר אף אחרי תפילת ערבית, שהרי במשנה תנן סתמא דבבה"ש מערבין, אף שהיו רגילים לקבל עליהם השבת בתקיעת השופר. ורבינו שמריה אסר, וראייתו מתוספתא [פ"ד סוכה ה"ז] שמבאר שלאחר התקיעה האחרונה אפילו מיחם בידו אינו טומנו.

<u>להלכה</u>: הקשו האחרונים שדברי השו"ע סותרים, דבסימן רסא [ס"ד] כתב שאחרי עניית ברכו אין מערבין ואין טומנין, ואילו כאן כתב בסתמא שאפילו קיבל עליו שבת ג"כ מותר, ורק בתור י"א הביא דיש אוסרין. והביא הביה"ל [סי' רסא ס"ד ד"ה אין] שרוב האחרונים נקטו שהשו"ע חילק בין קבלת ציבור [אמירת ברכו] דחמירא טפי, ובין קבלת יחיד, אמנם ציין שמהגר"א [כאן] משמע שמצדד לדינא להחמיר בזה, וסיים שבהצטרף ספק נוסף יש להקל.[32]

סעיף ג

מקור הדין הוא בגמרא שבת דף לד., והטעם דכיון שעירוב חצירות דרבנן מקילינן בספק דבין השמשות בין לזה שהונח עירובו מבעוד יום ונאכל בביה"ש, ובין לזה שהונח עירובו בזמן ביה"ש ונאכל משחשיכה.

והנה בספיקא דביה"ש יש גם ספק שמא מקצתו מן היום ומקצתו מן הלילה, ולפי"ז היה מקום לדון דאף אם הונח העירוב בזמן ביה"ש ונאכל בזמן ביה"ש יש מקום להקל, שמא הונח בזמן שהוא יום, ונאכל בזמן שהוא לילה, אך כתב רבינו יונה [הובא ברא"ש פ"ב שבת סי' כב] דכולי האי לא מקילינן לחשוב את שעת נתינת העירוב כיום, ואת השעה שבה נאכל לחשוב כלילה.[33]

ומשמע מסתימת הפוסקים שאפילו בא השליח שהניח את העירוב ושאל את שתי השאלות כאחת, א"נ שאחד מהמשלחים את

ביאורים והערות

י] שהביא שהשו"ע היקל בזה [סוס"י תתטז ובסי' תקכח] וס"ל דכל שיש תיקוני מחיצות כדין לא גזרו כלל ביו"ט איסורי חצירות.

31. וז"ל הפמ"ג [מ"ז ס"ק ד] "שקיבל עליו את השבת בפירוש", ומשמע לכאורה שתוספת שבת חלה על האדם ממילא, גם אם לא קיבל עליו שבת, אלא שאם לא קיבל בפירוש הקילו שיכול לערב גם בזמן תוספת, וגם בבין השמשות, אך כשקיבל בפירוש חמיר טפי.

32. והדגמ"ר [סי' רסא שם] וכן הגר"ז [קו"א] כתבו דתרי גווני קבלת שבת איתנהו, אם מקבל עליו את עיצומו של יום וכגון בעניית ברכו, נאסר גם לערב, אך אם מקבל עליו רק תוספת שבת לא נאסר.

33. ולכאורה הטעם משום דהוי כעין ספק ספיקא לחומרא, דיש ספק שמא בשעה שהונח העירוב היה כבר לילה, ואת"ל שהיה יום אולי גם נאכל ביום, וכדי שיוכשר העירוב בעינן שיונח ביום ויאכל בלילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

העירוב בא להשאל עליו ועל חבירו, אפ״ה מכשירים את שני העירובים, ולא נאמר בזה דינא דשני שבילים שאם בא להשאל עליו ועל חבירו מטמאין את שניהם מספק, וצ״ל דקולא היא בעירוב.

<u>אין מקילין בתרתי דסתרי</u>

כתב רע״א שאם הונחו שני עירובי תחומין באופן הנ״ל, ושניהם היו לאותה רוח, אין היתר לאחד מאלו שקנה לו עירובו ליקח חפץ של חבירו ולילך עמו לפי התחום החדש, דממ״נ יש כאן איסור, שהרי אם העירוב קנה לו, לא חל עירובו של חבירו וגם חפצי חבירו אסור לו להוציא, ואף שחבירו רשאי לסמוך על העירוב ולילך עם החפץ הזה, מ״מ אין זה אלא קולא מספק, אבל אין היתר לעשות באופן שממ״נ יש איסור.[34]

כתב החמד משה [הובא בכף החיים אות יח] שאם אדם אחד עירב גם עירוב תחומין וגם עירוב חצירות, והניח את עירוב התחומין מבעוד יום ונאכל בביה״ש, ואחרי שנאכל העירוב תחומין הניח את העירוב חצירות ועדיין היה זה זמן ביה״ש, אין להתיר לו שום עירוב, דאם נאמר כאן דספק עירוב להקל נצטרך להכשיר את שני העירובים, וזה הוי תרתי דסתרי, דאם מחשבינן את השעה שבו הונח העירוב תחומין ללילה, א״כ אין להכשיר את עירוב החצירות שהונח אחרי כן.[35]

<u>עירוב שהונח בביה״ש דר׳ יהודה ונאכל בביה״ש דר׳ יוסי</u>

כתב הביה״ל [ד״ה אבל] שכיון שמבואר בגמרא שביה״ש דר׳ יוסי מתחיל לאחר שנסתיים ביה״ש דר׳ יהודה, לכן אם הניח עירוב בזמן ביה״ש דר׳ יהודה ונאכל בביה״ש דר׳ יוסי קנה עירוב ממ״נ, דלר׳ יהודה נאכל בלילה ולר׳ יוסי הונח ביום.
והנה להלן [סי׳ תטו ס״ג] הובא דין זה של שליח שהניח שני עירובין לענין עירוב תחומין, וכתב הביה״ל [ד״ה ונאכל] דיש להסתפק אם הא דמקילינן כשהניח עירוב מבעו״י ונאכל בבין השמשות היינו גם בביה״ש דר׳ יהודה, אף שלפי ר׳ יוסי עדיין ודאי יום הוא, או דאין להקל אלא בנאכל בביה״ש דר׳ יוסי, וכאן לענין עירובי חצירות לא דן בזה הביה״ל, ואדרבה משמע קצת מסתימת דבריו שגם אם נאכל בביה״ש דר׳ יהודה יש להקל, וכן משמע מלשונות הראשונים שדנו בהניח את העירוב בביה״ש ונאכל בביה״ש, וזה שייך רק לפי ר׳ יהודה שלשיטתו ביה״ש נמשך זמנו, דהא לר׳ יוסי ביה״ש כהרף עין זה נכנס וזה יוצא.[36] אמנם ראה בהערה

ביאורים והערות

34. וה״ה שאדם שלישי שעירב לאיזה רוח לא יכול ליקח חפץ של ראובן ושל שמעון ביחד ולילך עמו מחוץ לתחום, אף שרשאי הוא לילך עם חפץ של ראובן בפ״ע ושל שמעון בפ״ע.

35. ולכאורה משמע מדברי החמד משה שאם הניח את עירוב החצירות בזמן ביה״ש כאשר עירוב התחומין היה עדיין קיים, ואח״כ נאכל העירוב התחומין ועדיין היה זה בבין השמשות, בכה״ג מכשרינן את שני העירובים שהרי אין כאן תרתי דסתרי, דכיון שאפשר שמקצת ביה״ש מן היום ומקצתו מן הלילה, א״כ אפשר שעירוב החצירות הונח בשעה שהיה עדיין יום והעירוב התחומין נאכל בשעה שכבר היה לילה. [ואין זה דומה למה שכתב השו״ע בשם הרא״ש ורבינו יונה דלא מקילין כשהניח עירוב בביה״ש ונאכל בביה״ש, דהתם אותו עירוב עצמו הונח ונאכל בביה״ש, ולא מקילינן כולי האי להכשיר עירוב אחד על סמך שנתלה שהונח ביום ונאכל בלילה, אבל באופן הנ״ל כל עירוב בפ״ע יש להכשיר כמבואר בגמרא ובשו״ע, ואנו באים להחמיר משום דהוי תרתי דסתרי ולזה יש לומר דדי באפשרות זו שעירוב החצירות הונח ביום ועירוב התחומין נאכל בלילה כדי שלא ייחשב תרתי דסתרי. ומ״מ בציור של רע״א שהובא לעיל, אם עירובו של השני הונח בזמן ביה״ש בשעה שהיה עירובו של הראשון קיים, ואח״כ נאכל עירובו של הראשון ועדיין היה בין השמשות, אפשר שאין להקל וליקח חפץ של חבירו עמו, כיון שבמעשה זה של ההליכה עם החפץ הוא צריך לסמוך על שני העירובים, ולומר שהשני הונח בשעה שהיה עדיין יום, והראשון נאכל בשעה שכבר היה לילה, ויש לומר דכולי האי לא מקילינן].

36. אמנם לענין הא דנקטינן דלא גזרו על שבות ביה״ש כשעושה לצורך מצוה או דחק, כתב הביה״ל [סי׳ רסא ס״ב ד״ה ושיעור] דמדברי הרא״ש [פ״ב שבת סי׳ כד] וכן מדברי הרשב״א בחידושיו בשם רבינו יונה משמע שבדברים שמקילים בהם בביה״ש, כגון לענין תענית יחיד, יש להקל גם בזמן ביה״ש דר׳ יהודה. וכתב הביה״ל דא״כ ה״ה לענין דיני שבות ביה״ש להסוברים שגם בביה״ש דיציאת שבת יש להקל, ה״נ יהא מותר גם בביה״ש דר׳ יהודה, אף שלר׳ יוסי הוא ודאי יום. אך עיי״ש שכתב דלפי מש״כ הגר״א בביאורו [סי׳ רסא ס״א]

קנין הלכה

מראי מקומות

שהבאנו דברי הביה"ל [סי' רסא] שאכן מהראשונים משמע שבמילי דרבנן יש להקל גם בביה"ש דר' יהודה, אך הגר"א והק"נ תמהו על זה, ומשמע שהביה"ל חשש לדבריהם, וצ"ע.

סימן שצד

סעיף א

מקור הדין שספק עירוב כשר הוא במשנה עירובין דף לה.

ומה שכתב השו"ע שיש מקרים שבהם לא נאמר דין זה הוא בברייתא [שם דף לו.] תניא כיצד אמר ר' יוסי ספק עירוב כשר, עירב בתרומה ספק מבעוד יום נטמאת ספק משחשיכה נטמאת וכו', אבל עירב בתרומה ספק טהורה ספק טמאה אין זה ספק עירוב כשר. וכתב רש"י [שם ד"ה ספק טמאה] וז"ל דקודם שהניחה שם נולד לה ספק ולא היה שם חזקת הכשר עירוב מעולם עכ"ל, וגם בתום' [שם ד"ה אבל] מבואר דהטעם שהעירוב פסול בסיפא בתרומה ספק טהורה ספק טמאה הוא משום שאין כאן חזקה להכשיר את העירוב. וזהו המקור של הטור והשו"ע שכתבו שספק עירוב כשר רק כאשר יש חזקה להכשירו, כגון ברישא, בספק אם נטמאה התרומה מבעו"י או משחשיכה, דמוקמינן לה אחזקת טהרה וגם מוקמינן לעירוב על חזקתו.

ועיין מג"א [ס"ק א] שהביא את דברי המ"מ [פ"ו הי"ג] שכתב שנחלקו בזה הרשב"א והרמב"ם, דהרשב"א אכן הצריך חזקת כשרות לעירוב, ולכן פסל גם עירוב שהונח בין השמשות, והרמב"ם שהכשיר עירוב בין השמשות סבר שספק עירוב כשר אף כשאין לו חזקת כשרות.[37]

אמנם תמה המג"א על הטור והשו"ע שכתבו [דבעינן חזקת כשרות] לענין עירובי חצירות, דהא הגמרא מיירי בעירובי תחומין, אבל עירוב חצירות כשר בין השמשות וכמבואר בגמרא [שבת דף לד.] ונפסק להלכה [סי' רסא], ולזה מודה גם הרשב"א, וא"כ מבואר מזה דמכשרינן ספק עירוב חצירות אף כשאין לעירוב חזקת כשרות, וא"כ צ"ע למה פסק השו"ע [סעיף זה] דספק אם הונח העירוב אינו כשר. וכתב המג"א דאפשר דספק הונח גרע טפי,[38] וכן כתב הגר"א [ס"ק א] וכן הביא גם המשנה ברורה [ס"ק ב].

ביאורים והערות

וכן הקרבן נתנאל לתמוה על הרא"ש שהיקל בביה"ש דר' יהודה, דהא קיי"ל דלחומרא הלכה כר' יוסי, א"כ אין להקל משום ספיקא דרבנן בביה"ש דר' יהודה, דתרי קולי לא מקילינן, להקל בספק, וגם לנקוט כר' יהודה בזמן שלר' יוסי הוי ודאי יום. לפי"ז לכאורה גם לענין עירובי חצירות אין להקל, וצ"ע. [ועי' שעה"צ (סי' רלג ס"ק כא) שכתב דממשמעות הגמ' בברכות משמע כר' יוסי דעד צאת הכוכבים יממא הוא, ונהי דלחומרא מחמירין כר' יהודה מ"מ נקט שאין להקל כר' יהודה כנגד ר' יוסי].

37. ומה שפסל ר' יוסי במי שעירב בתרומה ספק טמאה ספק טהורה, כתב הרמב"ם להלן [פ"ג הט"ו] שהוא מטעם אחר, "שאינה סעודה הראויה" והוא טעם נוסף המובא בגמ' [דף לו.] בנידון זה של ספק תרומה טמאה, דכיון שבפועל אין העירוב ראוי לאכילה מחמת שהוא ספק איסור, כל כה"ג אינו עירוב מדין ודאי, ואין זה נוגע לדיני ספיקות בעירוב.

38. וכעין זה כתב המל"מ [סוף פ"ד בכורות] דכאשר יש ספק על עיקר הדבר אם נעשה, גם בדרבנן אזלינן לחומרא. והנה מדברי הגר"א והמשנ"ב מבואר שהמניח עירוב של ספק תרומה טמאה [א"נ שעשה שיתוף מבשר שהוא ספק טריפה], ה"ז בגדר ספק אם הונח עירוב ולכן פסלוהו [וזה מלבד החסרון הנוסף שנתבאר ברמב"ם שאין זו סעודה הראויה לאכילה], ואילו כשהניח עירוב בין השמשות ה"ז כשר, והיינו דזה לא חשיב ספק הונח. ולכאורה החילוק הוא דכאשר החסרון הוא בגופו של העירוב כגון שיתכן שהוא אסור באכילה ה"ז ספק בעיקר ההנחה, משא"כ כשגופו של העירוב בודאי כשר ונעשה מעשה להניח את העירוב רק דמספקינן אם נעשה באופן הנכון, כגון שהונח בין השמשות, זה לא הוי ספק הינוח ולכן מקילינן בספק זה [ועיין שער המלך פרק י מקואות כלל א].

ובעיקר דברי הטור שהכשיר בספק אם היה העירוב קיים בכניסת היום או שנאכל מבעוד יום, עיין ב"י שציין למשנה [דף לה.] שהכשירו ר' יוסי ור"ש בספק עירוב, וכתב הב"י דאע"ג דלענין תחומין מיתנא, מ"מ גם עירוב חצירות ושיתוף מבואות כשר בין השמשות. והדברים צ"ע דלענין עירוב חצירות שהונחו בין השמשות כבר נתפרט ההיתר לעיל [סי' שצג ס"ג וסי' רסא], וכבר תמה בזה המאמר מרדכי.

קנין הלכה

מראי מקומות

ועיין ביה"ל [ד"ה אבל] שכתב דעל עיקר דין זה של עירוב חצירות במאכל שהוא ספק איסור, שפסל השו"ע, פליגי כמה ראשונים וסברי דעירוב חצירות כשר אף במאכל שהוא ספק איסור, והם הר"ח ור"ת בתוס' [שבת דף לד. ד"ה שניהם], הר"ן [ס"פ במה מדליקין] הריטב"א [עירובין דף עו.] והמרדכי [פרק במה מדליקין].

סעיף ב

מקור הדין הוא במשנה ובגמרא עירובין דף לה., עי"ש שאם נפל גל על העירוב מבעוד יום באופן שבזמן חלות העירוב א"א להגיע אליו אין זה עירוב. וסברו בגמ' שהחסרון בנפל עליו גל הוא משום שאסור לטלטל את האבנים כדי לפקח את הגל ולהגיע אל העירוב. והקשו דזה דלא כרבי דס"ל דלא גזרו שבות ביה"ש כשהוא לדבר מצוה, וה"נ כיון שאין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה, א"כ מותר לטלטל מוקצה כדי להגיע אל העירוב. ותירצו בגמ' דמיירי באופן דבעי מרא וחצינא, והיינו שפינוי הגל זוקק חפירה במעדר, וזו מלאכה גמורה, וזו כוונת השו"ע שאם צריך מרא וחצינא אין זה עירוב.

ולכאורה קשה דהא ערובי חצירות מערבין אף שלא לצורך מצוה, שהרי מערבין כדי לטלטל מבית לחצר אף טלטולי רשות, וא"כ גם לרבי גזרו בזה על שבות ביה"ש, דלא התיר רבי שבות ביה"ש אלא לצורך מצוה או בבהול ודחוק, וא"כ אף כשאינו צריך מרא וחצינא יהא אסור.
וכתב הגר"א [ס"ק ב] שהשו"ע סובר שגם עירוב חצירות הוא מצוה, כמובא בסי' שסו [סעיף יג] דמצוה לחזר אחרי עירובי חצירות, וגם מברכין עליו על מצות עירוב, וכבר דייק כן הב"י [סוס"י זה] מהרמב"ם [פ"א הכ"ב] שגם לענין עירובי חצירות אמרינן דלא גזרו על שבות ביה"ש, וכתב הטעם וז"ל ואפשר דכיון שאם לא עירב יכול הוא לבוא לטלטל באיסור וכשמערב פורש מאיסור זה, מצוה חשיבא, א"נ דחשיב שעת הדחק עכ"ל. וכן הסיק השעה"צ [ס"ק י] שגם עירוב חצירות חשיב נעשה לדבר מצוה.

מה שכתב הרמ"א שיבצע על העירוב בשחרית, מקורו במנהגי מהר"א טירנא שהובא בדרכי משה, ומה שלא כתב לאוכלו בסעודת הלילה הוא מפני שהיו רגילים לאכול מבעוד יום, ולכן אם יאכל את העירוב קודם כניסת הלילה לא יחול העירוב.

בדברי הרמ"א שעדיף לערב לכל השנה

מה שכתב הרמ"א שעדיף לערב לכל השנה, נתבאר טעמו לעיל [סי' שסח ס"ה] דהוא משום שחשש שמא ישכחו לערב. והמשנ"ב [שם ס"ק כא] כתב בשם האחרונים דעדיף לערב כל שבת, שאם יערב לכל השנה חיישינן שמא יתעפש הפת של העירוב ולפעמים נופלים בו תולעים.

ביה"ל ד"ה ויכול

כתב הביה"ל דאף שאם אכל את העירוב בזמן ביה"ש חל העירוב וכדלעיל [סי' שצג ס"ג], מ"מ לכתחילה יש להניחו עד שיהא ודאי לילה, דאין כדאי להכנים את עצמו לספק דרבנן. והוסיף דגם מה שהקלו להניחו לכתחילה בבין השמשות היינו בדיעבד שנתאחר ולא הניחו מקודם, אבל לכתחילה בודאי מצוה להניחו קודם ביה"ש.

סעיף ג

מקור דברי השו"ע הוא ברמב"ם פ"ו הכ"ב, והנה במקור הדין בגמרא [דף לד:-לה.] איתא דאיירי דוקא במגדל העשוי מלבנים שאינן מחוברות בטיט, ואזיל לפי ר"מ שהתיר לסתור מגדל כזה ביו"ט ע"מ להוציא את האוכל שבתוכו, ובשבת אין היתר אף לפי ר"מ, וא"כ העירוב הזה כשר רק אליבא דר"מ ורק ביו"ט.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>להלכה</u>: נחלקו בזה הפוסקים:

א. הרמב"ם [פ"א הכ"ב] ותוס' [דף לד: ד"ה והאמר] והרשב"א [בחידושיו ובעבודת הקודש] כתבו דסוגית הגמ' אזלי כרבנן דס"ל דגזרו על שבות ביה"ש, אבל למאי דקיי"ל כרבי דלא גזרו על שבות ביה"ש כשהוא לצורך מצוה, יש להכשיר אם העירוב נמצא במגדל העשוי מלבנים שאינן מחוברת אף בשבת, כיון שאיסור סתירתו אינו אלא מדרבנן. ולכן כתב הרמב"ם שרק באופן שצריך לעשות מלאכה גמורה כדי להוציא את העירוב לא חל העירוב.

ב. הרא"ש והטור והריטב"א נקטו שהגמרא אזלי גם לפי רבי דס"ל שלא גזרו על שבות ביה"ש, ולכן הכשיר הטור במגדל של לבנים שאינן מחוברות רק ביו"ט ולא בשבת.
וכתב הריטב"א דאף שלא גזרו על שבות ביה"ש, מ"מ שבות של סתירת המגדל הזה של הלבנים חמירא טפי, שהוא דומה למלאכה גמורה ולכן אסרו בשבת. וכתב הקרבן נתנאל על הרא"ש [פ"ג עירובין סי' ה] שזו גם דעת הרא"ש והטור. והובאו דברי הריטב"א והק"נ בביה"ל [ד"ה מלאכה].[39]

והמג"א [ס"ק ב] הביא את דעת הטור שהיקל רק ביו"ט ולא בשבת, ואח"כ הקשה דהא בסוף סימן תקיח אסר הטור לסתור את המגדל גם ביו"ט, וכתב לדחוק דהא דאסר הטור אינו מטעם סתירת אהל רק מטעם מוקצה, וסובר שמוקצה הותר לצורך אוכל נפש [כתוס' ביצה דף ח. ד"ה אמר], ולכן כשצריך לאכול את הפירות מותר לטלטל את הלבנים, ולכן העירוב חל, ומה שאסר הטור [סי' תקיח ומקורו ברא"ש פ"ד ביצה סי' ה] הוא כשאינו צריך היום לפירות[40]

<u>בדברי הביה"ל ד"ה מלאכה</u>

הביה"ל הקשה דאף במגדל של בנין אין איסור דאורייתא בסתירתו, שהרי אינו סותר ע"מ לבנות ואינו אלא מקלקל, וא"כ נימא גם בזה דלא גזרו על שבות ביה"ש. ותירץ:

א. אפשר דחשיב מתקן כיון שסותר את הבנין לשם הוצאת העירוב, וציין לסי' שמ [שם האריך הביה"ל בקורע מעטפה להוציא את האגרת שבתוכה].[41]

ב. עוד תירץ דאף דהוי מקלקל, מ"מ כיון שסותר הוא בנין גמור הוי שבות חמור שלא הותרה בבין השמשות, וכמו שלא התירו הולכת פחות פחות מד"א ברה"ר בבין השמשות.

ביאורים והערות

39. וכתב הק"נ דביו"ט התיר ר"מ את השבות הזו לצורך הפירות משום שמחת יו"ט, ולכאורה עדיין צ"ע שהטור עצמו [סוף סי' תקיח] אסר לסתור את מגדל הלבנים גם ביו"ט, וזו קושית המג"א [ס"ק ב]. ועיין ק"נ [פ"ד ביצה על הרא"ש סי' ה] שמתבאר ממנו דאף שלהלכה קיי"ל כת"ק דר"מ שלא התיר לסתור מגדל זה אף ביו"ט, מ"מ לענין עירוב ביו"ט הקלו להתייחס לזה כשבות שהותרה ביה"ש ולא כשבות חמור, משא"כ בשבת.

40. בדברי המג"א יש קושי, שכתב בתחילה שהטור אסר משום דמיחזי כסותר אהל, ושוב כתב שאסור רק משום טלטול מוקצה. ועיין במחצית השקל שהגיה בדברי המג"א דמה שכתב שהוא מטעם מוקצה הוא בתירוצו של המג"א, ואכתי צ"ע, דאם אכן למסקנת המג"א שהאיסור במגדל של לבנים הוא רק משום מוקצה, א"כ גם בשבת יוכשר העירוב שהרי לא גזרו על שבות ביה"ש, ובכלל זה שבות של טלטול מוקצה כמבואר בסעיף ב שטלטול אבנים גרידא שאינו צריך מרא וחצינא אינו פוסל את העירוב. [ואולי סובר המג"א שבשבת האיסור משום שבות חמור, דמיחזי כסותר אהל, וזה לא הותר בביה"ש, וביו"ט לא אסרו אלא משום מוקצה, ונפק"מ שלצורך אוכל נפש שרי, ולכן ביו"ט העירוב כשר].

41. תירוץ זה של הביה"ל תלוי במחלוקת הראשונים בדין מקלקל, דרוב הראשונים [שבת דף קו.] סוברים דהעושה מעשה קלקול לצורך תיקון שאינו בגוף הדבר המתקלקל, חשיב מקלקל, כיון שלמאי דקיי"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, ה"נ בנידון של תיקון וקלקול בעינן שיתקן בגוף הדבר המתקלקל. ורק בתוס' [שם ד"ה חוץ] משמע שבכל ענין שתיקונו גדול מקלקולו חשיב ליה מתקן אף כשהתיקון אינו בגוף המלאכה. [וכן לפי הראב"ד הסובר דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ה"נ לא בעינן תיקון בגוף המלאכה]. ונמצא שתירוץ זה של הביה"ל דחשיב תיקון משום שרוצה להוציא את העירוב, תלוי במחלוקת הראשונים.

קנין הלכה

מראי מקומות

משנה ברורה ס"ק ז

כתב המשנה ברורה [ס"ק ז] דמה שכתב השו"ע דנתנו במגדל ואבד המפתח אינו עירוב, אינו אלא במגדל של בנין או במגדל המיטלטל שיש בו יותר מארבעים סאה. ומשמע שאם הוא כלי שאין בו ארבעים סאה העירוב כשר.

ולכאורה צ"ע דנהי שאין זה בנין, מ"מ להלכה מחמרינן כהשיטות שיש איסור גם בכלי, כמבואר לעיל [ריש סימן שיד] שלא התירו שבירת חבית להוציא גרוגרות אלא בחבית העשויה משברי חרס מדובקים, [כמבואר גם כאן בטור שלא התיר שבירת מנעול אלא אם הוא עשוי משברי כלים מדובקים בזפת], וא"כ גם בזמן בין השמשות אין להתיר זאת ולמה יוכשר העירוב.[42]

עיין נשמת אדם [כלל עב אות א] שהקשה על עצם שיטת רבי דעירוב כשר כאשר אפשר להגיע אליו במלאכה דרבנן, דא"כ אף היכי שצריך לעשות מלאכה גמורה יש להכשיר את העירוב שהרי יכול לומר לנכרי לעשות את המלאכה, ואמירה לנכרי שריא בזמן בין השמשות. ותירץ דכיון שהנכרי אינו מזומן תמיד, לכן לא פלוג רבנן ולא הכשירו את העירוב אף במקום שהנכרי מזומן לפנינו.

כתב הט"ז [ס"ק ג] דאף שלא גזרו על שבות ביה"ש, מ"מ אין להניח את הפת של העירוב מחוץ לגבולות ההיקף של הרשות, כגון שמפסיק מבוי שאינו מתוקן בלחי וקורה, והטעם משום דהא דבעינן שתהא הפת של העירוב בתוך ההיקף הוא משום שע"י העירוב חשבינן כאילו כולם שייכים לאותו בית, וזה צריך להיות כל השבת ולא סגי בזמן ביה"ש, [כשם שהמחיצות של הרשות צריכות להיות קיימות כל השבת ולא אמרינן דסגי בין השמשות], ובשבת עצמה לא התירו שום שבות.

עירוב המונח בבית נעול

אם הניחו את העירוב בביתו של אחד מהשכנים, והלה נסע לשבת ואין אפשרות להשיג מפתח להכנס לביתו, העירוב פסול, דאין אפשרות להגיע אליו בלי לעבור על איסור סותר ועל איסור מזיק.

אבד המפתח ונמצא אחרי סוף בין השמשות

כתבו התוס' [דף לה. ד"ה בעיר] דאף אם נמצא המפתח אחרי גמר בין השמשות מ"מ העירוב כשר, וכתב הטור הטעם משום דכיון שמצוי הוא שימצאנו, חשבינן ליה כאילו כבר בזמן בין השמשות היה בידו, והובאו הדברים במג"א [סוס"ק ב] ובמשנה ברורה [ס"ק יא].

כתב המשנה ברורה [ס"ק ח] בשם הרשב"א והריטב"א דמה שפסול העירוב כשאבד המפתח, היינו דוקא כשאינו נמצא במקום בו הונח, אך אם שכח היכן הניחו אין זה פוסל את העירוב כיון דבכה"ג עביד דמדכר.

סימן שצה

כתבו הטור והשו"ע דמצוה לחזר אחר עירוב חצירות, וכתב המרדכי [סי' תקטו] דכן מוכח בגמרא [דף סח.] וכתב דהטעם הוא כדי להציל את בני החצר והמבוי מהוצאה אסורה.[43]

ביאורים והערות

42. והגמ' [עירובין דף לה.] שהקלה במגדל של עץ אזלא למאן דס"ל דאין בנין וסתירה בכלים.

43. ונתבאר ברמב"ם [פ"ח הכ"ב] דעירוב חצירות חשיב מצוה לענין הדינים שלא גזרו על שבות ביה"ש לצורך מצוה, אף שמערבין ע"ח אף שלא לצורך מצוה. [והובאו לעיל סי' שצג ושצד דברי הב"י (סוס"י שצד) שהקשה על הרמב"ם, ודברי רוב האחרונים נקטו להלכה

קנין הלכה

מראי מקומות

והוסיף הב"ח שלענין עירובי תחומין הוא איפכא, דלא מצינו מצוה לחזר אחר עירובי תחומין, אף שאין מערבין אלא לדבר מצוה, והטעם משום דאדרבה, כאשר מהלך יותר מאלפיים אמה מכח עירובו עלול טפי להיכשל ולצאת חוץ לתחום.

כתב האבודרהם שרק בשתי מצוות מצינו שתיקנו נוסח הברכה "על מצות", בעירוב ובתפילין של ראש. ובשאר מצות אף אלו שמברכין עליהן על, כגון על נטילת ידים או על נטילת לולב לא תיקנו לברך "על מצות נטילת ידים" ו"על מצות נטילת לולב", והטעם דכיון שאין מערבין עירוב תחומין אלא לדבר מצוה, לכן תיקנו בנוסח הברכה על מצות עירוב.[44]

כתב החת"ס [או"ח סי' צט] שעיקר הברכה על העירוב אינה על איסור הוצאה שתיקן שלמה המלך, אלא על התיקון של העירוב שתיקן, שהרי אינו מברך ואסר לנו את ההוצאה, והיינו דכאשר אדם עומד בערב שבת ורצונו לטלטל בשבת מצוה עליו להניח עירוב.

עיין בסוף סימן שסו שנתבארו כמה וכמה פרטי דינים בדין ברכת העירוב ואימתי מברך אותה, וכן אם יכול אדם שאינו מבני המבוי הזה לברך על מצות העירוב.

<u>בדברי הט"ז ס"ק ב</u>

עיקר דברי הט"ז הן דכאשר גובין קמח או פת מבני המבוי, נותן כל אחד מהם את קמחו או פתו על דעת שיזכו אותה לכל בני המבוי. [ולכאורה כוונתו דזה שמקבץ את הקמח זוכה בו מיד בשעת קבלתו את הקמח לכל בני המבוי, ולכן אף אם אירע שאפו את המצה של העירוב ונשתייר קמח [שנהגו ליתנו לשמש] אין חוששין שמא הקמח שנותר היה חלקם של כמה מבני המבוי ונמצא שאין להם חלק במצה של העירוב, אלא דכל הקמח שנתקבץ נקנה ע"י הזיכוי לכל בני המבוי בזמן איסוף הקמח. וכעי"ז נתבאר ברמ"א [סי' שסו סוף סעיף ו] ובמג"א [שם ס"ק יג].
ומה שכתב הט"ז בשם הלבוש דאם שכחו לברך לא הוי עירוב, כוונת הלבוש למה שהיה נהוג שבזמן הנחת העירוב היה הרב מזכה לכל בני המבוי ומברך על מצות עירוב, וכאשר שכחו לברך, היינו ששכחו לעשות את כל עסק הזיכוי הזה והברכה.
והט"ז חלק על הלבוש דאף שהרב לא זיכה מ"מ כבר נעשה זיכוי בעת האיסוף. ומה שהרב עושה זיכוי נוסף אינו נצרך מן הדין אלא הוא רק לפרסם את הדבר.

מה שכתב השו"ע בנוסח העירוב שע"י השיתוף מותר לטלטל מחצר למבוי, הכוונה שמותר לטלטל כלי בית ששבתו בבתים והוליכום לחצר, דאילו כלים ששבתו בחצר מותר לטלטל מחצר למבוי גם בלי שיתוף.

כתב המשנ"ב [ס"ק ה] שגם אם לא אמרו את הנוסח של בהדין עירובא אין זה מעכב, ומקורו במג"א [סי' שסו ס"ק כא].[45]

כתב הרמ"א בנוסח השיתוף "ומהם לבתים", ופירש המג"א דכוונתו שמכח השיתוף מותר להכנים מהחצר לבית, וכתב דמיירי

ביאורים והערות

כהרמב"ם הזה, וכך משמע בשו"ע (סי' שצד ס"ב) וכן כתב הגר"א (שם ס"ק ב) ושעה"צ (ס"ק י)].

44. ובתפילין של ראש כתב האבודרהם כיון שכבר בירך להניח על תפילין של יד, הוצרכו לשנות בתפילין של ראש ולומר על מצות, לפי שקרוב היה להפטר לגמרי בברכה ראשונה.

45. והחיי אדם [כלל עז ס"י] כתב שצריך לומר לכל הפחות "הרי זה עירוב", ואם לאו ה"ז פסול. והמשנה ברורה לא הביא את דבריו.

שלא עשו עירוב בחצירות הואיל וסומכין על שיתוף במקום עירוב.[46]

הלכות תחומין
סימן שצו

סימן א

בגמרא דף מח. תניא שבו איש תחתיו-כתחתיו, וכמה תחתיו גופו שלש אמות, ואמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, דברי ר"מ, ר' יהודה אומר גופו שלש אמות, ואמה כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, מאי בינייהו, איכא בינייהו ארבע אמות מצומצמות. [ופירש"י דלפי ר"מ הד' אמות הן מרווחות, ולפי ר"י מצומצמות].

האם דין ד' אמות הוא מדאורייתא

להלן [ריש סימן שצז] יובא שהראשונים נחלקו בעיקר דין תחומין, אי תחומין דאורייתא או דרבנן, דעת הרי"ף [דף ה.] שתחומין של יב מיל אסורין מן התורה, ודעת הרא"ש והרמב"ן והרשב"א [דף יז.] שתחומין דרבנן.

ודנו הפוסקים בדעת הרי"ף והרמב"ם [פכ"ז הל' שבת], האם אדם שיצא חוץ מתחום יב מיל מוזהר עכשיו מן התורה על כל ד' אמות מחמת הפסוק דשבו איש תחתיו, או שאין זה אלא איסור דרבנן. ובחידושי הרמב"ן [דף מג.] נקט דאם הלך יב מיל באיסור, מעתה עובר באיסור תורה על כל ד"א שילך.[47]

ובתוס' ישנים [יומא דף סז. הובא גם בתוס' הרא"ש ובריטב"א שם דף סח.] מבואר דמי שיצא מחוץ לתחום יב מיל [ומעתה אין לו אלא ד' אמות], אם חזר לכיוון תחומו אין בזה איסור תורה.

ועיין חזו"א [סוס"י פ ד"ה מ"ב סי' תב] שנקט בתחילה מסברא, דאף למאן דס"ל תחומין די"ב מיל הוא דאורייתא, מ"מ היוצא מחוץ לתחום זה דאין לו אלא ד' אמות, אין זה איסור תורה אלא דרבנן, ונסתייע מדברי רש"י ביומא הנ"ל, ושוב נסתפק אולי דברי תוס' נאמרו רק בחוזר לכיוון תחומו, אך המוסיף לצאת אפשר דעובר מהתורה על כל ד' אמות, והניח בצ"ע.

והקרית ספר כתב דאף כשחוזר לצד תחומו יש איסור תורה אם יוצא מד' אמותיו.

ונחלקו בגמרא [דף מח.] בהנך ד' אמות:

א. ת"ק נקט דיש לו ד' אמות לכל רוח, והיינו שיש לו ריבוע של ח' על ח' אמות והוא באמצען.

ב. ר' אליעזר נקט שאין לו אלא ד' אמות והוא באמצען.

ג. ר' יהודה נקט שאין לו אלא ד' אמות, אך יכול לברור לעצמו לאיזה צד של מקום עמידתו יהיו הנך ד' אמות.

ולהלכה נחלקו בזה הראשונים:

א] הרמב"ם [פכ"ז הי"א] והראב"ד בהשגות פסקו כר' יהודה.

ב] הרז"ה והרשב"א [עבודת הקודש] פסקו כת"ק שיש לו שמונה אמות.[48]

ביאורים והערות

46. והיה מקום לפרש דהרמ"א קאי על הכנסת כלי מבוי לחצירות ולבתים, ולענין כלי מבוי רק השיתוף מתיר להכניסו מהחצר לבתים, ואף אם עירבו בחצר לא סגי בזה.

47. משא"כ אם הלך בהיתר כגון ביוצאין להציל, סובר הרמב"ן דאפילו הלך יב מיל אינו עובר עד שילך באיסור יב מיל.
ועיין א"ר שכתב בשם המלבושי יו"ט דשבו איש תחתיו קאי לאלו שיצאו מהתחום ללקוט מן, וציוה עליהם משה שלא יצאו מד' אמותיהם, ואל יצא איש ממקומו קאי לאלו שלא יצאו, דנצטוו שלא לצאת מהתחום.

48. והטור כתב שהרי"ף פסק כר"א שיש לו ד' אמות והוא באמצען, וכן הביא הרמ"א בדיעה ראשונה, והאחרונים הקשו דברי"ף לא

קנין הלכה

מראי מקומות

השו"ע כתב דאין לו ד' אמות ולא פירש אם כר' אליעזר שהוא באמצען או כר"י שמברר לעצמו, אמנם כתב הגר"א [ס"ק ב] שבסימן תה [ס"א] מבואר שהשו"ע פסק כר' יהודה. [והרמ"א כתב שהוא באמצען, אך הט"ז והגר"א כתבו שהוא ט"ס].
והרמ"א הביא כיש אומרים את שיטת הרז"ה והרשב"א, שיש לו ד' אמות לכל צד.
וכתב המשנ"ב [ס"ק טו] שאפשר לסמוך להלכה על שיטה זו, ובחזו"א [סי' פ לדף מח.] הביא שממשמעות הגמרא [דף נ:] לגבי אילן שתחתיו ח' אמות, משמע שנקטו בסתמא דאין לו אלא ד' אמות ולא ח' אמות.

<u>לדעת ר' יהודה כיצד בורר לו את הד' אמות</u>

א] המאירי [דף מה.] כתב שלפי ר' יהודה בורר לו את הד' אמות באמירה או במעשה.
ב] דעת רבינו יהונתן [דף יב: בדפי הרי"ף ד"ה רבי] שאם בירר את הד' אמות לצד מסוים והחזיק ללכת אמה אחת מאותן ד' אמות, קנה בזה את הד' אמות לאותו צד. ומשמע שבעינן ברירה [במעשה או בדיבור] עם מעשה מועט.
ג] החזו"א [סי' פ לדף מה.] כתב דמלשון הגמרא "שבירר לו" משמע דסגי אף במחשבה [וכן הוא גם לשון הראב"ד בהשגות והרשב"א בעבודת הקודש].
ד] ובספר מרכבת המשנה [פי"ב הט"ו] כתב דרק משעה של הילוך קונה את השביתה וכן משמע בגר"ז [ס"ב] שכתב דמשעה שהלך ד' אמות לצד אחד, שוב אינו יכול להלך לצד אחר.

וכתב המ"מ [פכ"ז הי"א] שהרמב"ם סובר דמי שיצא חוץ לתחומו אפילו אמה אחת, כיון שיצא לצד חוץ ה"ז כאילו בירר לו את הד' אמות שלו לצד זה, וכן כתב גם הגר"א בדעת הרמב"ם "דכיון שהתחיל לצאת באמת כבר בירר".

<u>האם מודדים ד' אמות מחוץ למקום עמידת רגליו</u>

עיין דרכי משה שכתב שהראשונים נחלקו אם הד' אמות כוללות את מקום עמידת רגליו. או שמודדים אותן מחוץ למקום עמידתו:

א. האו"ז [ח"ב סי' קנב] כתב שמרש"י משמע שמודדים זאת מחוץ למקום עמידת רגליו [וכתב המאירי שדעת רוב הגאונים כרש"י].
ב. מהרמב"ם [פכ"ז הי"א] דייק האו"ז שסובר שמקום עמידת רגליו נכלל בתוך הד' אמות.

לענין טלטול חפציו ברשות הרבים בתוך ד' אמותיו עיין לעיל [סי' שמט סעיף א-ב].[49]

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין שהשובת במקום מוקף מחיצות נחשב לו כל ההיקף כד' אמות הוא בברייתא המובאת בדף טו. וכן בדף נ:. עוד נתבאר בברייתא [דף טו.] שאם שבת בהיקף מחיצות שלא הוקפו לדירה, אין היקף זה נחשב כד' אמות אלא עד בית סאתיים, אבל ביותר

ביאורים והערות

נתפרש שהוא באמצען, ועוד הקשו שהרי"ף פסק שאפילו יצא אמה אחת לא יכנס, ואת"ל דסבר כר"א הרי יש כאן הבלעת תחומין. וכתב הט"ז דט"ס הוא בטור ומקומן של תיבות 'הוא באמצען' הוא אחרי שיטת הרז"ה, שיש לו ח' אמות והוא באמצען. וכעין זה הגיהו הט"ז והגר"א גם ברמ"א.

49. עיי"ש [סי' שמט] במג"א [ס"ק א] ובמשנ"ב [ס"ק ב] שכתבו שלענין טלטול החפץ ברה"ר משערין באמות מצומצמות ולא מרווחות, ואילו כאן לענין תחומין כתבו הטור והרמ"א דנותנין לו ד' אמות מרווחות. וצ"ע דבשעה"צ [ס"ק] הקשה למה יהבינן לו מרווחות, והרי בגמ' מבואר שאף לענין אמות מבוי שהן דרבנן מחמרינן במצומצמות. ותירץ דהכא שאני, דשבו איש תחתיו היינו ד' אמות מרווחות. וצ"ע דא"כ גם בסי' שמט נימא הכי, דגם שם נלמד הדין מהאי קרא דשבו איש תחתיו.

מבית סאתיים ה"ז באילו אין מחיצות, ואין לו אלא ד' אמות ואלפיים חוצה להן.[50]

גם הנותן עירובו במקום מוקף מחיצות דינו כשובת שם, שכל ההיקף כד' אמות אם הוא מוקף לדירה או ששיעורו אינו יותר מבית סאתיים, ומבואר דין זה להלן [סי' תח ס"ב].

השובת או נותן עירובו בעיר שאינה מוקפת מחיצות, דין העירוב לגביו כד' אמות ויש לו אלפיים חוצה להן, כך כתבו תוס' [דף מז: ד"ה דכולה].[51]

מה שכתב המשנ"ב [ס"ק טז] שמחיצה שהרוח מנידתה אינה מחיצה, עיין לעיל [סי' שסב ס"א] שהבאנו דעת התו"ש והפמ"ג והחזו"א שזה דוקא אם בשעה שהרוח מנידה את המחיצה היא נפסלת, כגון שמוגבהת מג' טפחים מהארץ.

סימן שצז

סעיף א

הראשונים נחלקו בדין תחומין אם איסורם מן התורה או מדרבנן:

א. הרי"ף [דף ה.] הביא את הירושלמי [פ"ג ה"ד] שתחומין של יב מיל אסורין מן התורה, וכן פסק הרמב"ם [פכ"ז הל' שבת ה"א], וכתב המ"מ שכן דעת הגאונים.[52]

ב. רש"י [חגיגה דף יז: ד"ה דכתיב] והרא"ש [פ"ק עירובין סכ"ב] והרמב"ן והרשב"א [סופ"ק דעירובין] האריכו שהבבלי חולק על הירושלמי, ופסקו להלכה שאין תחומין דאורייתא כלל.

ביאורים והערות

50. ומדברי הרמב"ם [פרק כד הל' שבת ה"ד] דייק המ"מ [פ"ז עירובין ה"ד] דיש לחלק בין מי ששובת במקום לכל השבת, לבין מי שרק קונה שם שביתה, כגון מערב ברגליו [או שאומר שביתתי במקום פלוני] או מניח עירוב אך עיקר דירתו במקום אחר, שבשובת ממש כל ההיקף כד' אמות אף ביותר מבית סאתיים ולא הוקף לדירה, משא"כ בקונה שביתה או נותן עירוב, בזה בעינן שיהא מוקף לדירה או שההיקף לא יהא יותר מבית סאתיים. וכשיטת הרמב"ם מבואר בירושלמי [פ"ה ה"ח], אבל הרשב"א והטור נקטו כהשיטות בברייתא [בבלי דף טו.] שגם בשובת בתוך ההיקף בעינן היקף לדירה או שלא יהא יותר מבית סאתיים, וכן פסק השו"ע.

51. ולגבי מי שהוציאוהו באונס מתחומו ונתנוהו בעיר אחר שאין בה היקף מחיצות, השו"ע [להלן סי' תה ס"ו] נקט שבזה אין דין העיר להיות כארבע אמות, ורק אם נתנוהו במקום מוקף דינו כד' אמות, ועיי"ש בביה"ל שהביא דעת הרמב"ן והריא"ז דפליגי וסברי שאף בזה נאמר הדין שהעיר כד' אמות אף שאינה מוקפת.

52. והנה פשטות הדין של תחומין דאורייתא הוא דשיש לאדם תחום של יב מיל שאסור לצאת ממנו, ואם קנה שביתה בביתו ועמד בכניסת השבת בסמוך לסוף תחומו והלך בשבת אל מחוץ לתחום, עבר איסור תורה אף שלא הלך אלא אמה אחת. אמנם בחידושי הרמב"ן [תחילת פרק מי שהוציאוהו] האריך לומר שלהסוברים דתחומין ד"ת, אינו עובר באיסור תורה אלא אם הלך יב מיל באיסור, אבל אם הלך בהיתר כגון ביוצאין להציל או לעדות החודש או שהוציאוהו באונס, אינו עובר עד שילך יב מיל באיסור. [כן הוא דעת הרמב"ן לפום ריהטא, וכן פירש בדבריו הגרא"ז בהגהותיו, אמנם החזו"א (סי' קיב ס"ק יב) נקט בפשיטות שגם לפי הרמב"ן יש איסור תורה ביציאה מן התחום, גם כשלא הלך כל יב מיל באיסור].

ולענין יב מיל אלו, ברמב"ן [דף יז:] מבואר דיש לו יב מיל לכל רוח, ועיי"ש שכתב שיכול להניח עירוב בסוף יב מיל ולהלך יב מיל נוספים, וכ"כ האו"ש [פכ"ז ה"א], אך הקרית ספר [שם] נקט שיש לו יב מיל רק לצד אחד, ויכול לברור לו לאיזה צד יהלך.

ובמהרי"ק [שורש מה] מבואר דאף את"ל דלא כהרמב"ן הנ"ל, אלא ננקוט דאיסור תחומין ד"ת נאמר אף כשהלך חלק מהדרך בהיתר לצורך פיקו"נ וכיו"ב, מ"מ לא נאמר איסור תורה אלא כשעושה פעולה בעצמו ולא אם נכרי מוליכו בעגלה או בספינה.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>להלכה</u>: מדברי השו"ע והרמ"א [לקמן סי' תד ס"א] משמע שהחמירו כהשיטות שתחומין דאורייתא, וכגון לענין הספק אם יש תחומין למעלה מעשרה. ועיין משנ"ב [שם ס"ק ז] שכתב דאכן כן משמע מהשו"ע, והביא שהגר"א בביאורו נטה דעתו להפוסקים דהוי דרבנן.

<u>האם יש תחומין דאורייתא ביו"ט</u>

בתשובת ר' אברהם בן הרמב"ם [סי' יב מובאת בסהמ"צ לרמב"ם (פרנקל) ל"ת שכא] כתב בפשיטות שאין תחומין ד"ת ביו"ט, שהרי בפסוק נאמר אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, אמנם בהגהת רע"א בסי' תקפו [על המג"א ס"ק כד] כתב דלפי מש"כ הרמב"ם [פ"ח עירובין ה"י] דיוה"כ ושבת הסמוכים זה לזה [כגון בזמן שקידשו ע"פ ראיה] הוו קדושה אחת, משמע שכל מה שאסור בזה אסור בזה, וכ"כ במ"מ [שם], ואת"ל דאיסור תחומין דאורייתא נוהג רק בשבת ולא ביו"ט שנאמר ביום השביעי, א"כ גם ביוה"כ אין איסור תורה, ונמצא שאין דיני שבת ויוה"כ שוים. וכן הביא רע"א [שם] גם מהתשב"ץ [ח"ב סי' ריג], וכן מבואר מהמג"א [שם] בשם הלבוש. [וכן משמע גם בתוס' (חגיגה יז:) דלמ"ד תחומין דאורייתא, ביו"ט ה"ז אסור].

ובשו"ת חת"ס [או"ח סי' קמט] נקט דכיון שהפסוק אל יצא איש ממקומו נאמר לענין ירידת המן, וגם ביו"ט לא ירד מן, לכן מסתבר שהאיסור קאי גם על יו"ט ולא רק על שבת.

ולענין מעשה הביא השעה"צ [סי' תקפו ס"ק קכב] את דברי הא"ר והמטה אפרים, שבשעת הדחק יש להקל ולומר לנכרי להביא שופר מחוץ לתחום אף ביותר מיב מיל, ממעם שבות דשבות במקום מצוה, ולסמוך על השיטות שתחומין דרבנן, ובפרט ביו"ט.

<u>האם יש איסור תחומין דאורייתא בכלים</u>

בחידושי הרמב"ן [דף מג.] מפורש שלהסוברים דתחומין דאורייתא, גם תחום כלים אסור מדאורייתא ואסור מן התורה להוליכן יב מיל. וכן הוכיח החזו"א [סי' קיב ס"ק יב] מרש"י [דף עט: ד"ה מהו]. ובחידושי הרשב"א [דף צז:] נקט שאין איסור תורה בכלים. והמג"א [סי' תד ס"ק א] הביא שנחלקו בזה גדולי האחרונים, הרלב"ח [סי' כח] נקט שהאיסור רק מדרבנן, וממהר"ם אלשקר משמע שהאיסור דאורייתא.

<u>דין אלפיים אמה ואלכסון שלהן</u>

להלן בדין תחום העיר יתבאר שלכל צד של העיר מודדין אלפיים אמה, ואח"כ עושין את התחומין כאילו מרובעות, ויכול לילך באלכסון של טבלא זו כאלפיים ושמונה מאות אמה. וכתב החזו"א [סי' קי ס"ק כד] שה"ה לגבי מי ששבת מחוץ לעיר יכול לברור לו את תחומו לכל צד שירצה, ואז יוכל לילך גם את האלכסון של התחום הזה, [אך בסתמא כל זמן שלא קבע לעצמו את צורת תחומו אין לו היתר לילך יותר מאלפיים אמה].[53]

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף מב., והיינו דפסיעה בינונית של אדם שיעורה אמה, וכתב המג"א בשם מהרי"ו דמנעלו של אדם שיעורו חצי אמה, ובין רגל לרגל יש שיעור מנעל נוסף.

וכתב בספר תו"ש והביאו הביה"ל דהיינו באדם בינוני, אבל אדם גבוה שפסיעותיו גדולות יותר ישער בבינוני, ולא אמרו בזה את

ביאורים והערות

53. ושיטת ר"ת [תוס' דף נא.] היא דלכל צד נותנין לו שיעור באלכסון, אבל רוב הראשונים חלוקים עליו ואין נוקטים להלכה כשיטתו. [והחיי אדם (כלל עו ס"ג) דן להקל בשעת הדחק לסמוך על שיטת ר"ת. ובאחיעזר (ח"ג סי' נט) לא היקל לסמוך על שיטת ר"ת אלא לצורך מילה ביו"ט, ועיי"ש דמיירי באופן שלא היה ברור אם הכפר היה מחוץ לתחום].

קנין הלכה

מראי מקומות

הקולא שהכל לפי מה שהוא אדם.

ולענין אם אמות אלו הן מרווחות או עצבות, בגמרא [דף ג:] מבואר שגם שיעורים דרבנן שיערו לחומרא בעצבות, וכן כתב הגאון יעקב דף מח. [וצ"ע דברי המנחת חינוך (מצוה כד אות ג) שכתב דמשערין במרווחות].[54]

סעיף ג

מקור הדין הוא במשנה ביצה דף לז., והב"י העיר שכל הסימן מכאן ואילך לא שייך בשבת, שהרי בשבת אסור לטלטל את הכלים [ואם המקום מוקף אין בו איסור תחומין, דכולו כד' אמות], וכתב המג"א [ס"ק ב] דמיירי ביו"ט, א"נ במלבוש.[55] ועוד ציין המג"א לסי' תג.

איסור תחומין נאמר ביו"ט כמו בשבת, ולא הותר לצאת או להוציא כלים ואוכלין מחוץ לתחום אף לצורך אוכל נפש, וכ"ש שלא הותר להוציא כלים לצורך מצוה.[56]

סעיף ד

מקור הדין של המוסר בהמתו לבנו הוא במשנה דף לז., ועיין בא"ר שכתב שנחלקו בו הראשונים:

א. הרמב"ם [פ"ה הי"א] נקט שאפילו מסר לו את הבהמה מבעוד יום הרי היא כרגלי האב, שדרך בנ"א להפקיד ביד בניהם אף כאשר אינם מתכוונים להעמידם לגמרי ברשותם.

ב. הרשב"א והרא"ש [פ"ה ביצה סי' ד] נקטו דבנו שהוא גדול לרעות צאנו דינו כשאר רועה, שאם מסר לו את הבהמה מערב יו"ט הרי היא כרגלי הבן, וכן אם לא מסרו לו מעיו"ט והוא רגיל תמיד למוסרו לו ביו"ט ואין לו רועה אחר, הרי היא כרגלי הבן.[56]

סעיף ה

מקור הדין לחלק בין רועה אחד לבין שני רועים הוא בגמ' ביצה דף לז:, ויש בזה כמה מחלוקות בראשונים וכמה פרטי דינים:

ביאורים והערות

54. הנה הפמ"ג [סי' שסג מ"ז ס"ק יד] כתב דענין מרווחות או עצבות הוא מחמת ספק, ולכן כתב שבהצטרף עוד ספק יש להקל במרווחות, [הפמ"ג איירי לענין שיעורי מבוי], והובאו דבריו בביה"ל [סי' שסג סכ"ו ד"ה מרווחים]. אמנם בשו"ת אג"מ [יו"ד ח"א סי' קז] וכן בשיעורין של תורה נקטו שמעיקר הדין השיעור הוא בעצבות, וחכמים תיקנו להחמיר במרווחות כדי שלא יבואו לידי טעות.

מה דפשיטא להמג"א שיש איסור תחומין על המלבוש, ולא אמרינן שהוא נטפל לאדם הלובשו, מפורש הוא בברייתא [ביצה דף לז: ומובא להלן סעיף ט] לגבי שנים ששאלו חלוק. והנה בגמ' [עירובין דף צז:] אמר ר' יהודה דאם יש מים שלא קנו שביתה בחבית שקנתה שביתה, טפילה החבית לגבי המים ומותר להוציאה מתחומה. ומבואר בדבריו שטפילת החבית למים מבטלת איסור תחומין. אמנם כתב החזו"א [סי' קיב ס"ק יג] דרבנן פליגי על ר"י ואוסרין להוציא החבית מתחומו, וקיי"ל כמותם ולכן דין טפילות לא נאמר לגבי תחומין רק לענין מלאכת הוצאה, וכתב החזו"א דזו גם הסיבה שיש איסור תחומין בבגד שאדם לובש.

ולגבי היוצא לצורך פיקוח נפש, דן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר מנחת שלמה [ח"א סי' טו] למה לא מצינו בפוסקים שיחוייב לפשוט בגדים שאינם נצרכים, וכתב לחדש שההיתר שחל על האדם לצורך פקו"נ נאמר גם על בגדיו וכליו. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק [ח"ט סי' לז וח"י סי' לא].

55. עיין בהגהת רע"א [סי' תקפו על מג"א ס"ק כד] שהקשה שיהא מותר להביא שופר מחוץ לתחום מדין מתוך, כשם שמותר להוציא שופר ביו"ט מרה"י לרה"ר, וצע"ג דהא אף לצורך אוכל נפש לא הותרו תחומין, כ"ש שאין בזה דין מתוך.

56. וכתב בשעה"צ שנראה שאם הבן הוא הרועה הקבוע של העיר וכולם מוסרים בהמותיהם לו, מודה גם הרמב"ם שדינו כרועה אחד המבואר להלן [סעיף ה] שאפילו לא מסרו לו מערב יו"ט הרי הן כרגלי הרועה.

קנין הלכה

מראי מקומות

א] מסר מערב יו"ט את הבהמה לרועה אחד, הרי היא כרגלי הרועה אף כשיש בעיר כמה רועים.

ב] וה"ה אם מסרה לרועה ביו"ט אך רגיל למוסרה לו תמיד ולא לשאר הרועים, שהיא כרגלי הרועה, [שעה"צ ס"ק ט בשם רש"י והמאירי], וכ"ש אם אמר לרועה מעיו"ט שימסרנה לו ביו"ט [שעה"צ שם בשם הרמב"ן במלחמות].

ג] אבל אם יש בעיר כמה רועים, והבעלים אינו רגיל בדוקא באחד מהם, וגם לא אמר לאחד מהם מעיו"ט שימסרם לו ביו"ט, וביו"ט מסר לרועה אחד, כתב המשנ"ב [ס"ק יב] שנחלקו בזה הראשונים: דעת הרמב"ם והרי"ף, וכן העתיק השו"ע, דכיון שמסרה ביו"ט לרועה אחד הרי היא כרגלי הרועה. אך לפי רש"י והרשב"א והרא"ש הבהמה כרגלי הבעלים, כיון שלא הוברר כלל מערב יו"ט למי ימסור למחר.

ד] ואם אמר מעיו"ט הריני מעמיד עכשיו את בהמתי ברשות הרועה שאבחר למחר, נראה שכאשר מסר למחר לרועה הוברר הדבר למפרע והרי היא כרגלי הרועה.[57]

ה] היו בעיר שני רועים ומסרה לשניהם ביום טוב הרי היא כרגלי הבעלים [כך נקט בשעה"צ (ס"ק יד) משום שיטת רש"י וסיעתו, אף שאפשר שלפי הרמב"ן והראב"ד גם בזה הרי היא כרגלי הרועים].

ו] מסר את הבהמה מערב יו"ט בסתמא לשני רועים, כתב המשנ"ב [ס"ק יג] שנחלקו בזה הפוסקים: דעת השו"ע שגם באופן זה היא כרגלי הבעלים,[58] אך הרבה ראשונים [בעה"מ, הראב"ד, הרמב"ן והר"ן] סוברים שבכה"ג הבהמה כרגלי הרועים, ואין מוליכין אותה אלא למקום ששני הרועים יכולים להלוך.

ז] אמנם אם מסרה מערב יו"ט לשני הרועים, אך לא היתה דעתו להשאירם ברשות שניהם, אלא היה בדעתו לברר בשבת למי מהם הוא מוסרה אך לא פירש כן בפיו מערב יו"ט, בכה"ג נשארה הבהמה כרגלי הבעלים.[59] ואם בשעה שמסרה לשניהם פירש בפיו מערב יו"ט, ואמר הריני מעמידה מעתה ברשות הרועה שאברר למחר, אמרינן בזה דיש ברירה והרי היא ברשותו של אותו רועה.[60]

סעיף ו

דין שור של פטם מקורו בגמרא ביצה דף לח. והוא מובא שם בניגוד לשור של רועה [להלן סעיף ז], דשור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם, אף אלו שאינם מאותה העיר, ושור של רועה רק כרגלי אותה העיר. טעם החילוק הוא דגבי פטם כיון שידוע שהוא עומד למכירה דרך הוא שבאים גם מעיירות אחרות לקנותו, ולכן הבעלים מעמידים מערב שבת ברשות כל מי שיבוא לקנות,[61] משא"כ שור של רועה.

ביאורים והערות

57. עיין ר"ן [ביצה דף כ:] שכתב שאם בירר דבריו מערב יו"ט אמרינן בזה שבדרבנן יש ברירה, והובאו חלק מדברי הר"ן במג"א [ס"ק ה], ועיין בהגהת חת"ס על המג"א שביאר את דברי הר"ן. ואף שהר"ן איירי כשמסרן מע"ש לשני רועים ואח"כ בירר, נראה דה"ה בציור שכתבנו שלא מסר כלל מערב שבת.

58. וכתב בשעה"צ [ס"ק י] דנראה שטעמו משום שלפעמים כל רועה נותן עירובו לצד אחר, ובאופן זה יתמעט תחום הבהמה אם יעמידנה הבעלים ברשות הרועים, ולכן אין דעתו שתימשך הבהמה אחר הרועים.

59. כך נראה כוונת המשנה ברורה [שם ס"ק יג] במה שכתב אכן וכו'.

60. כן מפורש בר"ן, עיין מג"א [ס"ק ה] והגהת חת"ס.

61. ברמב"ם [פ"ה הט"ו] מבואר דמתוך שהשור מפוטם שומעין את שמעו גם מעיירות אחרות, ואילו ברש"י [דף לח. ד"ה הרי] מבואר שזה משום שלמוכר יש שם של סוחר בהמות ולכן באים גם מעיירות אחרות, משא"כ רועה שאינו סוחר בהמות אלא מוכרן לפעמים לשכניו ומכיריו. וכתב הפמ"ג [א"א ס"ק ו] דנפק"מ בשור שאינו מפוטם הנמצא אצל סוחר הבהמות, שלרש"י גם בזה הוא כרגלי שאר עיירות, משא"כ להרמב"ם, וכתב שמהמג"א משמע כהרמב"ם.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב הרמב"ם שהטעם לכך שהוא כרגלי כל אדם הוא משום דהוי כבור של הפקר שהוא כרגלי הממלא.[62]

וכתב רע"א [ביצה לז: ונדפס גם בהגהת השו"ע החדשים] שאם הוא באופן שהבעלים של השור עירב, וכוונתו לשוחטו ולהוליך הבשר למוכרו בעיר אחרת, ואנשי העיר ההיא לא עירבו, בכה"ג לא אמרינן שדינו של הבשר כדין הלוקחים, דא"כ נמצא שהוא מחוץ לתחומו ואסור להוציו ממקומו, אלא בכה"ג הבעלים אינו מעמיד את השור ברשות הלוקחים והרי הוא כרגלי הבעלים.

סעיף ז

עיקר דין זה דרועה נתבאר בתחילת הסעיף הקודם.

ועיין ביה"ל [ד"ה אנשי] שהביא בשם הר"ן והמאירי שאין הכוונה שהוא ברוקא כתחום העיר, אלא אם אחד מהלוקחים עירב יכול הוא להוליך הבשר עמו.

עוד כתב הביה"ל שאם הרועה לא מכר את הבשר הרי הוא כרגליו.

סעיף ח

מקור הדין שכלים המיוחדים לאחד מהאחין הרי הוא כרגליו הוא במשנה ביצה דף לז., והחידוש הוא שאף שמבחינת הבעלות הממונית כולם שותפים בכלים האלו, מ"מ מתוך שרק אחד מהאחים רגיל להשתמש בו הרי הוא ככלי המיועד רק לו והוי כרגליו.

סעיף ט

גם דין זה מקורו בדף לז., ועיין לעיל [סעיף ג] שנתבאר שמדין זה דשנים ששאלו חלוק, שמעינן שגם בגד שאדם יוצא אתו בדרך לבישה אסור לילך עמו מחוץ לתחומו של הבגד, ולא אמרינן שנטפל הוא לאדם.

סעיף י

מקור הדין הוא בגמרא ביצה דף לז: דרב סבר שבדרבנן יש ברירה, ולכן החבית שלקחו בשותפין מותרת, וכל אחד מוליך כרגליו את היין שלקח לחלקו, אך הבהמה אסורה, וביארו בגמרא דהוא משום שינקי תחומין מהדדי.[63] והקשו רב כהנא ורב אסי על

ביאורים והערות

62. והיינו שאין זה מדין ברירה, שכל אחד שקנה בשר הובר שזה חלקו המיועד לו מאתמול, דא"כ הוי כשור של שותפין שמבואר להלן [סעיף י] שהוא כרגלי שניהם הואיל וחלקי הבהמה ינקי מהדדי, כך כתב בשעה"צ [ס"ק טו], ועוד דהרי מימרא זו שמואל אמרה, ושמואל אית ליה ברירה [כמבואר בדף לז:], אלא הגדר הוא שהבעלים רק מסלק את רשותו מהשור הזה וכאילו מפקירו לכל מי שיקנה ממנו שיהא כרגליו, והוסיף עוד בשעה"צ די"א שהקלו משום תקנת הטבח והלוקחים.

63. כתב הפמ"ג שנראה שסברא זו של יניקת התחומים אינה מחמת תערובת האיסור, שנתערב תחום חבירו בחלקו, דמסתבר שיש בזה ביטול ברוב, ואף דהוי דבר שיש לו מתירין מ"מ האיסור לא ניכר מעולם בפ"ע, ודימה זאת לדברי ספר התרומה [המובאים ברמ"א יו"ד סי' קב ס"ד] דענבים שהיו בשבת בגיגית שבה יין, וזב בשבת יין מהענבים ונתערב מיד ביין, דבטל ברוב ואין בזה דין דשיל"מ הואיל ולא היה היין האסור [מדין משקין שזבו] ניכר בפ"ע מעולם. וה"נ השמנונית שיצאה מחלקו של חבירו לא היתה ניכרת מעולם בפ"ע, אלא הטעם משום דלא שייך לומר שהובורר שזה היה חלקו הואיל וינקי תחומין, ואחרי כניסת היו"ט מתערבים חלקים של חבירו בחלקו. [ולכאורה דברי הפמ"ג צ"ע דאמאי לא ניכר חלקו של חבירו מעולם, והרי אחרי שחלקו הובורר כל הבשר הזה להיות של חבירו ובתוכו גם אותה שמנונית שעברה אח"כ לחלקו של חבירו, וא"כ שמנונית זו עמדה בזמן ביה"ש בפ"ע ונאסרה ורק אח"כ נתערבה. עוד צ"ע בגמרא גופא, מה בכך שינקי תחומין מהדדי מ"מ נימא דכל זה בכלל הברירה, דכאשר נטל ביו"ט בשר לחלקו אמרינן שזה היה חלקו מערב יו"ט, וגם השמנונית שנכנסה אליו ביו"ט היתה שייכת לחלקו מעיו"ט גם כשהיתה בלועה בתוך הבשר האחר. וצ"ל שאין מתייחסים לחלק שעובר מבשר זה לבשר האחר כחלק ממשי מן הבשר הנמצא בו כבר מבעו"י, אלא כתולדה היוצאת מן הבשר, וכעין יין היוצא מן הענבים, ולכן לא שייך לומר שהוא בכלל הברירה, ולכן נקט הפמ"ג שאיסור זה לא היה ניכר מעולם].

קנין הלכה

מראי מקומות

רב דהא חזינן שלאיסור מוקצה לא חששו, ולמה יחששו לאיסור תחומין,[64] ושתיק רב.

ונחלקו והראשונים בפסק ההלכה:

א. הרי"ף והרמב"ם פסקו כרב, ולא חששו לקושייתם של ר"כ ור"א.

ב. הרא"ש [פ"ה ביצה סי' ז] כתב שבעל העיטור ובעל המאור פסקו כר"כ ור"א, ולזה נוטה דעת הר"ן, וכן פסק הטור. והרשב"א נטה להתיר, רק לענין מעשה הורה לחוש לרי"ף ולרמב"ם.

והשו"ע העתיק רק את שיטת הרי"ף והרמב"ם לאסור בבהמה, ועיין ביה"ל [ד"ה הרי] שכתב דנראה להקל במקום צורך גדול, משום שהרבה ראשונים פסקו להקל.

סעיף יא

מקור הדין הוא במשנה ביצה דף לז: ובגמרא שם דף לח., ומתחדש בה שאף שלא שאל את הכלי בפועל אלא ביו"ט, מ"מ כיון שהבטיח להשאילו הרי הוא מעמיד את הכלי ברשותו.[65]

סעיף יב

מקור הדין שמים ומלח ותבלין לא בטלי הוא במשנה ביצה דף לז. ובגמרא דף לח:-לט. ועיין במג"א [ס"ק ט] שהביא את הטעם שאמר רב אשי בגמרא דהוי דבר שיש לו מתירין, והקשו תוס' דהא דשיל"מ בטל כשהוא מין בשאינו מינו, ותירצו בתירוץ שני דכיון שהמים והתבלין באים לתקן את העיסה ואת הקדירה לכן הוי כמין במינו.[66]

סעיף יג

מקור הדין של גחלת ושלהבת הוא במשנה דף לט.

סעיף יד

מקור הדין של מי בורות במשנה דף לט., ושם בגמרא חילקו בין מים מכונסים הקונים שביתה כרגלי בעל הבור, לבין מעינות הנובעים, ופירש הרשב"א דמעין הנובע הוא בכלל מים דניידי שאינן קונים שביתה אף באופן שהוא נשאר בגומא שלו ואינו נמשך, ומים מכונסים הקונים שביתה הם מים שאינם נובעים כגון מי גשמים, וכן פסק המשנ"ב [ס"ק לב].

בור של אנשי העיר

יש כאן כמה חילוקי דינים:

א. לגבי אנשי העיר ה"ז כבור של שותפין דאמרינן בזה יש ברירה וכדלעיל [ס"י] בחבית. ולכן גם אם אחד מאנשי העיר

ביאורים והערות

64. עיין ברש"י ותוס' ושאר ראשונים שנחלקו בביאור מה שאמרו בגמרא דלאיסור מוקצה לא חששו.

65. ולכאורה אם הבעלים משתמש בכלי ביו"ט קודם שמשאילו הרי זה כרגלי שניהם, וכדלעיל [ס"ט] בשנים ששאלו חלוק.

66. ובגמרא [דף לח:] אמר רבא טעם אחר להא דאין כאן ביטול ברוב, דתבלין עבידי לטעמא וטעם לא בטיל. וכתב הפמ"ג [א"א ס"ק ט] דלהלכה נקט המג"א דלא קיי"ל כרבא, דכיון שאיסור תחומין אינו דוקא באוכלין, לא שייכא בזה הסברא של נתינת טעם דחיך אוכל יטעם, והוי כעין יבש ביבש דראוי להבטל ברוב אי לאו דהוי דשיל"מ.

והנה המג"א ציין לסי' תקיג [ס"ג] ולמה שכתב שם [ס"ק ז] לגבי אם עירבו בעיסה או בקדירה מים ותבלין של מוקצה, ושם כתב המג"א דאם אינם ניכרים אלא בטעם ולא בחזותא הרי הם בטלים, ומבואר דלא חשבינן להו כדבר שיש לו מתירין, וצ"ע דהא לגבי תחומין נקטינן דהוי מין במינו והוי דשיל"מ. וכתב הדגמ"ר שהמג"א נקט [סי' תקיג] לקולא כתירוץ הראשון של תוס' [ביצה דף לט.] שרק בתחומין דחמירי חשבינן ליה כאילו הוי מין במינו, [הדגמ"ר ביאר דבריהם דכיון שאיסור תחומין אינו דין באוכל אלא נובע מהבעלות של האדם

קנין הלכה

מראי מקומות

עירב הרי הוא ממלא ומוליך את המים כרגליו.

ב. אם אדם שאינו מהעיר מילא מים, דינם כחלוק של שני שותפין. ואם עירב אחד מאנשי העיר למזרח ואחד למערב, אינו יכול להוציאן כלל מהעיר אף אם רוב אנשי העיר לא עירבו.

ג. אם אחד מאנשי העיר מילא מים ונתנם לאחד שאינו מהעיר, דין המים כרגלי הממלא.

<u>בור של הפקר</u>

במשנה דף לט. איתא דבור של עולי בבל הוא כרגלי הממלא, וכתב רש"י דהוא בגדר הפקר, ובגמ' עירובין [דף מה:] אמרו דזה כמאן דס"ל דחפצי הפקר אינם קונים שביתה, [ודלא כר"י בן נורי דס"ל חפצי הפקר קונים שביתה במקומן].

והוקשה לרש"י דא"כ יהיו מים אלה כחפצי הפקר שאין להם שביתה כלל, וכל אדם מוליכן למקום שירצה, ולמה אמרו כרגלי הממלא, דמשמע שאם מילאן אחד קנו שביתה כרגליו אף אם יתנם אח"כ לאחר. ותירץ רש"י דקסבר התנא דיש ברירה להחמיר, ואמרינן דהוברר הדבר דמאתמול נמי להאי גברא חזי וברשותיה קיימי.[67]

והמשנה ברורה [ס"ק לה] העתיק את הטעם הזה של רש"י.[68]

<u>סעיף טו</u>

דין נהרות המושכים נתבארו בגמ' ביצה דף לט, דכיון דניידי אין הם קונים שביתה כלל אף כאשר הם שייכים לאדם אחד. וכבר נתבאר דמקילין במעינות הנובעים אף כשאינם יוצאים מחוץ למקום נביעתם.[69]

ביאורים והערות

לכן כל דבר הוי כמין במינו], ואילו לענין תחומין היקל המג"א כתירוץ השני, שרק מה שבא לתקן העיסה הוי כמין במינו, ונפק"מ במה שאינו בא לתקן, דבטל. אמנם כל זה בדעת המג"א, אבל הש"ך [יו"ד סי' קב] והגר"א [או"ח סי' תקיג] נקטו שגם מה שבא ליתן טעם חשיב כמין במינו ואינו בטל מדין דשיל"מ, גם בדיני מוקצה, וכן פסק שם המשנ"ב.

67. ומסתבר שסברא זו שייכא רק בבור שעומד לכך שימלאו ממנו מים, ולכן שייכא בזה ברירה אף שלא התנו מראש שכל מים שיקח אחד מהם יהיו למפרע שלו.

68. ולכאורה צ"ע דמרש"י משמע שחפצי הפקר שלא קנו שביתה מערב שבת אינם קונים שביתה גם בשבת, ואף אם זכה בהם בשבת אינם כרגלי הממלא, ולכן הוצרך רש"י לטעם דברירה שהובורר שמערב שבת עמדו המים לכך, אבל אנן קיי"ל [סימן תא ס"א] שכל חפצי הפקר קונים שביתה בשבת כרגלי הזוכה בהם, וכמש"כ תוס' [דף מה: ד"ה ביום], וכן דעת הרא"ש והר"ן [בביצה] דגם כשאמרו הרי הם כרגלי כל אדם, הכוונה שהם כרגלי הזוכה תחילה, ולפי"ז א"צ בבור של הפקר לטעם דברירה.

וכן לגבי נהרות המושכים [להלן סט"ז] מפורש ברש"י [ביצה דף לט. ד"ה הרי] שאינם כרגלי הממלא אלא כרגלי כל אדם. וכן שיטת הריא"ז [שלטי גיבורים ביצה שם], וכן דעת הראב"ד [המובא ברשב"א עירובין דף מה:], אלא שהרשב"א כתב דטעמו של הראב"ד משום שנהרות המושכים לא היו ראויים ביה"ש כלל לקנות שביתה כיון דניידי, ולכן אינם קונים שביתה כלל בשבת, משא"כ חפצי הפקר שראויים לקנות שביתה בזמן ביה"ש אלא שאין להם בעלים, הרי הם קונים שביתה כשזכה בהם אדם.

ונמצא שיש בזה ג' שיטות: א. דעת רוב הראשונים כתוס' [עירובין מה:] שכל דבר שלא קנה שביתה בכניסת שבת כגון הפקר או נהרות מושכים או גשמים שירדו ביו"ט, קונים שביתה כרגלי הממלא. ב. דעת רש"י והריא"ז שאין קונים שביתה כלל באמצע יו"ט, ורק בור מים שעומד לכך שימלאו ממנו, אמרינן בו שהובורר למפרע שבערב שבת עמד לרשותו של הממלא. ג. והראב"ד [הובא ברשב"א] חילק בין חפצי הפקר שהן כרגלי הזוכה ראשון, לבין נהרות המושכים וגשמים שירדו ביו"ט שלא היו ראויים כלל לקנות שביתה, שאין קונים כלל. ולהלכה השו"ע פסק [סי' תא] כתוס'. [והגאון יעקב נקט שגם הרמב"ם אזיל בשיטת רש"י והראב"ד ופסק כמותן להלכה].

69. ועיין בהערה [סעיף הקודם] שהבאנו את מחלוקת הראשונים בדין נהרות המושכים, דתוס' ורוב הראשונים ובכלל זה הראב"ד [השגות פ"ה ה"י] נוקטים שהם כרגלי הממלא, ורש"י והריא"ז והראב"ד [בחידושי הרשב"א דף מה:] והרמב"ם [פ"ה ה"י] לדעת הגאון יעקב והמרכבת המשנה והקרן אורה סוברים, שאף אם זכה בהם אדם לא חלה עליהם שביתה כלל והם כרגלי כל אדם.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>גשמים היורדים בסמוך לעיר</u>

עיין במג"א [ס"ק יג] שהביא את דברי הברייתא [עירובין דף מה:] דגשמים שירדו מערב יו"ט בסמוך לעיר הרי הם כרגלי אנשי אותה העיר, ואמרו בגמרא הטעם משום שדעת אנשי העיר עליהם.[70] ואם ירדו הגשמים ביו"ט אין דינם כאנשי העיר אלא כרגלי הממלא.[71]

<u>חלב שנחלב ביו"ט</u>

עיין בחידושי רע"א [ביצה דף לז: נדפס בשו"ע החדש בגליון השו"ע] שכתב דחלב שנחלב ביו"ט, כיון שלא היה בין השמשות מסתבר שדינו כגשמים שירדו ביו"ט שדינם כרגלי הממלא, וה"נ חלב זה, אם הבהמה של נכרי ראוי שייחשב כרגלי הנכרי. אמנם הוסיף שאם הישראל קנה מהשר את הזכיון על החלב, הרי הוא ברשות הקונה.

<u>סעיף מז</u>

מקור הדין של הממלא מים לחבירו הוא בגמ' ביצה דף לט:, ונחלקו בזה ר"נ ור"ש, ומסקנת הגמרא דפליגי אם המגביה מציאה לחבירו קנה או לא קנה.

לענין הלכה נחלקו בזה הראשונים:

א] תוס' [שם] והרא"ש [סימן יב] והר"ן נקטו להלכה שהוא כרגלי הממלא, דאף דקיי"ל המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו הרי זה מדין מיגו דיזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, וכיון שהלה זוכה רק מכח הממלא לכן דינם כרגלי הממלא. וכתב הר"ן שזו גם דעת הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו דין זה, דכללוהו בכלל מה שאמרו בור של הפקר כרגלי הממלא. והמ"מ כתב שהרי"ף והרמב"ם פסקו כרגלי מי שנתמלאו לו ולכן השמיטו דין זה.[72]

ב] לדעת רש"י והרשב"ם והרשב"א ועוד הרבה ראשונים המובאים בביה"ל, [ולפי המ"מ גם דעת הרי"ף והרמב"ם כן, וכתב הביה"ל דמסתבר טפי כהמ"מ], הרי הם כרגלי מי שנתמלאו לו.

<u>להלכה</u>: השו"ע פסק כרגלי הממלא, והמשנ"ב ציין למש"כ בביה"ל שהרבה חולקים ע"ז. [והביה"ל סיים דמסתברא לפסוק בזה שלא כהמחבר].[73]

<u>סעיף יז</u>

מקור הדין הוא במשנה ביצה דף לט: ובסוגית הגמ' דף מ., ויסוד הדברים הוא דאם הנפקד קיבל עליו אחריות שמירה הרי הפירות כרגליו, והוא אחראי עליהם וצריך לשומרם, משא"כ אם ייחד לו בית ולא קיבל עליו שמירה נשארו הפירות כרגלי הבעלים, וכיון שהם מחוץ לתחום הפירות, אסור לטלטל את הפירות.

דין זה של פירות וכליו של אדם הנמצאים מחוץ לתחום, אם אסור להזיזם ממקומם או שהם קונים תחום לעצמן במקום בו הם

ביאורים והערות

70. ולכאורה דינם כבור של אנשי העיר, שאם אחד מבני העיר עירב יכול הוא למלא ביו"ט ולהוליכו עמו.

71. ומבואר שכאשר ירדו ביו"ט לא אמרינן דתועיל דעת אנשי העיר לעשותם ביו"ט כאנשי העיר, אלא בעינן זכיה בפועל, והרי הן כרגלי הממלא. ולדעת רש"י והריא"ז והראב"ד [בחידושי הרשב"א] והרמב"ם [לדעת כמה אחרונים] הרי הם כרגלי כל אדם.

72. ומה שכתב המג"א [ס"ק יד] דזו דעת ר"ן הכוונה לרב נחמן, וכמו שכתב הפמ"ג, ואין הכוונה לר"ן על הרי"ף.

73. בדברי הביה"ל בקצת דפוסים כתבו בשם הר"ן שהרי"ף והרמב"ם פסקו כרבי שמעון, והוא ט"ס וצ"ל רב ששת.

מראי מקומות

נמצאים, נחלקו בו הראשונים: תוס' [עירובין דף מז:] והריטב"א סוברים שיש לכלים תחום אלפיים, והרשב"א סובר שדינם ככלים שיצאו מחוץ לתחום ואסור להזיזם ממקומם, ותבואר מחלוקת זו בע"ה להלן [סי' תא ס"א].

ובאופן שדעתו של המפקיד ליטול מהפירות ביו"ט, כתב המשנה ברורה [ס"ק מג] שבכה"ג הם כרגלי הבעלים בכל אופן. וביאר השער הציון [ס"ק לז] דאפילו באופן שהנפקד לא ידע שמחשבת הבעלים ליטול את הפירות ביו"ט, מ"מ הם כרגלי הבעלים, דבגמ' מבואר שכל עיקר הא דהפירות הם כרגלי הנפקד הוא משום שהבעלים מעמידים את החפץ ברשותו, כשם שמסרוהו לו לשמירה, אבל כשיש להם תכנית להשתמש בפירות, אין הם מעמידים את החפץ ברשותו לענין התחום אף כשמסרוהו לו לשמירה.

סעיף יח

מקור הדין הוא במשנה דף מ., וקמ"ל דאף שזימנם אין המנות שהוא מוסר להם בשבת נחשבות ברשותם מערב יו"ט, דכיון שלא דיברו על כך במפורש לא דמי לדלעיל [סעיף יא] גבי שואל, שאם דיברו על כך שישאילנו הרי הם כרגלי השואל, וגם אינו דומה לרועה שרגיל למסור לו לכן הרי הן כרגלי הבעלים.

סימן שצח

סעיף א

מקור הדין הוא בגמרא דף נה., ועניינו שעיר אשר ארבע זויותיה ישרות, אין מרבעין אותה קודם שמודדים את תחומה, בין אם היא בצורת ריבוע גמור, בין אם היא בצורת מלבן, שאורכה יותר מרוחבה, בין אם היא עומדת לפי ריבוע העולם כלומר שצלעותיה נמשכות למזרח ולמערב ולדרום וצפון, ובין אם היא אינה עומדת לפי ריבוע העולם דכל שזויותיה ישרות, הרי היא בצורת עיר מתוקנת וא"צ לרבעה כלל.

דין ריבוע בעיר שאינה מוקפת מחיצות, ובהיקף מחיצות שאינו עיר

כתב החזו"א [סי' קי ריש ס"ק כא] שדין ריבוע נאמר בעיר אף כשאינה מוקפת מחיצות, אף שלענין טלטול דינה ככרמלית, מ"מ מרבעין אותה קודם שמודדים את תחומה.

עוד כתב החזו"א [שם] שדין ריבוע נאמר לא רק בעיר, אלא כל מי ששבת בתוך היקף מחיצות שדינו כד' אמות, דין היקף הזה כדין עיר, שאם הוא עגול ולא מרובע מרבעין אותו, ואם עשוי כמין ג"ם דינו כעיר עשויה כג"ם שמרבעין אותו כמם סתומה, ואם מאחת צדדי ההיקף יוצא המשך, מותחים קו כנגד הבליטה ואח"כ מודדין את התחום.

סעיף ב

מקור הדין של עיר עגולה שמרבעין אותה הוא בברייתא דף נה., ומקור הדין של עיר משולשת או שיש לה צלעות רבות הוא ברמב"ם [פרק יח הלכות שבת ה"ז].

סעיף ג

מקור הדין שמרבע לפי ריבוע עולם הוא בברייתא דף נו.

האם מחוייבים לרבע לפי ריבוע העולם

כתב רבינו יהונתן [דף טז. בדפי הרי"ף ד"ה אם] וז"ל עיר עגולה או שהיה בית נכנם ובית יוצא שהוצרך לרבעה אנו נותנין לו עצה שירבענה בריבוע העולם וכו', אבל כיון שרוצה לרבעה טוב שירבענה לריבוע העולם עכ"ל. ומשמע לכאורה מדברי הרר"י שדין זה לרבע לפי ריבוע העולם אינו בדוקא אלא עצה טובה, והובאו הדברים בפרישה [ס"ק א], וכתב הטעם דלכתחילה בעינן

לרבע לפי ריבוע העולם. ולפי"ז כתב הנודע ביהודה [תניינא או"ח סי' נא] שאם מודדי העיר ריבעו אותה שלא לפי ריבוע העולם והסכימו לזה בני העיר, מחוייבים להשאר במידה זו ואין היחיד יכול לברור לו תחום כרצונו, אם לא שהסכימו כל יושביה לציין באופן אחר. וכתב הנוב"י דשוב מצא כן במרכבת המשנה [פכ"ז ה"ב] [עיי"ש במרכהמ"ש בסוף דבריו שמבואר דקאי גם על תחומי העיר], והובאו דברי הנוב"י בשע"ת בסימן זה.

אמנם המשנ"ב [ס"ק ז] כתב דאינו יכול לעשות הריבוע כפי שירצה אלא דוקא לפי רוחות העולם. גם החזו"א [סי' קי ס"ק כג] האריך לחלוק על הנוב"י הנ"ל, וכתב דכן מוכח מזה שלענין ד אמות של שביתתו של אדם אמר ר' יהודה במפורש דבורר אותן לאיזה רוח שירצה, ואילו לענין תחומי העיר לא כתבו כן, ומוכח מזה שריבוע העולם בדוקא. וגם ציין החזו"א לדברי הרשב"ם בתום' [דף נא ד"ה כזה] דמשמע שריבוע העולם הוא בדוקא. [ועיי"ש בחזו"א שכתב שגם רבינו יהונתן לא נתכוין כלל לומר שהדבר תלוי ברצון אנשי העיר, עיי"ש].

<u>אופנים שאין מרבעין לפי ריבוע העולם</u>

נתבאר לעיל שאם העיר עצמה מרובעת וכל זויותיה ישרות, אין מרבעין אותה לריבוע העולם אף כשהיא אריכא וקטינא, דהיינו בצורת מלבן.

ולהלן בשו"ע [ריש סעיף ד] איתא היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחר, רואין אותה כאילו כולה רחבה.

לכאורה הציור הוא כזה [74] [אותיות א ב ג ד], וממלאין את העיר לצורת מלבן [אותיות א ה ו ד] בציור הנ"ל. ומשמע לכאורה שאחר שנתמלאה העיר כצורת מלבן תו אין מרבעין אותה לריבוע העולם אלא דינה כעיר מרובעת, וכן משמע בחזו"א [סי' קי ס"ק כג ד"ה מיהו]. אמנם כתב החזו"א שאם הצלע הישרה אינה כנגד כל העיר יש להסתפק אם מרבעין כנגדה או כריבוע עולם.

עוד הוסיף החזו"א [שם] שיתכנו תמונות שקשה להכריע אם מרבעין אותה לריבוע עולם או לריבוע עצמה, וגם ריבוע עצמה יתכן באופנים שונים, ואז א"א להתיר אלא מקום שמובלע בשני התחומים, והוסיף "ואפשר שמרבעין באופן ששטחו פחות וכן מסתבר".

עוד כתב החזו"א דבעיר שמוקפת מחיצות צ"ע אם מרבעין אותה לפי מחיצותיה או לפי בנין הבתים, או שנותנין לה קולי ב' התחומין, או שבוררין תחום אחד, וסיים דמסתבר שמרבעין את חומתה.

<u>עיר שצורתה כמשולש</u>

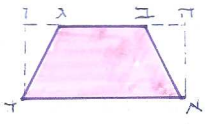
עיר שצורתה כמשולש, שיש לה שלש צלעות ישרות וכל אחת מהן משוכה לכיוון אחר, כתב החזו"א [סי' קי ס"ק כו] שמרבעין אותה לפי ריבוע העולם.

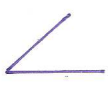
<u>עיר שיש לה רק שתי צלעות</u>

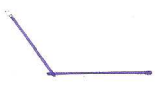
עיר שיש לה רק שתי צלעות, אם הן ניצבות זו לזו הרי זו עיר כמין ג"ם, שמתבאר דינה להלן [סעיף ד]. ואם הזויות שלהן רחבה כזה[74] כתב החזו"א [סי' קי ס"ק כו] שמרבעין לפי ריבוע העולם. ואם הזוית חדה כזה [74] כתב החזו"א שדינו כדין קשת

ביאורים והערות

74.







זוית חדה זוית רחבה

שעושין לה יתר, וה"ה כאן דינה כקשת.

סעיף ד

דיני ריבוע עיר רחבה מצד זה וקצרה מצד האחר נתבאר לעיל סעיף ג.

עיר העשויה כקשת

מקור הדין של עיר העשויה כקשת הוא בגמרא דף נה., ונתבאר בגמרא שאם המרחק בין ראשי הקשת הוא פחות מארבעת אלפים אמה, אזי רואין את כל חלל הקשת כאילו הוא מלא בתים וחצירות, והרי דינה כעיר שהיא חצי עיגול. והיינו שמרבעין אותה כנגד היתר של הקשת וממלאין את כל החלל שמעבר לגג הקשת עד שהיא נעשית כעיר מרובעת.
הטעם לשיעור זה של ד' אלפים אמה נתבאר ברש"י, שאם אין ד' אלפים אמה נמצא שתחום אלפיים אמה של כל אחד מראשי הקשת פוגע בתחום חבירו ובתחומים מובלעים זה בזה, ונקטו חז"ל מסברא דמתוך שהתחומין מובלעים זה בזה הרי אנו דנים את שני ראשי הקשת כמצורפים זה לזה, וכאילו כל החלל מלא בתים וחצירות, וממילא כל השטח של חצי העיגול הזה הוא כארבע אמות, וההולך מראש זה של הקשת אל הראש השני וממשיך ויוצא מחוץ לעיר, אין מודדים לו אלפיים אמה אלא ממקום יציאתה מהראש השני אל מחוץ לעיר. וכן ההולך מגג הקשת לכיוון היתר של הקשת וממשיך ויוצא משם, אין מודדין לו אלפיים אמה אלא מקו היתר והלאה, וכל חלל הקשת אינו עולה מן המנין.

כל הנ"ל הוא בעיר שאין בין ראש הקשת ד' אלפים אמה, אבל אם יש בין ראשי הקשת ד' אלפים אמה, ואין תחומי ראשי הקשת מובלעים זה בזה, אין רואין את חלל הקשת כמלא בתים וחצירות, והיוצא מראש אחד של הקשת אל חלל הקשת והולך לכיוון ראש הקשת השני, אסור לילך יותר מאלפיים אמה.
וכן היוצא מגג הקשת לכיוון היתר, מודדין לו אלפיים אמה גם בתוך חלל הקשת [וראה להלן דלפי הרמ"א אלפיים האמה הראשונות נחשבות כחלק מגג הקשת, וע"ע בדברי הטור ומש"כ הביה"ל והחזו"א בזה].

ההולך בתוך העיר

כתב הריטב"א וכן כתב המאירי [הובא במג"א ס"ק ב] שחילוקי הדינים הנ"ל אם יש ד' אלפים בין ראשי הקשת או אין ד' אלפים, הם דוקא כשיוצא מהקשת אל החלל שבין ראשי הקשת, אבל אם הולך בעיר עצמה, כל העיר נחשבת כעיר אחת וכד' אמות, ואז יוכל לצאת מראש הקשת האחר כלפי חוץ אלפיים אמה.[75]

כאשר המרחק בין גג הקשת אל היתר אינו עולה על אלפיים אמה

כתבו התום' [דף נה. ד"ה פחות] דאם המרחק בין גג הקשת אל היתר אינו עולה על אלפיים אמה, הרי אנו דנין את כל חלל הקשת כמלא בתים וחצירות אף כאשר ראשי הקשת מרוחקים זה מזה יותר מד' אלפים, דכשם שהתירו כשאין ד' אלפים בין ראשי הקשת משום שיכול להלך מראש זה לראש זה ע"י הבלעת התחומים, ה"נ יש להתיר כשאין יותר מאלפיים בין גג הקשת ליתר, שהרי יכול להלך אל היתר מגג הקשת.
כדברי התום' כתב גם הרא"ש, אמנם הרשב"א והריטב"א נחלקו על התום' וס"ל דרק כשתחומי רגלי הקשת מובלעים זה בזה אז

ביאורים והערות

75. ומסתבר דאף כשיש ד' אלפים אמה בין ראשי הקשת, מ"מ מרבעין את המקום שמאחורי גג הקשת, וגם הוא נחשב כד' אמות וכחלק מהעיר.

דנים את כל החלל כמלא בתים. והרי"ף והרמב"ם סתמו בדין זה ולא כתבוהו, וכתבו הנהר שלום והמאמר מרדכי והגאון יעקב דנראה דלא ס"ל כחידוש זה של התום' והרא'ש.

ולענין הלכה השו"ע לא העתיק את הקולא הזו של התום' והרא"ש, אך הטור והרמ"א הביאו.

<u>יש ד' אלפים בין ראשי הקשת ואחר כך מתקצרת הקשת</u>

כתבו התום' [דף נה: ד"ה ואם] שמה שאמרו בגמרא שאם יש ד' אלפים בין ראשי הקשת מודדים מהקשת אינו מדוקדק, אלא מודדים מהמקום שנתקצרה הקשת לפחות מד' אלפים, דכיון שבאותו מקום מובלעים התחומים ה"ז כמלא בתים, ואין הבתים הנוספים הממשיכים את ראשי הקשת גורעים, וכן כתבו גם הרא"ש והריטב"א והטור.

דין זה לא הובא בשו"ע אך הרמ"א הביאו.

<u>יש יותר מאלפיים אמה מגג הקשת ליתר, האם ממלאין עוד אלפיים אמה מגג הקשת</u>

כתב הטור דכשם שכתבו תום' דאף כשיש ד' אלפים בין ראשי הקשת מ"מ ממלאין ממקום שנתקצר מד' אלפים, כן הדין לגבי ב' אלפים שמודדין מגג הקשת, דאף כאשר היתר רחוק יותר מב' אלפים מגג הקשת, מ"מ ממלאין בתים עד ב' אלפי אמה מגג הקשת.

דברי הטור לא הובאו ברמ"א אך המג"א העתיקו.

והביה"ל [ד"ה ויש] כתב דקשה לסמוך על קולא זו, דא"כ נמצא שלעולם לא ימדדו מגג הקשת, דאף כשראשי הקשת רחוקים זה מזה ד' אלפים וגם היתר מרוחק מגג הקשת יותר מאלפיים, מ"מ ימלאו אלפיים אמה מגג הקשת ורק אח"כ ימדדו, ולא משמע כן כלל.

וכיון שכל עיקר הקולא של אלפיים אמה מגג הקשת אינה מוסכמת על הרשב"א והריטב"א [ואפשר שגם על הרי"ף והרמב"ם], לכן נהי דמקילין כהמיקל בעירוב למלא בקשת של אלפיים, מ"מ אין לעשות זאת כאשר היתר רחוק מגג הקשת יותר מאלפיים. והחזו"א [סי' קי ס"ק י] נחלק על הביה"ל וכתב דדינו של הטור פשוט ומוכרח בסברא, דכיון שחידשו תום' לענין ד' אלפים דממלאין מהמקום שנתקצרו מד' אלפים, אלמא חזינן שתוספת הבתים אינה גורעת, ה"נ לא תגרע לענין מילוי בתים עד אלפיים אמה, ואה"נ שלעולם אין מודדין מגג הקשת, וכשאמרו שמודדין מגג הקשת הכוונה מהתחום הנובע מגג הקשת.

<u>עיר העשויה כמין ג"ם</u>

עיר שיש לה שתי צלעות ניצבות זו לזו כמין ג"ם נתפרש דינה בברייתא [דף נה] שדינה כעיר העשויה כקשת, ורואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות. וכתבו הרשב"א והריטב"א שכאשר אין בין ראשי הקשת ד' אלפים אמה, מרבעים את העיר כריבוע שלם, ורואין את כל הריבוע כמלא בתים וחצירות [ואין זה כעיר העשויה כקשת שממלאין אותה רק עד היתר].[76]

ביאורים והערות

76. ובשו"ת חת"ס [או"ח סי' צד] כתב שגם עיר העשויה כמין ג"ם ממלאין אותה רק עד היתר של הג"ם, והביה"ל [להלן סעיף ח סוד"ה רפג] כתב שהחת"ס לא ראה את דברי הרשב"א והריטב"א. ובחיי אדם [כלל עו סי"ד] משמע שסובר שמרבעין עיר זו לפי ריבוע העולם. [ועיין גר"ז שכתב דמסתבר שאם האלכסון של הגא"ם הוא לפי אלכסון העולם אז מוסיפין על העיר ריבוע, והיינו שבכה"ג משלימים לעיר עוד ג"ם, עד שצורתה כריבוע, ומשמע שכאשר האלכסון אינו לאלכסונו של עולם אין עושין כן, ומשמע שבכה"ג מרבעין כדין קשת, דהיינו שהאלכסון הוא הצלע הישרה שממנה מוסיפין ומרבעין].

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>האם שיעור ד' אלפים הוא שיעור מדוייק בעשויה כמין ג"ם</u>

כתב החזו"א [סי' פ ד"ה שו"ע] דכיון ששיעור ד' אלפים שבין ראשי הקשת עניינו שיהיו התחומין מובלעים זה בזה, דאז ממלאין את כל החלל בבתים, א"כ העשויה כמין ג"ם השיעור גדול יותר, דכאשר נותנין תחום ב' אלפים לכל אחד מקצוות הזוית, נמצא שההולך באלכסון מראש זה לראש זה הולך באלכסון של שני התחומין של ראשי הזוית, וכל ריבוע של ב' אלפים יש באלכסונו ב' אלפים וח' מאות, ולכן כל שאין יותר מה' אלפים ושש מאות אמה בין ראשי הזויות יש למלא את החלל. וציין החזו"א לדברי השער הציון [להלן ס"ק יט] שלא כתב אלא שיעור ד' אלפים. ולהלן [סי' קי ס"ק טו ד"ה עיר העשויה] חזר החזו"א על דבריו אלו, אמנם לא החליט זאת שם בבירור.

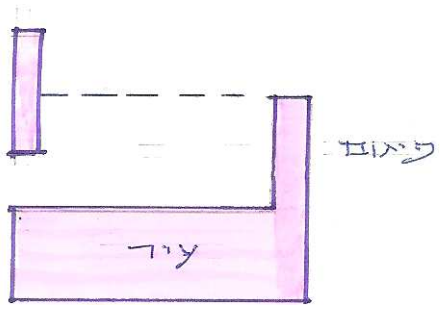
<u>צירוף עיר לעיר ע"י צירוף ריבועים</u>

מצינו בגמרא דבתים היוצאים מן העיר בתוך ע' אמה לעיר מוציאין את המדה כנגדן, [ואח"כ מודדין אלפיים אמה לכל רוח]. וכן אם תהא שורה של בתים שכל אחד סמוך זה לזה בתוך ע' אמה [ציורים אלו מכונים בגמרא בשם פגום היוצא מן העיר] מוציאין את המדה כנגד האחרון שבהם.

עוד מצינו במשנה [דף נז.] שאם יש שתי עיירות אשר המרחק שביניהן אינו עולה על קמא אמה מצרפין את שתיהן להיות אחת. והחזו"א [סי' קי ס"ק טז] דן אם ה"נ נצרף עיר לעיר במקרה שעיר אחת נכנסת לתוך הריבוע הנוסף על העיר, על ידי שהוציאו חוט המידה כנגד פיגום היוצא, א"נ אם היו שתי עיירות כמין ג"ם אשר התוספות שמוסיפין עליהן כשמעברין אותן [דעושין כל אחת כמ"ם סתומה] פוגעות זו בזו, האם ב' עיירות אלו נחשבות אחת מכח צירוף הריבועים.

וסבר החזו"א להוכיח מדברי רש"י והטור שמצרפין העיירות זו לזו באופן זה, אמנם הוסיף במוסגר לדחות את הראיה מלשונות רש"י והטור, וסיים שהדבר צריך הכרע.[77]

ולעיל [סי' פ לדף נה. ד"ה שם] דן החזו"א בעיר שמצד אחד של אחת הצלעות שלה יוצא פגום, דהיינו שורה של בתים סמוכים זה לזה בתוך ע' אמה, ומהצד השני של אותה רוח יש ג"כ שורה של בתים סמוכים זה לזה אלא שהם רחוקים מבתי העיר ונמצאים בתוך השטח הנוסף על העיר מכח הפיגום הראשון ,כזה,



וכתב דנראה שאין מחשיבים את השורה הנוספת של הבתים כפיגום נוסף היוצא מן העיר, ולכן אין מוציאין את המידה כנגדם. אך כתב החזו"א [שם] דמ"מ השובת באותה שורה של בתים יכול להלך את כולם וגם להלך את כל העיר, דאף שלא נתחברו להיות כעיר אחת ממש, מ"מ הוי כעין מש"כ הריטב"א בעיר העשויה כקשת, שאף כשיש בין ראשיה יותר מד' אלפים הולכין מראש זה לראש האחר דרך הבתים ומודד אלפיים ממקום שיצא.

ונמצא שבסי' קי [ס"ק טז הנ"ל] הסתפק החזו"א להקל טפי מבסימן פ, והיינו שדן אף להחשיב הכל כעיר אחת ולהוציא את

ביאורים והערות

77. ונראה שהתוספת במוסגר נוספח במהדורא בתרא של החזו"א, ולפי"ז סיום דברי החזו"א שהדבר צריך הכרע קאי על כל ס"ק טז, אף שהמוסגר נכתב באמצע הס"ק, וכך אמר הגר"ד לנדו שליט"א.

המידה כנגד הפיגום האחר, אלא שסיים שהדבר צריך הכרע.[78]
ובשו"ת מנחת יצחק [ח"ח סי' לג] נקט דמצרפין ב' ערים ע"י צירופי ריבועין,[79] וכן נקט בספר חידושים וביאורים [סי' ו ס"ק ח].

סעיף ה

מקור הדין שבית הסמוך לעיר בתוך ע' אמה ושני שלישים מצטרף עמה הוא בגמ' דף כא., שאפילו בתים חרבים הסמוכים לעיר בתוך ע' אמה ושיריים מצטרפים עמה, וכעין זה גם בגמרא דף נז:.

ועיקרו של הסעיף הוא במחלוקת ר' מאיר וחכמים במשנה [דף נז.], דר"מ סובר דנותנים קרפף לעיר אחת, והיינו שלכל עיר נותנים בסמוך לה ע' אמה ושיריים הנחשבים כחלק מהעיר אף כשאין בהם בית כלל, וחכמים סוברים דאין נותנין קרפף אלא בין שתי עיירות.

ולהלכה פסקו הרמב"ם [פכ"ח הל' שבת ה"א] ור"ת והריטב"א כחכמים שאין נותנין קרפף אלא בין שתי עיירות, [ולענין שתי עיירות פסקו כרב הונא דנותנין קרפף לזו ולזו, והיינו שאם המרחק בין הערים אינו עולה על קמא אמה ושליש, מצרפין את שתי הערים להיות אחת].
והמהר"ם מרוטנבורג [מובא ברא"ש פ"ה ס"ג] והרשב"א [עבודת הקודש] פסקו כר' מאיר, שגם לעיר אחת נותנין קרפף [דס"ל דהלכה כהמיקל בעירוב גם ביחיד כנגד רבים].
והשו"ע [סעיף זה ולהלן סעיף ז] פסק כרבנן דאין נותנין קרפף לעיר אחת, ונותנין ב' קרפיפות בין שתי עיירות, וכן צידד הגר"א.
והרמ"א פסק כהמהר"ם מרוטנבורג דנותנין קרפף גם לעיר אחת. וכתב הביה"ל [ד"ה וכן] שהנוהג להקל בזה בודאי אין למחות בידו, ובפרט שהרמ"א היקל בדבר.

בית המתעבר עם העיר האם נותנין קרפף אחריו

כתבו הטור והרמ"א דאם יש בית סמוך לעיר בתוך ע' אמה ושיריים, דמוציאין את המידה כנגדו, נותנין לו מכאן ואילך קרפף ורק אח"כ מודדין תחום אלפיים.
והביה"ל [ד"ה וכן] כתב שדין זה צ"ע, דכיון שהרשב"א הביא ראב"ד דנותנין קרפף רק מהעיר עצמה ולא מבית המתעבר עמה, וכן כתב הריטב"א [דף נז. סוד"ה וחכמים], ובלא"ה ישנם ראשונים דלא ס"ל כלל דנותנין קרפף לעיר אחת, לכן יש לחוש לדברי הרשב"א והריטב"א שלא ליתן קרפף אחורי בית המתעבר עם העיר.
והחזו"א [סי' קי ס"ק יט] כתב שיש להבחין בנידון זה בין שני אופנים:

א. אם הבית הסמוך לעיר בתוך ע' אמה ושיריים הוא בית דירה גמור, הרי זה ממש המשך העיר, ולא בגדר עיבור לעיר,

ביאורים והערות

78. ויש שדנו לומר שלא סיים החזו"א בספק אלא לענין עשיית הכל כעיר אחת, ולהוציא את המידה כנגד הפיגום השני, אבל לענין להלך בכל השטח המתחבר על ידי צירופי הריבועים, בזה נשאר החזו"א בקולא שכתב [סי' פ] שיכול להלך את שתי הערים מצורפות, כעין מש"כ הריטב"א בעיר העשויה כקשת.

79. אמנם לכאורה ראייתו של המנח"י להיתר זה צ"ע, שלמד זאת מעיקר דין עיר העשויה כקשת, שאם אין בין ראשיה ד' אלפים אמה נחשבים ב' הראשים כעיר אחת, וחזינן שהתחומים המובלעים מצרפין לעיר אחת אף שאם רחוקים ד' אלפים הוו כב' ערים, וה"נ הריבועים מצרפים. ולכאורה צ"ע דהא פשיטא דאין מצרפין ב' ערים שתחומי אלפיים שלהם מובלעין זב"ז, וע"כ דדין מיוחד הוא בעיר העשויה כקשת, ואיך נלמד מזה להבלעת ריבועים.

ולכן לכו"ע נותנין לו קרפף.[80]

ב. ורק באופן שהבית הזה הוא בית שנחרב כגון ג' מחיצות בלי תקרה, וכן בורגנין שנעשו לשמירת שדות, אלו אינם המשך העיר רק מתעברין עמה, ובזה גם הטור והרמ"א יודו שאין נותנין קרפף אחרי עיבור העיר.

ג. עוד הוסיף החזו"א שאם העיר מוקפת חומה, והבית נמצא מחוץ לחומה בתוך ע' אמה ושיריים לחומה, ומרוחק מבתי העיר יותר מע' אמה ושיריים, אז חשיב בית זה כעיבור לעיר ואינו המשך העיר עצמה. [ודן החזו"א לומר דאפשר שאף אם הבית שמחוץ לחומה הוא בתוך ע' אמה ושיריים לבתי העיר, מ"מ אפשר שהחומה מפסקת וממילא אין בית זה נחשב המשך העיר עצמה רק עיבור לעיר, ואין נותנין לו קרפף].[81]

<u>עיר שמרבעין אותה מהיכן מודדין את הקרפף</u>

מלשון הרמ"א [וכן מלשון הטור שהוא מקורו של הרמ"א] משמע שבבית היוצא מן העיר דמוציאין את המדה כנגדו לכל רוחב העיר, נותנין את הקרפף אחרי קו המידה הזה, ומשמע שמתחילה מרבעין את העיר ואח"כ מודדין קרפף מכל הריבוע.

אך המאירי [דף נז:] כתב בשם הראב"ד שמודדין את הקרפף מהעיר עצמה ולא מריבועה, ולפי"ז לכאורה בעיר עגולה שמרבעין אותה, הקרפף יהא רצועה עגולה ברוחב ע' אמה ושיריים, ולפעמים בקרנות הריבוע לא יועיל הקרפף כלום אם הקרנות רחוקות יותר מע' אמה ושיריים.

<u>האם מודדין ע' אמה מהבית עצמו או מהחצר</u>

בשערי תשובה [ס"ק ז] הביא תשובת הנודע ביהודה [תניינא סי' נב] שמבואר דמודדין מן החצירות. ועיי"ש דמיירי לענין כפר, שאם ע"י המדידה מן החצירות יחשבו ג' חצירות של ב' בתים, ה"ז עיר.

החזו"א [סי' קי ס"ק כ] הביא שהירושלמי הסתפק אם מודדין מהבית או מהחצר, וכתב דמסתימת הבבלי והרמב"ם [שכתב לשון בית דירה] והרא"ש, משמע שמודדין מהבית עצמו ולא מהחצר.

ואף שהחצר מוקפת לדירה, מ"מ לענין תחומין לא סגי בהיקף לדירה אלא בעינן בית דירה בפיתא ולינה, כדחזינן דבית כנסת חשיב מוקף לדירה ואפ"ה אינו מתעבר עם העיר אלא אם יש בו דירה לחזן. וה"ה בדיר וסהר ואורוות סוסים בעינן בית דירה לענין תחומין.

אמנם ציין החזו"א שברשב"א [עבודת הקודש] ובריב"ש [סי' רא] נקטו לשונות שגם קרפיפות המוקפין לדיור מתעברין עם העיר. ועיי"ש עוד שכתב דאף אם אם נימא שהרשב"א והריב"ש נקטו שמודדין את הבית הסמוך לעיר מהחצר ולא מן הבית עצמו, מ"מ פשוט דלשווי שם עיר בעינן שהבתים עצמם יהיו סמוכים זה לזה בתוך ע' אמה ושיריים, ולא סגי בסמיכות החצירות. [וזה דלא כהנוב"י הנ"ל, ובשו"ת נפש חיה (סי' לו) נקט להקל בזה].

ולדינא נקט החזו"א שגם לענין להתעבר עם העיר מודדין דוקא מהבתים ולא מהחצירות.

<u>סעיף ו</u>

מקור הדין שאם יש שורת בתים היוצאות מהעיר שכולם סמוכים זה לזה בתוך ע' אמה ושיריים מצטרפים כולם להעיר ואף

ביאורים והערות

80. ואף אם העיר רחבה והבית בולט ממנה, אין אומרים מחמת זה שהבית אינו חלק מהעיר רק עיבור לה, אלא גם בכה"ג הוי המשך העיר עצמה.

81. הסתפק החזו"א [שם] בבית כנסת שיש בו דירה לחזן, אם חשיב כבית דירה גמור והוי המשך לעיר, או דחשיב עיבור לעיר ואין נותנין לו קרפף. ולהלן [סי' קי ס"ק כח ד"ה שם וד"ה הלכך] נקט החזו"א דחשיבי עיבור לעיר ואין נותנין להם קרפף.

במרחק גדול, הוא בגמרא [דף כא.] שאמרו אתיתו מברנש לבי כנישתא דדניאל דהוי תלתא פרסי וכו', נפק ואחוי ליה הנהו מתוותא דמבלען בשבעים אמה ושיריים, וכן כתב הרמב"ם [פכ"ח הלכות שבת].

<u>האם בעינן שיהיו ארבע על ארבע אמות</u>

כתב המג"א [ס"ק ו] שאם אין בה רוחב ד"א אינו מתעבר עם העיר אף שארוך הרבה,[82] והפמ"ג [א"א ס"ק ז] תמה על המג"א, שבסימן שסו [ס"ק ו] לענין הא דבעינן ליתן את עירוב החצירות בבית שיש בו ד"א, הביא את דברי הרלב"ח [סי' קי] שפסק שאם יש בו כדי לרבע ד' אמות הרי זה מועיל. וציין המג"א [שם] לשו"ע יו"ד [סי' רפו סעיף יג] שכתב בסתמא כלשון הרמב"ם שדי בשיעור כדי לרבע.

גם התו"ש תמה על המג"א, ולכן כתב הביה"ל שיש להקל שאם יש בבית שיעור כדי לרבע הרי הוא מתעבר עם העיר, ולא העתיק כלל את דברי המג"א.

אמנם החזו"א [סי' קי ס"ק כח ד"ה כ' המג"א] ציין לדברי הט"ז [או"ח סי' תרלד] שהוכיח דבעינן ד"א על ד"א, ושגם הרמב"ם סובר כן, [וכן כתב מעצמו החכ"צ בהגהת הט"ז בשו"ע יו"ד סי' רפו סי"ג], ורק הרא"ש והטור פירשו ברמב"ם דס"ל שדי בכדי לרבע, וחלקו עליו. ולכן כתב החזו"א שאין לזוז מדברי המג"א.

<u>האם כל היקף הנקרא מוקף לדירה [בסי' שנח] לענין קרפף מתעבר עם העיר</u>

בשו"ע [סי' שנח] עוסקים בדיני קרפף, אימתי מיקרי מוקף לדירה, ונפק"מ שאם אינו מוקף לדירה והוא יותר מבית סאתים דינו ככרמלית, [ואם אין שטחו עולה על בית סאתים אין מטלטלים מהבית אליו אפילו שניהם של אדם אחד, לפי רש"י וסיעתו, שנתבארו שם].

והנה בית כנסת חשיב מוקף לדירה, ואילו לגבי תחומין בעינן שיהיו בו בית דירה לחזן, וכן דיר וסהר חשיבי מוקפים לדירה במשנה בפרק שני, ואעפ"כ נקטו רוב הראשונים שאורוות סוסים אינם מתעברים עם העיר אם אין בהם בית דירה, וכמו שנקט הביה"ל [סעיף זה ד"ה והאוצרות]. ומכל זה למד החזו"א [סי' קי ס"ק כ] שלענין תחומין לא סגי במוקף לדירה אלא בעינן דירה גמורה, שיהא מקום פיתא ולינה בקביעות. וציין החזו"א לספר או"ז שהיו בנ"א שסמכו על כרמים וגדריהם הסמוכים לעיר וגער בהם ר"ש ב"נ מבון, דבעינן דוקא בית דירה.

אמנם צ"ע דברשב"א [עבודת הקודש שער ה פרק ו] ובריב"ש [סי' רא] כתבו שאם יש מחוץ לעיר בתים או קרפיפות המוקפים לדירה הרי הם מתעברים עם העיר. ותשובת הריב"ש עוסקת בגינות ופרדסים מחוץ לעיר, והשיב הריב"ש שאם היו להם ג' מחיצות היו מתעברים עם העיר. [וצ"ע דהא סתם גינות ופרדסים אינם מוקפים לדירה, וצ"ל שהיה בית פתוח להם].

בשו"ת חתם סופר [או"ח סי' צה] כתב להוכיח דדין עיבור לתחומין קיל טפי מדין מוקף לדירה, מזה שבורגנין [העשויין לשמירת השדות] לא חשיבי מוקפין לדירה, כמבואר בסי' שנח [ס"א], ואפ"ה מתעברין הבורגנין עם העיר לענין תחומין, ולכן נקט החת"ס שה"ה שדיר וסהר ייחשבו עיבור לעיר לענין תחומין, וכתב דמטעם זה השמיטו הרמב"ם [והשו"ע] דין אורוות סוסים, דס"ל דלא בעו בית דירה. אמנם החזו"א כתב לדחות דאין ללמוד מבורגנין, דנהי שדירתו קלושה [דהוי דירה העשויה לאויר, כלומר לצורך

ביאורים והערות

82. בסוף דבריו ציין המג"א לשו"ע [סי' שמה], והפמ"ג [א"א ס"ק ז] פירש שכוונתו לציין לדין רה"י דבעי ד"ט על ד"ט, ולא סגי בכדי לרבע, ותמה הפמ"ג דיש מקום לחלק בין הנושאים, דלענין רה"י אכן בעינן ד' על ד', אך לענין שיעור בית דירה י"ל שהעיקר בסך כל השטח ולא בעינן ד"א על ד"א. עיין מחצית השקל שפירש את דברי המג"א לענין אחר, דבעינן חלל ד"א ואין מצרפין מקום הקירות.

השדות שחוצה להם] מ"מ הם משמשים לפיתא ולינה ולכן הם מתעברים עם העיר.

והנה לענין דין בית לדיני מעשרות [דהכנסת פירות לבית קובעת למעשר], מצינו ברמב"ם [פ"ד מעשר] שמקומות שאינם קבועים לדירה אינם קובעים למעשר, ולכן בורגנין אינם בגדר בית לענין זה. וכן כתב הרמב"ם [פ"ו מזוזה ה"ט] לענין מזוזה, דחנויות שבשווקים פטורות ממזוזה הואיל ואינן קבועות לדירה.

ונמצא שהקילו טפי לענין עיבור עם העיר מאשר לענין מעשר ומזוזה, דבורגנין מתעברין, ולכאורה ה"ה חנויות שבשווקים. ובחנויות קבועות הביא רע"א [יו"ד סי' רפו סעיף יא] בשם הדרישה שחייבות במזוזה.

ולכאורה מבואר מזה שחנויות קבועות וה"ה בתי מלאכה ובתי חרושת מתעברין עם העיר.[83]

והחזו"א [סי' קי ס"ק כח] כתב דלענין עיבור עם העיר נראה דאין בית חרושת מצטרף, ואף אם אוכלים שם בקביעות סעודה אחת ביום, מסתבר דכיון שעיקר המקום לא נעשה לדירה אלא למלאכה, וגם האכילה היא בעל כרחם שאין השולחן ערוך כדרך המסובים, לכן לא מיקרי דירה.

ובספר מחנה ישראל [עמ' סח] הביא הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דחנויות [וה"ה בתי חרושת] שאוכלין בהן מתעברים עם העיר.

<u>בורגנין</u>

השו"ע לא הביא שבורגנין מתעברים עם העיר, וטעמו ע"פ הגמרא [דף כא.] דאין בורגנין בבבל ובחו"ל משום דשכיחי בידקי [שטפונות מחמת גשמים], א"נ משום דשכיחי גנבי. וכתב המג"א [ס"ק ח] דבמקום דלא שכיחי בידקי וגנבי יתעברו בורגנין עם העיר.

<u>בית או צריף שנעשו רק למטרת הרחבת התחום ולא לדירה</u>

בית שדרו בו וחרב, מתעבר עם העיר כמבואר בגמ' [דף כא. ודף קכ.], [והיינו אף אם חרבה התקרה, אם יש לו ג' מחיצות], ובית שנבנה ע"מ לדור בו ועדיין לא נכנסו לדור, כתב החזו"א [סי' קי ס"ק כ ד"ה בתים] דאפשר שגם זה נחשב בית, אף לשווי דין עיר.

אמנם צריפין ובורגנין שלא נבנו כלל ע"מ לדור בהם רק ע"מ להרחיב תחום העיר, כתב הדגול מרבבה [על המג"א ס"ק ח] דפשוט שאינו מתעבר עם העיר.

<u>בית כנסת שיש בו בית דירה</u>

בביה"ל [סוד"ה שיש] מבואר שהחזן אינו דר בבית הכנסת עצמו אלא בדירה הצמודה לו, אלא שמחמת בית הדירה מתעבר כל בית הכנסת, וכן באוצרות שיש בהן בית דירה.

והחזו"א [סי' קנו בהשמטות לסי' שצח] כתב דמיירי שהחזן דר בבית הכנסת עצמו, אך אם דר בבית הסמוך לו אין בהכ"נ מתעבר עם העיר. ואכן הראבי"ה [מגילה סי' תקצא] הביא ראיה שמותר לאכול בבית הכנסת מהברייתא הזו של בית הכנסת שיש בו

ביאורים והערות

83. והגר"ח קנייבסקי שליט"א כתב [פירושו למסכת מזוזה פרשה סדורה ס"ק טז] שאין ללמוד ממזוזה לדיני תחומין, שהרי במזוזה פסק השו"ע כהרא"ש שבית התבן ואוצרות חייבים במזוזה, ולענין תחומין אין אוצרות שבשדות מתעברין עם העיר. ובספר מחנה ישראל [להרה"ג ר' ישראל דז'מיטרובסקי שליט"א] כתב דאפשר שיש לחלק בין אוצרות הסמוכים לבית, שאדם נכנס ויוצא בהם תדיר ולכן חייבים במזוזה, וכמש"כ הש"ך בשם הפרישה [יו"ד סי' רפו ס"ק ב], ואפשר שהם גם מתעברים עם העיר לענין תחומין, לבין אוצרות שבשדות שעליהם נאמר בברייתא שאינם מתעברים עם העיר, שאין אדם נכנס בהם תדיר, ואפשר שהם פטורים גם ממזוזה וכדמשמע בש"ך הנ"ל.

קנין הלכה

מראי מקומות

בית דירה לחזן.[84] אמנם במאירי [דף נג.] כתב שדירת החזן נמצאת בחצר בית הכנסת.

<u>מערה שיש בה בית דירה</u>

בברייתא איתא דמערה מתעברת אם יש בית דירה על גבה. וכתב המשנה ברורה [ס"ק לג] שלולי בית הדירה שעל גבה אין המערה עצמה נחשבת כבית דירה. וכתב הגאון יעקב [דף נה:] והחזו"א [סי' קי ס"ק כח] דאף אם דרים במערה לא מהני, דסו"ס בשטח שעל גבה אין דיורין.

<u>בדברי הרמ"א בבתים היוצאים בשני קצות העיר</u>

הראשונים נחלקו בעיר שיוצאים משני ראשיה בתים סמוכים זה לזה עד יותר מאלפיים אמה וביניהם יותר מד' אלפים:

א. שיטת רבינו חננאל ור"י בעל התוס' [תוס' דף נה. ד"ה עיר] שגם לבתים אלו יש דין עיר העשויה כקשת, ולכן אם יש בין שתי שורות הבתים יותר מד' אלפים אין רואין את כל החלל כמלא בתים וחצירות. [אך עד אלפיים אמה מהעיר רואין כמלא בתים, וכדין עיר העשויה כקשת].

ב. שיטת הרשב"א והריטב"א דבבתים אלה היוצאים מן העיר לא נאמרו ההגבלות של עיר העשויה כקשת, אלא בכל גווני מוציאין חוט במידה כנגד הבית האחרון, ואף אם יוצאת רק שורה אחת של בתים בקצה אחד של העיר מוציאין חוט במידה כנגד הבית האחרון אף כאשר היתר גדול מד' אלפים אמה. בטעם החילוק כתב הרשב"א דבעיר העשויה כקשת אמרינן שזו צורת העיר ואין סוף החלל שבקשת להתמלא, משא"כ בבתים יוצאים עיר זו עשויה להתמלא באמצעיתה.[85]

והרמ"א הביא את דעת הר"ח והתוס', ועיין ביה"ל [ד"ה ואם] שכתב דכיון שהרשב"א והריטב"א חולקים וגם הרא"ש לא הכריע בזה, לכן אפשר שיש לסמוך להקל בשעת הדחק.[86]

<u>בדברי המג"א ס"ק ט ושעה"צ ס"ק יט</u>

כתב המג"א [ס"ק ט] שאם שורת הבתים יוצאת רק מצד אחד, הרי זה כעיר העשויה כמין ג"ם וממלאין אותה אם אין העיר ארוכה אלפיים. וכתבו התו"ש והמחה"ש דט"ם הוא, וצ"ל אם אין העיר אורכה ד' אלפים.

וכתב בשעה"צ שגם שיעור זה שנקטו התו"ש ומחה"ש אינו בדקדוק, שהרי אם העיר אורכה ד' אלפים א"כ באלכסון בין ראשי הג"ם יש הרבה יותר מד' אלפים, והרי אין ממלאין הג"ם ומרבעין אם האלכסון הוא ד' אלפים או יותר.

והחזו"א [סי' פ' ד"ה שם בשעה"צ] כתב שדברי התוס' והמחצה"ש מדוקדקים, דבעיר העשויה כמין ג"ם שיעור המרחק של האלכסון הוא חמשת אלפים ושש מאות, שהרי כאשר מותחין את קו התחום של רגל אחת של הג"ם [שהוא ממזרח למערב] ושל הרגל השני [שהוא מצפון לדרום], נמצא שהאלכסון שבין רגלי הג"ם הוא לפי אלכסון התחומים, ובאופן זה רק כאשר אורך העיר ד' אלפים אמה אז אין התחומין באלכסון מובלעים זה בזה.

ביאורים והערות

84. ועיי"ש עוד [בראבי"ה סי' תקכח] שהביא ראייה מברייתא זו שלצורך שמירת בית הכנסת מותר לישן ולאכול בו.

85. הרשב"א הביא סייעתא לדבריו מלשון הגמ' [דף נז:] גבי ג' כפרים משולשים שהקשו מ"ש מעיר העשויה כקשת, ותירצו התם ליכא למימר מלי, הכא איכא למימר מלי, [וכנראה שהרשב"א פירש דגבי קשת ליכא למימר מלי כיון שאינה עומדת להתמלאות].

86. עוד הביא הביה"ל שהרשב"א כתב בשם הראב"ד דסבר כר"ח ור"י, שדין שורת בתים היוצאת מקצוות העיר כדין קשת, אבל אם הבתים יוצאים מאמצע העיר, מודה הראב"ד שאין בזה חומרת קשת אלא בכל גווני מוציאין חוט המידה כנגד הבית האחרון. וכתב הביה"ל דאפשר שגם הר"ח והר"י סוברים כן.

שאלות לחזרה

או"ח הלכות עירובין סי' שפח - שצח ס"ז

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז ומג"א, משנ"ב שעה"צ וביאוה"ל

<u>סימן שפח</u>

א. כשלא ערבו החצירות יחד ולא נשתתפו במבוי ולא עירבו החצירות עם הבתים;
1) האם מותר לטלטל במבוי כלים ששבתו בתוכו?
2) האם מותר להוציא למבוי כלים ששבתו בחצר או להיפך?

ב. באופן הנ"ל כשעירבו החצירות עם הבתים;
1) מה הטעם לאסור לטלטל במבוי כשלא נשתתפו יחד?
2) והאם מותר לטלטל ומה הטעם, כשהמבוי מתוקן עם לחי וקורה או עם צורת הפתח?

<u>סימן שפט</u>

ג. נכרי הדר במבוי, האם אוסר על בני המבוי באופנים דלהלן;
1) כשיש לו חלון ד' על ד' או פתח גמור אחורי ביתו הפתוח לבקעה או לקרפף יותר מסאתים?
2) כשיש לו חלון או פתח גדול אחורי ביתו הפתוח לבקעה שהוא פחות מסאתים?
3) כשיש לו חלון או פתח גדול אחורי ביתו הפתוח לקרפף שהוא פחות מסאתים?
4) ומה הדין כשהקרפף שאחורי ביתו אין לו פתח פתוח למקום אחר רק כלפי ביתו?

ד. ישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחורי ביתו לקרפף ושכח ולא עירב, האם אוסר על בני המבוי, ומה הטעם;
1) כשהקרפף יותר מסאתים?
2) כשהקרפף בית סאתים או פחות?
3) כשהוקף לדירה?

<u>סימן שצ סעיף א</u>

ה. מבוי שבית אחת של נכרי ובית אחת של ראובן פתוחים אליו, ויש עוד חצר של שמעון הפתוח לחצרו של ראובן ולרשות הרבים ולא למבוי;
1) כשיש חלון ביניהם - האם יכולים ראובן ושמעון לערב ביניהם ועל ידי כן יוכל שמעון להוציא כליו למבוי דרך ביתו של ראובן, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשיש פתח גמור פתוח ביניהם?

<u>סעיף ב</u>

ו. כשצדו האחד של המבוי של נכרי ובצידו השני ישראלים שחצריהן פתוחות למבוי, ועירבו ביניהם דרך חלונות או דרך פתחים שביניהם;
1) האם מותרים לטלטל ולהוציא דרך החלונות או הפתחים שביניהם?
2) והאם מותרים להשתמש במבוי דרך הפתחים, ומה הטעם?

<u>סימן שצא סעיף א</u>

ז. שכחה חצר אחת ולא נשתתפה;
1) האם מועיל שתבטל רשותה לשאר בני המבוי שעי"ז יוכלו כולן לטלטל במבוי?
2) והם מועיל שהם יבטלו לה רשותם או גם ביתם וחצרם, שעי"ז יוכלו כולן לטלטל במבוי?
3) ומה הדין אם עשו עירובי חצירות?

ח. מבוי שיש בה חצר אחת של נכרי וחצר אחת של ישראל והרבה בתים פתוחים לתוכה;
1) האם הנכרי אוסר עליהן לטלטל במבוי כשהעיר מוקפת חומה לדירה?
2) ומה הדין כשאין העיר מוקפת חומה לדירה?

ט. 1) סתם עיירות האם הם מוקפות חומה לדירה?
2) סתם מבצרים האם הן מוקפות חומה לדירה?

י. כשיש שתי חצירות של בתי ישראל בעיר, האם צריכים לשכור מכל חצר וחצר של נכרי או דסגי שישכור משר העיר - כשאין הבתים שלו או שהשכירן או מסרן למס ואינו יכול לסלקן - ומה הטעם;

1) לענין להוציא ולהכניס לרשות הנכרי?
2) לענין לטלטל במבוי?
3) ומה הדין כשכל חצר היא במבוי אחר?

יא. 1) כשכל צרכי העיר נעשים על ידי השר, האם סגי בשכירות ממנו או משכירו ולקיטו, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשנוהג כן על ידי הכרח ואינו מחוק המלכים?
3) ומה הדין בשר שיש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בשעת מלחמה?
4) והאם מותר לשכור מהממונה של המלך או מהמשרתים שלהם או מאנשי חיילותיו?

<u>סעיף ב</u>

יב. עיר של נכרים שיש שם חצר אחת שמתגוררים שם ישראלים, ועברו יהודים אחרים דרך שם בשבת ונתאכסנו בחצר אחרת;
1) מה הטעם לומר שהאורחים יאסרו על המתגוררים שם?
2) להלכה, האם אוסרים, ומה הטעם?
3) והאם המתגוררים הקבועים אוסרים על האורחים, ומה הטעם?
4) אורח שבא בקביעות האם אוסר ומה הטעם?

<u>סימן שצב סעיף א</u>

יג. 1) עיר שבנאה יחיד לעצמו והשכירה לרבים או שבנאה להושיב דיורין ומשייר לעצמו דרכים וכו', באיזה אופן יכולים לטלטל כולם בכל המדינה?
2) כשבנאה לעצמה ומכר אותה לרבים, האם מיקרי עיר של יחיד או של רבים?
3) ואם היתה של רבים ויש לה פתח אחד, מה דינה ומה הטעם?

יד. אם היתה של רבים ויש לה שני פתחים שנכנסים בזה ויוצאים בזה;
1) מה טעם אין מערבין את כולה וצריכים לשייר מקום אחד?
2) האם צריך להשאיר חצר ובית או בבית סגי?
3) ואיזה היכר יעשו ביניהם?
4) היכן מותרים המשתתפים לטלטל והיכן מותרים הנשארים לטלטל?
5) האם מועיל אם רוצים להשתתף כל מבוי בפני עצמו?
6) ואיזה היכר יעשו?

<u>סעיף ב</u>

טו. עיר של רבים שיש לה פתח אחד וסולמות בצד שכנגד שעולים ויורדים בו חוץ לחומה, האם מערבין את כולה או צריכה שיור, ומה הטעם?

טז. עיר של רבים שיש לה שני פתחים ויש אשפה לפני פתח אחד, האם מערבין את כולה או צריכה שיור, ומה הטעם;
1) באשפה של רבים?
2) באשפה של יחיד?
3) והאם צריך גובה מיוחד לאשפה?
4) ומה הדין אם פינו את האשפה?

<u>סעיף ג</u>

יז. הבתים שמשייירין אותם האם צריך שיהיו פניהם לעיר או פניהם לחוץ ג"כ מהני, ומה הטעם?

<u>סעיף ד</u>

יח. עיר שהיתה של יחיד שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד;
1) האם אוסר על כולם ומה הטעם?
2) ומה הדין אם בנו מצבה על פתח המבוי, ומה הטעם?
3) כמה צריך שיהיה גובה ורוחב המצבה?

יט. עיר שהיתה קנין יחיד ונעשית של רבים, האם מערבין אותה לחצאין, ומה הטעם?

כ. 1) האם מותר לחלק שיתוף המבוי לחצאין?
2) ומה הדין לערב לרחבו?
3) והאם מועיל להעמיד מצבה באמצע המבוי כדי לחלק אחד מחבירו, ומה הטעם?

כא. עיר שהיא של רבים ודלתותיהם נעולות בלילה, האם יש לה ע״ז דין של עיר יחיד?

<u>סעיף ה</u>

כב. עיר שאינה מוכשרת כולה במחיצות, האם אפשר להכשיר חציה על ידי תיקוני המחיצות ולערב אותה ע״י שיתוף והשאר ישאר ללא תיקון?

<u>סעיף ו</u>

כג. האם מערבין לחצאין באופנים דלהלן;
1) ע״י לחי וקורה?
2) ע״י פס ארבעה?
3) ע״י שני פסין שני משהויין?
4) ע״י צורת הפתח אם הוא רחב יותר מעשר אמות?
5) ע״י מחיצה גבוהה עשרה בפתח מבואו?

כד. 1) מה הדין לחלק העיר לרחבה שאלו יוצאים משער זה ואלו משער זה ואין להם דריסת רגל זה על זה?
2) והאם בעי תיקון ואיזה תיקון?

<u>סעיף ז</u>

כה. עיר של רבים שנתמעטה ונשארו שם רק חמשה דיורין, האם צריכה שיור, ומה הטעם?

<u>סעיף ח</u>

כו. המזכה בשיתוף לכל בני העיר, האם צריך להודיעם, ומה הטעם;
1) אם עירבו כולם עירוב אחד?
2) אם עירבו לחצאין?

<u>סימן שצג סעיף א</u>

כז. יום טוב שחל להיות בערב שבת;
1) האם מערבין בה עירובי חצירות ושיתופי מבואות, ומה הטעם?
2) שכח ועירב, האם מהניי?

כח. שני ימים טובים שחלו ביום חמישי וביום ששי ושכח ולא עירב, מה יעשה ומה הטעם;
1) בשני יו״ט של גלויות?
2) בשני ימים של ראש השנה?

כט. 1) אם הניח עירוב תבשילין מערב יו״ט האם מועיל להניח ביו״ט עירובי חצירות?
2) כשמניח ביום חמישי על תנאי, האם מועיל גם ליום ששי שיוכל לטלטל כלים מחצר לחצר שלא לצורך היום?

<u>סעיף ב</u>

ל. האם יכולים לערב עירובי חצירות ושיתופי מבואות;
1) בין השמשות?
2) אם קיבל עליו תוספת שבת לפני בין השמשות?

<u>סעיף ג</u>

לא. 1) ערב לשנים, לאחד מבעוד יום ונאכל עירובו בבין השמשות ולשני בבין השמשות, למי מועיל העירוב, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם עירב עליו בבין השמשות ונאכל עירובו בבין השמשות, והטעם?
3) ומה הדין אם הניח העירוב בזמן בין השמשות דרבי יהודה ונאכל בזמן בין השמשות דרבי יוסי?

<u>סימן שצד סעיף א</u>

לב. דיני ספק בעירוב;
1) הניח עירובו ונאכל או נשרף ואינו יודע אם היה קיים בזמן בין השמשות, האם מותר?
2) ספק אם הונח עירובו או לא, האם מותר?
3) הניח לשיתופי מבואות בשר של ספק טרפה, האם הוי עירוב, ומה הטעם?

<u>סעיף ב</u>

לג. 1) נפל גל על העירוב ואינו יכול ליטלו בלא מרא וחצינא, האם הוי עירוב?

2) ואם אין צריך למרא וחצינא אלא לטלטל מוקצה, מה הדין?

לד. 1) לכתחילה מתי הזמן הנכון להניח עירובי חצירות?
2) האם יכול לאכול העירוב בבין השמשות, בסעודת הלילה, בסעודת שחרית, ומתי הוא הזמן הנכון, ומה הטעם?

<u>סעיף ג</u>

לה. 1) באופן שהכניס העירוב למגדל של בנין או המחזקת מ׳ סאה, ונאבד המפתח ממנו ואינו יודע היכן נמצא ואי אפשר להוציא העירוב אלא ע״י מלאכה גמורה דאורייתא, האם הוי עירוב?
2) ומה הדין אם הוא נמצא במגדל של לבנים סדורות ללא טיח טיט?
3) ומה הדין כשהמפתח מונח במקומו רק שהוא שכח היכן מקומו?
4) ומה הדין אם נמצא המפתח בשבת באופן שאפשר להביאו בלא מלאכה דאורייתא?

<u>סימן שצה</u>

לו. 1) מה טעם מצוה לחזר אחר שיתופי מבואות?
2) מהי נוסח הברכה על שיתופי מבואות?
3) ואיך הוא נוסח ׳בזה השיתוף׳ וכו׳?
4) ואימתי מברך עליו?
5) ומה הדין אם גבו לשם עירוב ושכחו ולא בירכו וגם לא אמרו הנוסח של ׳בזה השיתוף׳ וכו׳?

<u>סימן שצו סעיף א</u>

לז. כל אדם יש לו ארבע אמות בכל מקום.
1) איך מודדין ׳אמות׳ אלו?
2) האם מודדין אותן מרווחות או מצומצמות?
3) ארבע אמות שיש לו, האם רק מצדו האחד או לכל צד, לענין הילוך ולענין טלטול?
4) ומה הדין באלכסונן, לענין טלטול ולענין הילוך?

<u>סעיף ב</u>

לח. קדש עליו היום, כמה נחשב לו לארבע אמות;
1) כשנמצא בעיר או שאר מקום שהוקף לדירה?
2) במקום שאינו מוקף לדירה וההיקף עד סאתים?
3) במקום שאינו מוקף לדירה וההיקף יותר מסאתים?
4) כששבת בתל גבוה עשרה טפחים ויש לה מחיצת שבלים שקשרן יחד?

<u>סימן שצז סעיף א</u>

לט. 1) כמה מותר ללכת מן התורה בשבת?
2) יותר מכן היא איסור תורה או לא?
3) וכמה מותר לאדם ללכת מתקנת חכמים לכל צד?

<u>סעיף ב</u>

מ. קדש עליו היום בבקעה ואינו יודע תחום שבת, וצריך ללכת לצורך שבת;
1) כמה יכול להלך?
2) איך משערין פסיעות בינוניות?

<u>סעיף ג</u>

מא. כליו ובהמתו של אדם, נגררים אחר בעליהם.
1) היכי תימצי להוציא כלים ובגדים לתחום שבת ואינם אסורים משום איסור הוצאה?
2) עירב אדם לרוח אחת האם יכול אדם אחר להוליך בהמתו לרוח אחרת בתוך תחומו של המוליך?
3) והאם מותר למסור בהמה לגוי במקום שיש לחוש שיוציאנה מחוץ לתחום?

<u>סעיף ד</u>

מב. 1) המוסר בהמתו לבנו האם היא כרגלי האב או כרגלי הבן?
2) ומה הדין אם מסרו לו מערב שבת?

3) ומה הדין אם היה בנו רועה קבוע ורגילין הכל למסור לו בהמותיהם?

סעיף ה

מג. 1) מסר בהמתו בערב שבת או בערב יו״ט לרועה ישראל או עכו״ם, כרגלי מי היא נגררת?
2) ומה הדין אם מסר להם ביום טוב?
3) וכשיש כמה רועים בעיר ומסרה לאחד ביו״ט או בשבת, כרגלי מי היא, ומה הטעם?
4) ומה הדין כשרגיל תמיד למסור לאחד מהם?
5) ומה הדין כשאמר לאחד בערב יו״ט שלמחר ימסור לו?

מד. 1) מסר בהמתו בערב שבת או בערב יו״ט לשני רועים, כרגלי מי היא נגררת, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם בשעה שמסר להם לא בירר לאיזה מהם מסר שמירתו?
3) ומה הדין אם מסרה להם בשבת?

סעיף ו

מה. 1) שור של פטם, שלקחו אחד ביום טוב, אחרי מי היא נגררת, ומה הטעם?
2) שור הנ״ל ששחטו בעליו ביום טוב ומכר בשרו, להיכן מותר להוליך הבשר?

סעיף ז

מו. 1) אדם המגדל בהמות ודרכו לפעמים למכור אותם לשכניו ומכיריו, כשמכרה ביו״ט אחרי מי היא נגררת, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשאין דרכו לפעמים למכור בהמותיו, והטעם?
3) ומה הדין אם הלוקח עירב?
4) ומה הדין כשבא בן עיר אחרת לקנותה?
5) ומה הדין אצל הבעלים לפני שמוכרה?

סעיף ח

מז. כלים שבבית, עד היכן מותר לטלטלם, ומה הטעם;
1) כשיש לכל אחד חלק בזה ורק אחד מהאחים משתמש בו?
2) כשכולם משתמשים בו?

סעיף ט

מח. שנים ששאלו חפץ מבעוד יום, להיכן מותר להוליכו;
1) כששאלוהו זה להשתמש בו ערבית וזה שחרית?
2) כשזה עירב לסוף אלפים למזרח וזה לסוף אלפים למערב?
3) כשאחד שאלו על יו״ט ראשון והשני על יו״ט שני?

סעיף י

מט. 1) שנים שקנו בהמה בשותפות ושחטוה ביום טוב, ולקחו כל אחד מנתו, האם מנת כל אחד כרגליו או הכל כרגלי שניהם, ומה הטעם?
2) כשקנו חבית של יין וחילקוהו ביום טוב, חלקו של כל אחד מהם כרגליו או כרגלי שניהם, ומה הטעם?

סעיף יא

נ. 1) השואל כלי מחבירו מערב יום טוב, האם הוא כרגלי השואל או המשאיל?
2) ומה הדין כשלא לקחו עד ליל יום טוב?
3) ומה הדין כששאל ממנו ביום טוב עצמו?

סעיף יב-יג

נא. 1) אשה ששאלה משכנתה מים ומלח ותבלין וכדו׳, ועשתה עיסה או תבשיל וכדו׳, העסה והתבשיל כרגלי מי הן?
2) לקח מחבירו ביו״ט גחלת, כרגלי מי היא, ומה הטעם?
3) הדליק נר או עץ משלהבת חבירו, כרגלי מי היא, ומה הטעם?

סעיף יד-טז

נב. 1) בור של באר מים נובעין, שהוא של יחיד או של רבים, המים כרגלי מי הם?
2) בור של מים מכונסין ממי גשמים או שלגים, שהוא של יחיד, המים כרגלי מי הם?

3) ואם היא של אותה העיר?
4) ואם היא של הפקר?

נג. 1) נהרות המושכים ומעינות הנובעים, של יחיד או של אנשי העיר, המים כרגלי מי הם, ומה הטעם?
2) אם המים באים מחוץ לתחום לתוך התחום, האם ממלאים מהם ביו״ט או בשבת, ומה הטעם?
3) גשמים היורדים מערב יום טוב סמוכים לעיר או בעיר עצמה, כרגלי מי הן?
4) ומה הדין כשירדו ביום טוב?
5) מילא מים מבור הפקר לצורך חבירו, כרגלי מי הם, ומה הטעם?

<u>סעיף יז</u>

נד. מי שפירותיו מופקדים בעיר אחרת רחוקה ממנו בסתם ועירבו בני אותה העיר לבוא אליו, האם מותרים להביא לו מפירותיו;
1) כשיחד להם קרן זוית?
2) כשלא יחד להם קרן זוית?
3) והאם יש נפק״מ אם קיבל עליו שמירה או לא?

נה. באופן שהוא עירב והם לא עירבו האם מותר לו להביא פירותיו אצלו;
1) כשיחד להם קרן זוית?
2) כשלא יחד להם קרן זוית?
3) ומה הדין כשהיו הפירותיו מיועדים ליטול מהן ביום טוב?
4) ומה הדין כשהנפקד לא ידע שבעה״ב רוצה לקחתו למחר?

<u>סעיף יח</u>

נו. 1) אורחים שבאו לסעוד אצל בעל הבית, האם יכולים ליקח מנות מבעל הבית ולהוליכם למקומם?
2) ומה הדין אם זיכה להם מערב יום טוב?

<u>סימן שצח סעיף א-ד</u>

נז. איך מודדין אלפיים אמה של תחום העיר באופנים דלהלן;
1) כשיש לעיר ארבע זויות שוות, אבל היא בצורת מלבן או מרובעת באלכסון העולם?
2) כשהיא עגולה?
3) כשהיא משולשת או בעלת צלעות רבות?
4) היתה רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד?
5) כשהיא מרבע אותה האם יכול לרבע אותה כמו שרוצה או דוקא לריבוע העולם?

נח. היתה העיר עשויה כמין ך או חצי עיגול כקשת, איך מודדין אותה;
1) אם יש בין שני ראשיה פחות מארבע אלפים אמה?
2) אם יש בין שני ראשיה ארבע אלפים אמה?
3) אם אין בין הקשת והיתר אלפיים אמה?
4) והאם יש נפק״מ בין היושבים בראשי הקשת או בגג הקשת?

<u>סעיף ה</u>

נט. 1) כשיש בית דירה יוצא מהעיר וביניהם עד שבעים אמה ושני שלישים, האם מודדין מאחרי בית דירה זו, ואיך מודדין?
2) והאם מוסיפין על בית דירה זו עוד שבעים אמה ושירים?
3) והאם מוסיפים לכל עיר שבעים אמה ושירים?

<u>סעיף ו</u>

ס. 1) היה בית קרוב לעיר בשבעים אמה, וממנו בשבעים אמה עוד בית, וממנו בשבעים אמה עוד בית וכו׳, מהיכן מודדין?

2) הבתים האלו צריכים להיות ארבע אמות על ארבע אמות מרובעות או אפשר גם כשיש בו כדי לרבע?
3) היה בית דירה ונהרס, ונשאר שלשה מחיצות בלי תקרה או שנים עם תקרה האם נקרא בית לענין זה?

סא. מערה שיש בנין על פיה ויש בה בית דירה;
1) האם הבנין והמערה מצטרפים לארבע אמות?
2) ומה הדין אם הבנין עומד חוץ לשבעים אמה ושירים והמערה בתוך שיעור זה?
3) האם בכל הני דבשו"ע גם כן מצטרפין הבית דירה עם הבית כנסת והאוצרות וכדו'?

סב. 1) כשיש שני בתים כאלו נגד שני ראשי העיר, האם מודדין מהן או מהעיר?
2) והאם יש נפק"מ אם הולך דרך החלל שיש בין שני שורות הבתים או הולך דרך שורות הבתים?
3) ומה הדין כשיש בתים כאלו רק בצד אחד?
4) ומה הדין אם הבתים היוצאים זה אחר זה הם כנגד אמצע העיר?

<u>סעיף ז</u>

סג. 1) שתי עיירות הסמוכות זו לזו קמ"א אמות ושליש, כמה יכולים בני העיירות ללכת ומהיכן מודדין אלפיים אמה?
2) חומת העיר שנפרצה משני רוחותיה זו כנגד זו וחרבו הבתים שביניהם עד קמ"א אמות ושליש, האם נחשב כסתום, ומה הטעם?
3) בית אחד, שעומד בפני עצמו או סמוך לעיר יותר משבעים אמה ושירים האם יש לו דין עיר לעבור, ומה הטעם?
4) שלשה חצירות ובכל חצר שני בתים האם ישל הם דין עיר לעבור?